

Dr. MIRKO ZJAČIĆ

STATUT BUZETSKE OPĆINE

STATE OF OHIO
DEPARTMENT OF REVENUE
DIVISION OF TAX SERVICES
COLUMBUS, OHIO 43260-1500
PHONE (614) 467-3300
FAX (614) 467-3301
WWW.DRS.STATE.OH.US

1.

Grad Buzet (u Istri) sačuvao je, do danas, dva svoja statuta. Prvi je stariji, iz 1435. godine,¹⁾ i dosad neobjavljen, dok je drugi, gotovo stoljeće i po kasniji, iz 1575. godine,²⁾ već bio objelodanjen.³⁾ Najprije ćemo opisati noviji statut, s kojim se u istom kodeksu nalazi, naknadno ušiven, i stariji buzetski statut. Od kasnijeg statuta postojalo je više primjeraka. Jedan se njegov primjerak, skupa sa starijim statutom, čuva danas u trezoru sredovjekovnih statuta i dokumenata u Historijskom arhivu u Rijeci pod signaturom N° 69, I/4. Pisan je kaligrafskom, kasnijom kancelarijskom goticom, talijanskim jezikom. Osim pojedinih listova, do danas je dosta dobro sačuvan. Format listova iznosi 22,1 × 32,9 cm., a uvezan je u tvrde smeđe, danas dijelom izbljedjele, kožnate korice formata 22,6 × 34,2 cm. Rukopis sadrži naslovni, nenumerirani list, i 50 foliiranih pergamentnih listova, kojima je naknadno (između 49 i 50 folija) ušiveno 8 papirnatih listova, nešto manjeg formata. Rukopis sadrži od 1—3. lista popis naslova poglavlja (indeks rubrika), 4. i 5. list ostao je prazan, na 6. listu i na početku 6a. nalazi se uvod («prohemio» /!/), a zatim od početka 6a. lista do zaključno 29. lista nalazimo statut, koji sadrži 134 poglavlja (capitolo) i započeto, a nedovršeno 135. poglavlje. List 30., na kojem je trebalo biti dovršeno 135. poglavlje, ostao je prazan. Listovi od 31. do 49., skupa s pridodanim papirnatim listovima (8 listova), sadrže preko dvadeset terminacija, od kojih su 8 njih objavljene u štampanom izdanju novijeg buzetskog statuta. Te terminacije nas danas ne interesiraju. Osim tih termina-

1) Tačnije, statut je datiran 31. kolovoza 1435., 13. indikacije, kako to čitamo pri dnu 5a. lista izvornika starijeg buzetskog statuta. Opisivač novijeg buzetskog statuta, Carlo Combi, u svojoj knjizi »Saggio di bibliografia Istriana«, Capodistria (Kopar), 1864, 289, pod br. 2058., u opisu novijeg buzetskog statuta, iz 1575. god., osvrće se i na stariji buzetski statut, za koji kaže, da je datiran 1437. god., iz čega vidimo, da on nije imao u rukama primjerak kodeksa novijeg i starijeg buzetskog statuta, koji se čuva, kako rekosmo, danas u Historijskom arhivu u Rijeci, jer bi iz tog kodeksa bio vidio, da je stariji statut datiran kako smo ga mi datirali, tj. godinom 1435., već da je, sigurno, imao pred sobom primjerak, koji je u to doba bio pohranjen u biblioteci c. kr. Vrhovnog sudišta u Beču, kako to, po njegovom opisu, kaže dr. Ivan Strohal u svojoj knjizi »Statuti primorskih gradova i općina«, bibliografički nacrt, Zagreb, 1911, 110. Taj je statut doista godine 1437. potvrdio mletački dužd Franciscus Foscari, a za vrijeme buzetskog načelnika Iohannesa Ferrra, ali je bio izdan i datiran, kako smo utvrdili, godine 1435.

2) Tačnije, 15. lipnja 1575. godine.

3) Po strohalu, o. c. 110, taj je statut štampan u Mlecima, skupa s njegovim dodacima (8 terminacija), godine 1776.

cija nalazimo na listovima 33a—36. kodeksa i »*Catastico delle rason del comun de Venetia, che sono tenuti pagar i cittadini, et vedoue ogni anno imperpetuo, e altre rason del Castello de Pinguente*«. Kako je taj katastik i za nas danas od važnosti a nije bio objavljen, dodajemo ga u prijepisu iza teksta našeg, starijeg statuta. Spomenuti nas katastik također upućuje na to da opisivač bužetskog statuta Carlo Combi nije imao u rukama ovaj naš primjerak statuta, već onaj koji se čuvao u biblioteci c. kr. Vrhovnog sudišta u Beču, jer bi sigurno bio spomenuo, u svom dosta opširnom opisu bužetskog novijeg statuta i njegovih dodataka, i taj katastik. Osim toga razabiremo, da je i štampano izdanje novijeg bužetskog statuta imalo za predložak drugi primjerak rukopisa, možda baš onaj, koji je kasnije dospio u Beč, jer bi vjerojatno bile objelodanjene odnosno štampane i neke druge terminacije, osim onih 8, koje su možda u doba tog objavljenja imale još i aktualnu vrijednost, a posebno bi bio izdan i spomenuti katastik, koji mi danas objavljujemo.

Već spomenuti Carlo Combi u cit. djelu, a po njemu i naš dr Ivan Strohal, u također već cit. djelu, kaže, da je noviji bužetski statut, izdan 1575 godine, (štampan u Mlecima 1776 godine), bio rađen na temelju starijeg bužetskog statuta, iz 1437. godine, (vidi o tom bilješku 1), i da je sadržavao, pored predgovora (proemio), 134 poglavlja i 8 terminacija, od kojih je najstarija datirana 25. travnja 1577. godine, a najnovija 26. kolovoza 1773. godine. Dalje se za stariji statut kaže, da ga je potvrdio mletački dužd Franciscus Foscarei, za vrijeme bužetskog potestata Iohannesa Ferra. Na kraju se ističe, da je (stariji) statut u jednom njegovom poglavlju, (50. poglavlje), bio preinačen i izmijenjen godine 1470. i da je tu preinaku i izmjenu izvršio koparski potestat i kapetan Andreas Bembo, po ovlaštenju tadašnjeg mletačkog dužda Christophorusa Maura. To je poglavlje radilo o naknadi štete, koju je bužetska općina bila dužna naplatiti svojim općinarima, ako je ta šteta bila prouzrokovana i počinjena po nepoznatim počiniteljima, o čemu će kasnije biti posebno riječi.

Stariji bužetski statut, koji mi objavljujemo, donesen je godine 1435.⁴⁾ Pisan je stiliziranom, dosta čitljivom kancelarijskom goticom, a sastavljen je latinskim jezikom. Rukopis je naknadno ušiven u kodeks novijeg bužetskog statuta, između korica i prvog lista statuta, i to onog primjerka koji se čuva danas, kao što je u početku uvoda kazano, u Historijskom arhivu u Rijeci. Rukopis je dosta oštećen: poderan, radiran i na pojedinim listovima vrlo mnogo oštećen vlagom, tako da smo na nekim listovima (4, 5, 6, 7, 8, 9, 10a, 34a, 35, 36, 37, 38, 39, 40a), koji su znatno oštećeni vlagom, morali tekst čitati po blijedim tragovima nekadašnjih slova, a gdje i to nije bilo moguće, pribjegli smo inperpolaciji po smislu i kontekstu. Rukopis dosad nije bio objelodanjen. Sastoji se od 40 listova, od kojih, danas, nedostaju dva lista, stare izvorne folijacije 31. i 32., na kojima su bila pisana poglavlja od svršetka 108. do početka 114. poglavlja i na kraju rukopisa dva lista, stare izvorne folijacije 39. i 40., na kojima su bila pisana poglavlja od kraja 135. do 140. poglavlja. Rukopis je naknadno prefoliiran, sigurno nakon nestanka danas nedostajućih listova,

⁴⁾ Vidi bilješku 1. na početku ovog uvoda.

te u današnjoj folijaciji sadrži 40 listova. Prvi list je danas na prvoj stranici prazan, a na drugoj sadrži nuzgredne bilješke, listovi 2—4. sadrže popis naslova poglavlja (indeksa rubrika), iz čega smo mogli utvrditi, da je izvorni stariji bužetski statut sadržavao 140 poglavlja, list 5. i početak 5a sadrži uvod (Prohemio /!/), a iza toga slijede, od početka lista 5a. do 40 lista, poglavlja statuta. Format listova 21,6 × 30 cm. Smatrali smo korisnim da statut prevedemo na naš jezik. To smo izvršili na osnovu predloška, kojem nam je služio spomenuti rukopis starijeg bužetskog statuta, osim onih poglavlja, koja, danas, u rukopisu nedostaju (svršetak 108. do početka 114. i svršetak 135. do 140. poglavlja, dakle 10 potpunih i 3 dijela poglavlja), koja smo, radi potpunosti sadržaja statuta, preveli na temelju talijanskog teksta novijeg bužetskog statuta. O sadržaju i pravnoj analizi starijeg statuta, kao i o razlikama između starijeg i novijeg statuta, govorit ćemo dalje u uvodu.

2.

Izvan svake je sumnje, da je Buzet i njegova prostrana okolica bio vrlo rano naseljen prodiranjem prvih Slavena u Istru. To priznaje i P. Kandler,⁵⁾ kad navodi da ima Slavena već između god. 800. i 1400. u tršćanskom kraju, na Koparštini, u okolici Novigrada, na Bužeštini, Motovunštini, Pazinštini, Pićanštini, u okolici Vodnjana, Poreča, Rovinja, Umaga sve do rta Pule. O Buzetu, osim spomena u listini Rižanske skupštine,⁶⁾ gdje se kaže da je Buzet pod Bizantincima prije dolaska Slavena, bio oporezovan s 20 zlatnika, nema povjesnog izvora do god. 1064., kada ga Henrik IV poklanja markgrofu Ulriku I, uz neke druge gradove, a njegov sin Ulrik II daruje godine 1102. Buzet, s ostalim nekim kulama i utvrdama, oglejskom patrijarhu.⁷⁾ To se dogodilo kada su popustile i zadnje spone, koje su vezivale Buzet, i ostalu unutrašnju i istočnu Istru, s Hrvatskom i kada su njemački carevi, kao feudalni gospodari tih krajeva, stali te zemlje podjeljivati kao nagradu za vjernu službu svojoj feudalnoj gospodi. Daljnji spomen o Buzetu nalazimo i u jednoj listini Istarskog razvoda.⁸⁾ Tu se, naime, u ispravi iz godine 1195. govori o diobi između Sovinjaka s Vrhom i Buzeta, koja se dioba izvršila zato, jer su te hrvatske župe potpale pod različite feudalne gospodare. Buzet je, kako naprijed navedosmo, potpao pod vlast oglejskog patrijarha 1102. godine. U spomenutoj diobi iz godine 1195. zastupali su grad Buzet njegovi suci Mohor, Pengar,⁹⁾ Matija i Luka. Isto tako spominje grad Buzet i kasnija isprava iz godine 1304. (15. veljače), koju donosi u cjelini u prijepisu P. Kandler u već citiranoj njegovoj knjizi.¹⁰⁾ Ta isprava sadrži nagodbu

5) Dr Pietro Kandler, *Notizie storiche di Montona, Trieste, 1875*, 67. I L. Kirac također to ističe u svojoj knjizi »Crtice iz istarske povijesti«, Zagreb, 1946, 27.

6) Povjesničari nagadaju datum listine Rižanske skupštine, stavljajući njen postanak u god. 804.

7) L. Kirac, o. c. 111. Također dr D. Gruber, *Povijest Istre*, Zagreb, 1924, 73.

8) Redakcija Istarskog razvoda, čija je i autentičnost u nauci osporena, datira se u literaturi različito, tako da je do danas konačna datacija ostala i sporna.

9) U spisima bužetskog notara Martina Sotolića (1492—1517) nalazimo spomen i potvrdu tog imena u prezimenu »Pengarich«, na pr. fol. 1, 1a, 2, 3a, 4, 7, 10, 23a, 79 itd. gotovo na svakom foliju.

10) P. Kandler, *Notizie storiche di Montona, Trieste, 1875*, 145 i slijedeće.

između Motovunjana i Buzećana u sporu oko šume u dolini Mirne. Buzet je u toj nagodbi zastupao župan Nikola, zvan Mikula, Sebren¹¹⁾ i župan Toma Zanelić,¹²⁾ dok je Motovun predstavljao njegov potestat, Mlečanin Nikola Maripetro. Isprava o toj nagodbi sastavljena je na trgu kod buzetske kule, pod zvonikom crkve Sv. Marije (Velike), a napisao ju je motovunski kancelar, također Mlečanin, Marcaban. Navedeni je spor bio tom nagodbom riješen u korist Motovunjana. U ispravi o toj nagodbi nalazimo i neka naša imena i prezimena u svojstvu svjedoka,¹³⁾ a isto tako i nazive lokaliteta na našem jeziku.¹⁴⁾

Buzet je ostao u vlasti oglejskog patrijarha sve do 1421. godine, kad je nakon teških borba potpao pod mletačku vlast.¹⁵⁾ Nije nam poznato uz koje se uvjete Buzet predao Mlečanima, ali iz nekih okolnosti, koje ćemo odmah dalje navesti, smatramo, da su to bili isti ili slični u vjeti pod kojima se i Milje, jednu godinu ranije, predalo Mlecima. Ti su uvjeti, dakle, vjerojatno bili: 1) Gradski statut i običaji ostaju na snazi, samo će promjene (statuta) mletačka vlast imati potvrditi, 2) Gradski vijećnici, a isto tako i gradski službenici (vikar, suci, kancelar itd.) birat će se i dalje po statutu odnosno po običajima, 3) Dotadašnje patrijarhove regalije plaćat će se ubuduće Mlečanima, 4) Načelnika (potestas) postavljat će ubuduće mletačka vlast, 5) Mlečani će braniti grad, koji će uživati ista prava kao i ostali mletački podanici u Istri.¹⁶⁾ Da se grad Buzet predao sigurno Mlečanima uz spomenute uvjete, zaključujemo po slijedećem: 1) Buzetski statut, koji je donesen skoro nakon njegove predaje Mlecima, tj. 1435. godine, potvrđuje mletački dužd Franciscus Foscari, za vrijeme buzetskog potestata Iohannesa Ferra. Tačno 35 godina nakon donošenja statuta, ukazala se potreba preinake i izmjene buzetskog statuta. Radilo se, naime, o 50. poglavlju statuta, kojim je bilo utvrđeno da će buzetska općina nadoknađivati svim svojim općinarima štete, koje im na imovini (vinogradi, kuće, životinje, vino) budu počinjene po nepoznatim počiniteljima. Kako su, međutim, takve štete, zbog blizine granice buzetskog područja s carskim podanicima, učestale na štetu i, kako peticija izmjene tog poglavlja kaže, » na potpuno njihovo iscrpljenje i uništenje«¹⁷⁾ ukazalo se neophodno nužnim da se to poglavlje izmijeni, što je po odobrenju

11) U izvorniku isprave o toj nagodbi čitamo »coram discreto viro ser Nicolao dicto Micula dicto Sebren, gastaldione dicti castri Pinguenti«. U spisima sada spomenutog buzetskog notara Martina Sotolića, koje smo mi prepisali i pripremili za štampu, nalazimo potvrdu o tome, da je »gastaldio bio pravni naziv, kojim se pored njegovog poznatog značenja, tj. predstojnika crkvene bratovštine, nazivao i »župan« odnosno glavar svjetovne, političko-teritorijalne organizacije, župe.

12) U izvorniku iste isprave o nagodbi stoji dalje »et coram Thoma dicto Zanellich, mericho dictae terrae«. »Maricho«, »mericho« bio je također naziv za »župana«. Kako se u toj ispravi spominju dva župana, sigurno je prvi bio tadašnji, aktualni, a drugi bivši župan.

13) Među ostalim, nalazimo u ispravi imena i prezimena, za koja sigurno vidimo, da su našeg podrijetla, tako »Janco quondam ser Thoma dicti Curselich, Drusatio, et Druse, ambobus fratribus, dictis testibus, vicinis, et habitatoribus Pinguenti.«

14) Spominjemo također samo neke lokalitete iz spomenute isprave, i to one, koje nam odmah odaju njihov postanak, tako »Segnac . . . Charsiclae . . . Sdregnae . . . castrum, quod dicitur Gradaz . . . Hysichis«.

15) D. Gruber, Povijest Istre Zagreb, 1924, 203. Zatim L. Kirac, Crtcice iz istarske povijesti, Zagreb, 1956, 112.

16) D. Gruber, o. c. 203.

17) Peticija za izmjenu 50. poglavlja buzetskog statuta iz 1435. god. Ta je peticija podnesena mletačkom duždu oko godine 1470. Među motivima traženja izmjene tog poglavlja statuta, navode se riječi: »in dies infinita occurrunt damna . . . in totalem eorum consumptionem, et detrimentum . . .«.

mletačkog dužda Christophorus Mauro godine 1470. i učinjeno, posredstvom koparskog potestata i kapetana Andreasa Bemba, kojeg je spomenuti mletački dužd ovlastio, da u njegovo ime stvar ispita i prouči, te da je nakon toga meritorno riješi. 2) Buzetskog je potestata postavljao mletački dužd, koji je to pravo, predajom Buzeta, za sebe zadržao. Za buzetskog potestata postavljao se, redovito, jedan od građana Kopra, kojima se mletačka vlast htjela na taj način odužiti za njihovo (Koprana) vjerno pristajanje uz Mletke u svim borbama, koje su se tada vodile u tim krajevima. Isto tako šalju se, između koparskih građana, potestati i u Buje, Oprtalj i Dvigrade.¹⁸⁾ 3) Osim toga, nesamo što su Bužećani regalije, koje su dotad davali oglejskom patrijarhu, morali ubuduće plaćati Mlečanima, već su došli i u znatnu finansijsku ovisnost o Mlecima, što vidimo i iz 1. poglavlja statuta iz 1435. godine, gdje se propisuje, da će se polovica svih novčanih kazna, koje izreče i dosudi buzetska općina, morati davati mletačkoj općini. Nije tačno poznato kad se Buzet oslobodio tog tereta, ali vidimo da u novijem buzetskom statutu, iz 1575. godine, nema više te odredbe.

Tvrđava odnosno općina Buzet, sa svojim područjem, bila je vrlo rano uređena i organizirana kao politička i teritorijalna društveno-ekonomska zajednica, župa, na čelu sa svojim županom i nije bila uređena kao latinski municipij, kako to priznaje, dapače tvrdi i sam Kandler.¹⁹⁾ Tek kasnije, kad je Buzet potpao pod mletačku vlast, donosi statut, kako stariji tako i noviji, propise o uređenju i djelokrugu općinskih organa i službenika. Tako govori statut, pored općinskog potestata, o kapetanu, rektoru, općinskim sucima, blagajniku (komorniku), kancelaru, notaru, općinskim procjeniteljima (extimatores comunis), tržnim nadzornicima (iusticiarij comunis), izvršnom službeniku, glasniku (praeco) i konačno o općinskom vijeću. O svim tim organima donosi statut vrlo oskudne propise, ne određujući pobliže njihove funkcije. Tu oskudnost propisa statuta o organizaciji općinske vlasti, objašnjava, po našem mišljenju, i činjenica, što je Buzet vrlo rano dopao u okove feudalnog društvenog uređenja i ustrojstva, koje je bilo protivno svakoj bližoj i široj pravnoj organizaciji i normiranju uprave i vlasti.

Pobliže je propisima statuta bila uređena jedino notarska služba i način sastavljanja javnih isprava, kao i kazne za notare, ako bi oni sastavili lažne isprave. U posljednjem poglavlju, koje danas nedostaje u starijem statutu, dok je u novijem sačuvan samo početak tog poglavlja, bilo je utvrđeno koliko je trebalo platiti kancelaru za sastav pojedinih spisa i isprava.

Iz statuta vidimo, da je postojalo Veliko vijeće općinara Buzeta. Potvrdu o tome nalazimo odmah u uvodu (»prohemia«) statuta, gdje je riječ o potvrdi statuta. Na tom bi temelju mogli pretpostavljati da je u Buzetu postojalo i Malo vijeće, iako o njemu nema u statutu nigdje ni riječi. U statutu se, naime, govori ili naprosto o vijeću ili o Velikom vijeću. Na osnovu pojedinih poglavlja statuta možemo, iako oskudno i sa-

18) D. Gruber, o. c., 205.

19) P. Kandler, o. c., 68, 69. Također i L. Kirac, o. c., 111.

mo neizravno, zaključiti i izvesti i djelokrug tog vijeća. Tako se npr. u 52. poglavlju određuje, da skrbnici ne smiju otuđivati imovinu svojih štićenika, bez pristanka buzetske općinske uprave i vijeća. Zatim 133. poglavlju propisuje, da se zločinci zbog teške tjelesne povrede mogu staviti na mučenje, po odobrenju vijeća, dok 135. poglavlje utvrđuje, da nije dozvoljeno tražiti od vijeća milost ili otpust od općinskih osuda.

Oskudnost propisa statuta i u drugim predmetima, tj. osim onih o organizaciji i djelokrugu općinske vlasti i organa, nadopunjala se širokom primjenom običajnog prava, kojemu je time ujedno osigurana i najšira uloga i značenje u reguliranju i normiranju velikog kruga pravnih odnosa općinara. Potvrdu o tome nalazimo i u spisima buzetskog notara, iz nešto kasnijeg vremena, Martina Sotolića (1492—1517), gdje se spominju i navode običaji odnosno običajno pravo brojnih pojedinih mjesta, čak i najmanjih sela, koji su svi imali svoje posebne običaje odnosno običajno pravo. Tako se u spomenutim notarskim spisima navode posebno »consuetudo castri Rocij«, consuetudo marchionatus Petre Pilloxe«,²⁰⁾ »consuetudo villae Sregnae«, »**consuetudo Pinguenti**«, pored običajnog prava čitave pokrajine (Istre) »consuetudo totius prouintie«. U istom značenju javlja se u spisima spomenutog notara i »mos castri Pinguenti«. ²¹⁾

Pretežiti, naime, dio propisa buzetskog statuta regulira i odnosi se na krivična djela i njihove kazne, kao i na postupovno pravo, tj. sudski postupak, koji su trebali izvršće i određenije propise, nego što im je moglo dati običajno pravo.²²⁾

Još ćemo samo s nekoliko napomena proširiti povijesni okvir tvrđave Buzeta. Uskoro, naime, nakon donošenja statuta odnosno iza 1435. godine, zbili su se u Istri značajni i presudni politički događaji, koji su utjecali na daljnji razvojni tok političkih i etničkih prilika u Istri. Malo vremena zatim zaprijetila je i samoj Istri pogibao od turskih provala (nakon pada Carigrada god. 1453. i iza propasti Bosne god. 1463.). Već godine 1464. počese turske provale i na mletačku Dalmaciju, tako da su mnogi žitelji, Hrvati, pobjegli na susjedne otoke, a iz uže Hrvatske na otok Krk. Bit će da je i prva hrvatska naseobina, koju su Mlečani doveli u Istru da nasele opustjele krajeve, posebno one oko Kopra, Buzeta i Novigrada, nadošla povodom tih tursko-mletačkih ratova ili odmah uskoro nakon toga. To je tako zvano »drugo naseljavanje Slavena u Istri«. Potomci tih doseljenika sačuvaše se u Istri do danas.²³⁾ Potvrde o tim doseljenicima nalazimo također i u spisima buzetskog notara Martina Sotolića.²⁴⁾

20) Danas mjesto Kostel.

21) Spisi buzetskog notara Martina Sotolića (1492—1517), fol. 108a, 109, 140a, 87, 87a, 110a, 115, 115a, 128a.

22) Isto smo opazili i u Dvigradskom statutu, koji smo objelodanili u »Vjesniku Histo-rijskog arhiva u Rijeci«, VI/VII, Rijeka 1961-1962, 233-294.

23) D. Gruber, Povijest Istre, Zagreb, 1924, 215.

24) Notarska knjiga buzetskog notara Martina Sotolića (1492-1517), navodi npr. Blasius de Modrusa (Modrusa), koji je bio općinski glasnik (praeco) u Buzetu, a doseljen je iz Modruše, zatim Gregorius Morlachus, Grixanus Morlachus, Martinus Morlachus, Michael Morlachus.

Stariji statut buzetske općine donesen je godine 1435.²⁵⁾ Potvrdio ga je mletački dužd Franciscus Foscari godine 1437.²⁶⁾ u vrijeme kada je buzetskim načelnikom (»potestas«) bio Ioannes Ferri. Kod donošenja statuta sudjelovali su tadašnji općinski suci u Buzetu, i to: Matej Gorkojalić i Juraj Krvavčić,²⁷⁾ kao i Veliko vijeće ovog grada, i to, kako se u izvoru navodi, njegov »pars maior, et senior«.²⁸⁾ Tom je statutu dao svoju suglasnost i tadašnji koparski potestat i kapetan Georgius de Georgio.²⁹⁾ Dukalom o potvrđivanju statuta, pridržao je sebi mletački dužd pravo i ovlast, da on sam može potvrditi izmjenu i promjenu statuta.³⁰⁾

Iako bismo iz uvoda (»prohemio« (!)) ovog statuta mogli zaključiti,³¹⁾ da je i prije ovog statuta postojao jedan stariji, danas nesačuvani, buzetski statut, ipak smo mišljenja, da ti navodi u uvodu statuta imaju samo formalno značenje, te da Buzet prije ovog statuta odnosno prije 1435. god. nije imao pisanog statuta, već da se kao posebna župa i općina vladao i upravljao po običajnom pravu. Dakle neposredno iza kako je Buzet pao pod mletačku vlast, donesen je, po uzoru na statute drugih mletačkih podaničkih općina, i statut buzetske općine, čija je redakcija zacijelo počela ranije od 1435. god., kad je bio donesen. Za buzetski je statut značajno, da je po svom sastavu bez nekog sistema, tj. ne pridržava se pravne trodiobe: personae, res, actiones, te da se njegove norme odnose poglavito na krivičnopravne propise i sudski postupak. Osim toga je statut u pogledu svojih pravnih odredaba, posebno onih koji se odnose na druga pravna područja osim krivičnog prava i sudskog postupka, vrlo nedostatan i oskudan. Posebno ćemo o tome odmah dalje govoriti. Sigurno je, da je za reguliranje ostalih pravnih odnosa, trebalo postojati neko drugo pravo i neke druge norme, koje nisu bile nego običajno pravo. Statutarno pravo odnosilo se prema običajnom pravu kao strogo pravo (ius strictum), koje je sudac u najvažnijim i za interese općine najosjetljivijim pravnim odnosima, kao što je bilo kazneno pravo i sudski postupak i neke pojedine norme iz drugih pravnih područja, morao strogo primjenjivati doslovnim tumačenjem statutarnih odredaba i njihovim primjenjivanjem na konkretne slučajeve, dok se sve ostalo, uostalom najšire područje privatno-pravnih odnosa reguliralo običajnim pravom.

U pogledu teritorijalne i vremenske važnosti statuta trebamo istaći, da se statut odnosio na sve buzetske građane (civis), stanovnike i došljake (habitor, advena), kao i na strance, koji su boravili u buzetskoj tvrđavi.

25) Tačnije 31. kolovoza 1435. godine

26) Tačnije 27. svibnja 1437. godine.

27) Kako to vidimo iz uvoda (proemio) statuta.

28) U uvodu statuta čitamo »... concordos nos iudices Pinguenti, presentialiter residentes, videlicet Matheus Gorchoaliz, et Georgeus Caruaciz, et etiam maioris consilij ciusdem opidi pars maior, et senior...«

29) U uvodu statuta svoji »... habita primitus, et obtenta licencia spectabilis... domini Georgij de Georgio, ciuitatis Iustinopolis... potestatis, et capitanei...«.

30) Kao što se zato ukazala potreba uskoro nakon donošenja statuta, kad je trebalo popraviti i izmijeniti 50. poglavlje statuta, koje je radilo o štetama, koje je imala buzetska općina naknaditi svojim općinarima, ako su te štete bile počinjene po nepoznatim počiniteljima. O tom smo već naprijed u uvodu više govorili.

31) U uvodu statuta, naime, stoji »... ita ut ad morem etiam aliorum (!) sui incliti principatus subdictorum fidelium (!), statuta, et ordinamenta nostra, iam uitio uetustatis obnubilatione confusa, et que nunc requirebant a suis primordijs uarietate distantiam similiter componamus...«.

Za ove potonje vrijedilo je, posebno kad se radilo o njihovim pravima, načelo reciprociteta, koje je značilo da će se prema strancima (forensis), u pogledu njihovih prava, postupati onako kako općina tog stranca postupa s bužetskim građanima, koji se nalaze u općini tog stranca. Također se statut odnosio i na stanovnike bužetskog područja (districtus), tj. na distriktualce. Vremenski su se statutarne odredbe odnosile na budućnost, tj. sve pravne odredbe, kojima su se ustanovljavali novi pravni odnosi ili donosile nove pravne norme, vrijede redovito pod klauzulom »u budućće«. Posebno svi pravni odnosi, koji su bili zasnovani prije donošenja statuta, trebali su se po prijašnjim pravnim normama, tj. po običajnom pravu ili na osnovu ugovora stranaka i izvršivati. Nalazimo u statutu samo iznimno odredbu, koja propisuje i natražno odnosno retroaktivno djelovanje statutarne norme. Radi se to u 97. poglavlju, koje određuje zakonsku dob, tj. odraslost šticeinika i šticeinice i gdje se određuje, da će se propis te norme primjenjivati »u prošlosti i u budućnosti («et hoc intelligatur in precedentibus, et futuris»). Vrijeme je, po propisima statuta, bila značajna pravno relevantna činjenica, koja je uzrokovala postanak, promjenu, i prestanak prava. Tako posebno statut donosi u tom smislu propise u poglavljima 93. i 94. Prvim poglavljem određuje, da posjednik, koji bude mirno držao i posjedovao neku nekretninu ili posjed kroz petnaest godina, bez plaćanja zakupnine i bez nekog drugog tereta, ima se smatrati pravim vlasnikom i trajnim posjednikom onog posjeda, iako ne bi mogao pokazati ispravu ili pravni naslov svog posjeda. Odmah u istom propisu povisuje se zastarni rok na trideset godina, ako bi se radilo o posjedovanju dobara bužetske općine, dok se neke druge stvari (kao one na javnom putu ili ispod njega: posude, kamenje, grane, drveće itd.) iz javnih interesa sasvim isključuju od zastare. U idućem poglavlju (94) propisuje se zastara novčanih potraživanja vremenom od deset godina, uz druge uvjete. Osnovni uvjet kod zastare odnosno preskripcije, kojom se stjecalo vlasništvo ili pravo zakonitog posjeda ili neko drugo stvarno pravo, kao i kod oslobođenja od vjerovnikovog potraživanja, bio je, po općim pravnim načelima, istek i prolaženje vremena koje nije smjelo da bude prekidano (interruptio) npr. tužbom, traženjem plaćanjem, opomenom itd., jer bi te pravne činjenice u protivnom prouzrokovale prekid zastare, koja je nakon toga, naravno, mogla početi ponovno iz početka teći. I u drugim slučajevima igralo je vrijeme značajnu, pravnu konstitutivnu ulogu, npr. kod ulaganja priziva, kod proglašenja kupoprodaje i na tom osnovanog prava prvokupa i prekupa od strane bližih otuđivaočevih rodaka i srodnika kod podnošenja tužbe, kod odgovora na tužbu i pristupanja sudu, izvršenja novčanih kazna, administrativnih propisa o držanju otvorenih krčmi, u propisima o sudskim danima i sudovanju bez obzira na vrijeme i sudske dane, i drugdje.

Oskudnost propisa statutarne odredaba, o kojoj je upravo bilo govora, odnosi se također i na ustrojstvo suda i na propise o tome tko je bio sudac, koliko ih je bilo, kako se vršilo sudovanje. Doista o načinu postupka odnosno o sudovanju imamo dosta propisa, ali se oni odnose poglavito na formalne propise o pozivanju pred sud, dokazivanju, vijećanju itd. ali o samom ustrojstvu suda nema ni riječi.

Isto vrijedi i za zastupanje stranaka pred sudom, o čemu statut ne donosi posebne propise, iako iz nekih mjesta statuta vidimo, da tuženik može stupiti pred sud ili odgovoriti na tužbu i po zastupniku. Tako npr. propis 111. pogl. određuje da dužnik, pozvan po tužbi vjerovnikovoj javnim proglasom, mora u roku od osam dana pristupiti sudu lično ili po svom zakonitom punomoćniku ili zastupniku. Tako i na drugim mjestima statut govori o zastupstvu samo nuzgredno pretpostavljajući i podrazumijevajući taj institut. Međutim, u spisima već spomenutog buzetskog notara Martina Sotolića nalazimo mnoštvo isprava o podjeljivanju punomoći, koje dokazuju pravnu izgrađenost te ustanove. Iz tih isprava vidimo, da je bilo uobičajeno opće (generalno) i posebno (specijalno) zastupstvo. U tim su ispravama do u tačine predviđeni svi mogući slučajevi i uvjeti, koji su mogli da nastanu po pravnom poslu zastupstva, a o svemu tome ne nalazimo u statutu ni riječi.

Pravni poslovi (u statutu općenito nazivani »negotium«), iako ni o toj diobi statut ne govori, mogli su biti jednostrani (kao oporuke, zapisi, darovanja među živima (inter vivos) i za slučaj smrti (mortis causa) kao i dvostrani odnosno višestrani (kupoprodaje, najmovi, zakupi, zamjene, diobe dobara itd. Za pravnovaljano sklapanje pravnih poslova trebala je pravna i poslovna sposobnost. O djelatnoj sposobnosti zapravo o njezinim posljedicama govori statut u poglavlju 97., u kojem se govori o zakonskoj dobi (aetas legitima) štićenika odnosno štićenica, o čemu će biti riječi odmah u raspravljanju o osobnom pravu statuta. Za pravne poslove postavlja statut neke uvjete: razlikovanje iznosa vrijednosti dugovnih potraživanja, potreba dokazivanja istinitosti pravnog posla javnom ispravom, o mjestu plaćanja duga i o broju svjedoka potrebnih pri nekim vrstama pravnih poslova (oporuke), o potrebi javnog proglašenja izvršenih kupoprodaja itd. Tako statut u 119. poglavlju razlikuje dugovna potraživanja, u pogledu traženja roka od strane dužnika za dokazivanje isplate duga, na ona od stotinu soldi ili niže i na ona od stotinu soldi na više, propisujući za njih različite uvjete. Zatim u 125. poglavlju razlikuje novčane obveze odnosno dugovna potraživanja na ona do 40 malih soldi i ona preko tog iznosa, pak za prve, tj. one do iznosa od 40 malih soldi, dozvoljava dokaz svjedocima, dok za one pravne poslove o novčanom dugovanju preko vrijednosti od 40 malih soldi, traži dokaz valjanosti samo putem javne isprave ili nekog drugog javnog spisa. O dokazu javnom ispravom, pored tog poglavlja, govori i 124. poglavlje, gdje se kaže da se dokaz isplate i priznanja duga može pravnovaljano priznati samo na osnovu javne isprave. Poglavlje 130. propisuje, da dug, koji je učinjen u Buzetu, mora ondje biti i isplaćen. Odredbom 90. poglavlja određuje se za valjanost oporuke prisutnost javnog notara i barem petorice pravno valjanih svjedoka. Propis 104. poglavlja naređuje, da se sve kupoprodaje i otuđenja (kupoprodaje, darovanja, odricanja prava, zamjene, kao i sve vrsti otuđenja) moraju javno proglasiti po općinskom glasniku na trgu (općinskom trgu). To je u prvom redu predviđeno radi zaštite prava trećih lica, kao i radi toga da se omogućí ostvarenje prava prvokupa i prekupa od strane prodavaočevih odnosno otuđivaočevih rođaka i srodnika. Nedostatak odnosno neispunjenje uvje-

ta, propisanih za te pravne poslove, povlačio je za sobom ipso iure pobožnost i ništetnost odnosnih pravnih poslova.

O sudovanju putem izbranih sudaca («iudices arbitri», «arbitratores», «amicabiles compositores») donosi statut samo jedan propis u 127. poglavlju. Tim je, naime, poglavljem ustanovljeno obvezno rješavanje sporova pomoću izbranih sudaca u slučaju ako su se nalazili međusobno u sporu rođaci, iako iz spisa već mnogo puta citiranog bužetskog notara Martina Sotolića (1492—1517) doznajemo, da se velik broj sporova rješavao baš putem presude izbranih sudaca, te na tom temelju zaključujemo da su se stranke vrlo često i veoma rado obraćale na takve suce radi rješavanja njihovog spora. Razlog tomu bio je brzina postupka, manji parnični troškovi i redovito nevezanost izbranih sudaca pravnim propisima, budući da su oni obično presude donosili na osnovu svog slobodnog pravnog mišljenja i uvjerenja. Protiv presude izbranih sudaca u pravilu nije bio dopušten nikakav pravni lijek. Mnoštvo isprava, koje su sadržavale ugovore o izboru izbranih sudaca i koje su nam sačuvane u spisima spomenutog notara, siguran su nam dokaz privrženosti stranaka u sporu toj vrsti narodnog, neposrednog, sudovanja. Te nam isprave kazuju pobliže i o uvjetima takvih ugovora o izbranim sucima i o načinu donošenja njihovih presuda.

Nakon sumarne analize općih propisa odnosno općeg dijela bužetskog statuta, preći ćemo na njegov posebni dio.

A) 1) OSOBNO PRAVO (PERSONAE)

Ono, što ćemo ovdje istaknuti, vrijedi općenito za bužetski statut. Nema, naime, u statutu nikakvih pravnih određenja (definicija) ni pravnih određenja (definicija) ni pravnih pojmova ni pravnih uredaba (instituta). Tome se ne trebamo čuditi, kad uzmemo u obzir, da je stvaranje pravnih definicija bilo rezultat pandektarnog prava i nauke, koja je tek postupno krčila sebi put u statute naših gradova i općina.

Tako naš statut ne određuje pojam osobe (fizičke ni jurističke), iako, iz propisa, vidimo, da te osobe razlikuje. Tako 128. poglavlje statuta propisuje za sporove crkvenih bratovština i zastupnika crkava brži i sumarni postupak. Kako pak nastaju i kojim se pravnim činom stvaraju jurističke osobe, statut ne kazuje ništa. Isto tako nema propisa o pravnoj sposobnosti fizičkih osoba, tj. o času, kada osobe postaju nosioci prava i obveza. Iz odredbe 97. poglavlja, koje govori o zakonskoj dobi (aetas legitima) štićenika i štićenica (pod skrbništvom), doznajemo za početak djelatne sposobnosti štićenika odnosno analogno svih fizičkih osoba. Statut u spomenutom poglavlju određuje, da štićenici stiču zakonsku dob s navršenom 15, a štićenice s navršenom 13. godinom. Tom su godinom, naime, fizička lica postajala dorusla odnosno djelatno sposobna, tj. sposobna za sklapanje pravnih poslova. Kojom se godinom sticala punoljetnost, statut ne govori, iz čega zaključujemo, da statut ne razlikuje doruslost od punoljetnosti.

Kad statut u svojim propisima govori o osobama, onda on to čini sasvim apstraktno, tj. bez razlikovanja pojedinih osoba, dapače i bez razlikovanja spola. Tako se statutarne odredbe redovito započinju riječima: ako netko, tkogod ili kojagod osoba, bez razlike spola.³² Statut ne donosi posebne propise ni o očinskoj vlasti (*patria potestas*), već samo nuzgredno, kad govori o skrbništvu (pogl. 96, 98, 99), zatim u 41. pogl., gdje se propisuje, da bez pristanka roditelja nije dozvoljeno sklapanje braka, i u nasljednom pravu.

Iako bez formalnih pravnih klasifikacija i diferencijacija, statut razlikuje: građane (*civis*), stanovnike (*habitor*), došljake (*advena*) i strance (*forensis*). Na nekoliko mjesta govori i o susjedima (*vicini*, *convicini*), kad je riječ prosto o žiteljima grada, bez obzira da li su oni građani ili samo stanovnici, došljaci ili stranci. Došljakom (*advena*) naziva statut onog doseljenika, koji još nije postao ili neće uopće postati građaninom. O strancima govore mnoga poglavlja: tako 11. pogl. o sporovima između građana i stranaca, 31. pogl. propisuje kazne za slučaj da građanin udari, povrijedi ili rani stranca ili on njega, 33. pogl. izjednačuje građanine i strance, ako bi oni bili ubijeni, 81. pogl. zabranjuje građanima ili stanovnicima da se, bez dozvole vlasti, obavezuju za stranca, 110. pogl. zabranjuje, da se od stranca prima (prijenosom duga, cesijom ili na drugi način) dugovno potraživanje ili punomoć protiv bužetskog građanina ili stanovnika, 94. pogl. govori o došljacima (*advena*), koji umru bez oporuke i bez nasljednika. Svakako je najvažniji u tom pogledu propis 85. pogl., koje određuje da je svaki stranac, koji poravi u tvrđavi jednu godinu ili više, dužan da vrši stražu i ostale činidbe u općini, kao i svi drugi, te da preuzima na se sve terete (radovi na putovima, tvrđavi i slično) i da se ima smatrati susjedom i stanovnikom. Dakle stanovnik (*habitor*) je bio ono lice, koje je doseljeno i boravi u tvrđavi, ali još nije steklo građansko pravo. Kako stranac stiže samo građanstvo tvrđave odnosno građansko pravo, o tome statut ne govori.

O slugama i najamnicima kazuje statut u 51. poglavlju i zabranjuje, da se tim licima dade zajam na zalog.

O ženama govori statut na više mjesta, posebno kad je riječ o kaznenim djelima uvrede, preljuba, zatim u propisima o sastavljanju oporuka, o preuzimanju skrbništva nad djecom nakon smrti oca i o pravu muža, da raspolaže ženinom imovinom. Iz tih propisa uočujemo najprije razlikovanje žena na: djevice (*virgines*), udate žene, udovice i redovnice, a s obzirom na njihov moralni život na časne i nečasne. Za sve te kategorije žena doneseni su u istim uvjetima različiti propisi, tako u slučaju jednostranih ili međusobnih uvreda, u slučaju preljuba, silovanja, skrbništva nad djecom, kod sastavljanja oporuke. Najzanimljiviji je svakako propis 86. pogl., kojim se dozvoljava ženi da potražuje svoju imovinu, koju joj je muž, bez njezina pristanka, otuđio i to kako za trajanja braka tako i po smrti muža. Dakle statut stoji na načelu posebnosti

32) Statutarne odredbe redovito započinju riječima: »*Li quis*«, »*nullus . . . audeat*«, »*si aliquis*«, »*quisquam*«, »*quicunque*« »*nulla persona, tam masculus, quam femina*«, »*siquis utriusque sexus*«.

vlasništva imovine supružnika. To je ujedno i jedini propis o ženidbenom (bračnom) imovinskom pravu. S obzirom na ženidbeno (bračno) osobno pravo sadrži naš statut također jedan jedini, već spomenuti propis, u pogl. 41., kad propisuje da je zabranjeno sklapanje braka bez pristanka roditelja. O pravu miraza (dos) statut šuti.

Pravu skrbništva (tutorstva) posvećuje statut nekoliko odredaba. Tako u 96. pogl. određuje, da otac vrši skrbništvo nad svojom djecom, u slučaju smrti majke, te da može slobodno raspolagati njihovom imovinom. To isto 98. pogl. određuje i za majku nakon smrti oca. Poglavlje 99. određuje, da sudac postavi skrbnika onome, tko ostane bez njega. Najvažnije su ipak odredbe pogl. 100—103, kojima se određuje, da je skrbnik dužan u roku od osam dana, od primanja skrbništva, sastaviti popis (inventar) sviju dobara svojih štíćenika, da su oni dužni sačuvati tu imovinu u dobrom stanju, te da ne smiju ta dobra otuđiti bez pristanka vlasti i konačno da štíćenici mogu potraživati svoju imovinu, koju bi im otuđili skrbnici, bez obzira na proteklost vremena. Imamo ovdje, dakle, slučaj zakonskog isključenja zastare (preskripcije).

O kmetovima, seljacima i kolonima ne nalazimo u samom statutu nikakvih propisa. Ti su se pravni odnosi normirali putem običajnog prava, na osnovu ugovora ili temeljem posebnih propisa, koji su uređivali feudalne odnose. Tako te odnose normira i savremeni katastik, koji je sačuvan u rukopisu našeg statuta³³⁾ i koji se sigurno, u to vrijeme, smatrao njegovim sastavnim dijelom. O tom ćemo katastiku govoriti posebno. Isto tako o kmetским odnosima u Buzetu, iz jednog i po stoljeća kasnijeg doba, izvješćuje nas u svojim spisima, već nekoliko puta spomenuti, buzetski notar Martin Sotolić. U spisima tog notara nalazimo na više mjesta isprave o uređenju tih odnosa, među kojima su svakako najvažnije dvije isprave, koje ćemo odmah opisati, i to ona iz godine 1497.³⁴⁾ Tom je ispravom sklopljen ugovor između feudalnog gospodara tvrđave Račice, koji se nazivao »nobilis vir dominus Gaspar Bolderstan (i »Boldestran«), s jedne strane, i njegovih kmetova, seljaka iz sela Račice, Draguč i Vrh, s druge strane. Ugovor je zaključen 15. studenoga 1497. u selu Račicama u kući Bernarda (»Bernacz«) Galinića. Ugovoru su bili prisutni pojedini seljaci iz svih tih sela, kao predstavnici zainteresiranih podložnih seljaka, koji su s njima skupa bili u kmetskom odnosu s istim gospodarom. Tim se ugovorom nabrajaju u osam tačaka svi lični i stvarni tereti i podavanja, koja su ti seljaci dotad imali i vršili prema svom gospodaru i namjesto njih utvrđuju se za budućnost, u daljnjem slijedu ugovora, nova podavanja i tereti. Zanimljiva je i dodatna klauzula na kraju tog ugovora, kojom se predviđa, da ako neki od tih podložnih seljaka počini ubuduće neki zločin, zbog kojeg ne bi mogao dalje ostati ni stanovati u selu, sva njegova imovina, pokretna i nepokretna, ostaje slobodna, te pripada njemu i njegovim nasljednicima, bez ikakve zapreke i protivljenja od strane njegovog gospodara, naravno, iza kako se iz te imovine

33) Kao što smo uvodno već istakli, taj smo katastik prepisali i donijeli kao dodatak našem statutu.

34) Ispravu nalazimo u spisima buzetskog notara Martina Sotolića (1492—1517), na listovima 22, 22a i 23 izvornog rukopisa. Taj se izvor čuva u Historijskom arhivu u Rijeci, a mi smo ga prepisali i pripremili za štampu.

naplate sva zaostala dugovanja (tereti) prema gospodaru. Iz te završne klauzule vidimo, da je dotad gospodar u takvim slučajevima imao ingerenciju nad imovinom svojih kmetova, te da je takva dobra, barem u dijelu, prisvajao za sebe. U tom ugovoru također nalazimo pozivanje na stare običaje, koji su u pogledu tereta i podavanja bili na snazi i koji su se od starine izvršavali (»laudando... omnes, et singulas alias praudas, regalias, factiones, angarias, et solutiones antiquas, ab antiquo obseruatas...«).

Također nam u tom pitanju pruža važan i zanimljiv podatak još i druga isprava od 17. travnja 1504. godine, koju nalazimo u istom izvoru.³⁵ Tom, naime, ispravom Jakov i Benedikt de Grauisijs, u svoje ime, kao i u ime braće Mihajla i Ivana, daju u zakup »buzetskom stanovniku Tomi iz Munta«³⁶) zemlje, polja i livade, koje su se nalazile u području tvrđave Kostela na brdu (brežuljku) zvanom Munti,³⁷) da on te zemlje i posjede obrađuje i uživa »kao dobar gospodar« u roku od deset godina, pod uvjetom da on te zemlje valjano i uredno obrađuje i da ih održi u dobrom stanju, uz obavezu u ugovoru potanko određenih i opisanih, podavanja spomenutih gospodarima. Na kraju tog ugovora postavlja se klauzula, koja određuje da navedeni zakupoprimalac, Toma, ne smije i ne može na taj posjed primiti nijednu drugu osobu, koja bi bila voljna s njime tamo skupa stanovati, niti da smije s takvom drugom osobom udružiti svoje blago (životinje), bez izričitog odobrenja svojih gospodara.

O već naprijed spomenutom katastiku, moramo zbog njegove važnosti također govoriti. Taj katastik nosi izvorni naslov: »**Catastico delle rason del comun de Venetia, che sono tenuti pagar i cittadini, et vedoue ogni anno imperpetuo, e altre rason del castello de Pinguento**«, a iza toga podaslove: »**Questi sono i datii se affita del comun de Venetia, et cetera**« i »**Questi sotto scritti sono contadini de Pinguento, quali pagano le rason al comun de Venetia**«. Iako sam katastik ne nosi datacije, vidimo, odmah iz njegovih prvih odredaba, da je sastavljen između 1431—1436. godine, te da je, dakle, savremen s našim starijim buzetskim statutom. Sam naslov i podnaslovi katastika upućuju nas na njegovu važnost. Na završetku se katastika kaže da je bio izgubljen, te da ga je pronašao Filip de Angelinis, notar iz Bassana i kancelar raspurškog i pazenatičkog kapetana Franje Donato, i da ga je, po naredbi buzetske općine odnosno njezinih upravljača (»de ordine spectabilium agentium spectabilis communitatis Pinguenti«) iz izvornika prepisao i uvrstio na kraju samog novijeg statuta (»in hoc statuti libro... transcripsi ex alio simili in membrana descripto«), kao njegov sastavni dio. Stoga vidimo, da je katastik imao još i u vrijeme novijeg buzetskog statuta (1575. godine) svoju praktičnu primjenu i važnost. Katastik sadrži 7 članaka, u kojima su detaljno utvrđene obveze i podavanja seljaka s popisom zemalja, na koje su se ta podavanja odnosila. Posebno je u katastiku riječ o zakupu gradske klaonice (»beccaria«), pekarnice (»panicolaria«), stupe

35) Tu ispravu nalazimo također u izvoru spomenutom u prednjoj bilješci, na izvornom listu 42 i 42a.

36) »Thomacz de Munti, et incole Pinguenti...«.

37) »... iacentes in tenutis castri Petre Pilloxe in monte vocato Munti...«.

(»valcha«) i dvaju mlinova (»mollin«), i to onog zvanog »Verchiach« i drugog nazvanog »Chnexach«. Zatim se donose propisi o daćama, koje su seljaci imali plaćati za pšenicu (»formento«), vino (»decima de vin«), životinje (»animali«), ispašu životinja (»herbadego«), o daćama koje su morale plaćati udovice (»uedoe«) i konačno o daćama koje su trebali plaćati stranci (»forastieri«) pri dovozu robe (»žita, vina i sličnog) u grad. Na kraju katastika nalazimo iscrpan popis imena i prezimena seljaka (njih ukupno 140), koji su bili obvezani na plaćanje daće mletačkoj općini.

Opisane dvije isprave, kao i ovaj katastik, osvjetljaju nam dosta jasno savremene kmetske odnose na području buzetske općine, o kojim odnosima sam statut, kako istakosmo, ne donosi nikakvih propisa.

O kleru, svjetovnom i redovničkom, statut ne govori ni riječi. Njihovi su se pravni odnosi uređivali kanonskim pravom.

Konačno statut govori o nečasnim (beščasnim) osobama (infamis). Takvim se po odredbi statuta postajalo npr. ako bi notar sastavio lažnu ispravu (5. pogl.), zatim ako bi netko dao sastaviti (6. pogl.) ili ako bi sudu predočio lažnu ispravu (7. pogl.), za lažno svjedočenje pred sudom (8. pogl.).

Statut govori i o izgnanicima (prognanicima, »banitus«) iz grada. O njima govore mnoge odredbe. Izgon se vršio zbog težih zločina i nečasnih djela, npr. ubojstvo, silovanje, otmica žene, krađa, teže ogovaranja i vrijeđanje drugog, ali čak i zato ako bi netko sklopio s djevojkom brak, bez pristanka roditelja, i nakon toga zbog izbjegavanja kazne pobjegao, bio je izagnat iz grada (o posljednjem govori 51. pogl.).

O jurističkim osobama statut ne donosi posebne propise, ali da su mu takve osobe bile poznate (posebno vjerske bratovštine i crkve), vidimo iz propisa 128. pogl., u kojem donosi za takve osobe propise o pogodnijem i bržem postupku u slučajevima spora između njih odnosno njihovih zastupnika s drugim licima, propisujući pri tom da se tim osobama mora pravda dijeliti brzim i sumarnim postupkom i bez spisa pred sudom, a u smislu statuta ili matrikula tih jurističkih osoba, ukoliko ne bi propisi tih matrikula bili u suprotnosti s odredbama statuta.

2) STVARI (RES U ŠIREM SMISLU)

a) Stvarna prava (ius in re, res u užem smislu).

O stvarnim pravima govori statut malo. O pravu vlasništva i pravu posjeda statut svojim odredbama ništa ne određuje. On te pravne pojmove smatra poznatim. O vlasništvu i o posjedu kazuje statut uzgred u 113 pogl., gdje propisuje, da ako netko bude mirno i nesmetano držao i posjedovao neki posjed ili nekretninu kroz petnaest ili više godina, te ako kroz to vrijeme ne bude plaćao za te posjede zakupninu ili vršio neki teret, ima se smatrati pravim vlasnikom i trajnim i stvarnim posjednikom onih stvari, iako ne bi mogao pokazati svoj posjed ispravom ili drugim pravnim naslovom svog posjeda.

Ali statut donosi detaljnije propise o prodaji pokretnih stvari i nekretnina na javnoj dražbi po općinskom službeniku (glasniku, »praeco«)

(pogl. 137), zatim o načinu otuđenja stvari, koje su zajedničke među braćom i rođacima (pogl. 132), o onima, koji s drugim zajednički posjedu neku stvar (pogl. 126), postavlja opći propis, da se sve kupoprodaje i otuđenja moraju prethodno javno proglasiti po općinskom službeniku (glasniku) na javnom trgu (pogl. 104). Tim je propisom statut htio zaštititi pravo trećih lica i osigurati ostvarenje prava prekupa i prvokupa od strane prodavaočevih odnosno otuđivaočevih ovlaštenih rođaka i srodnika. Zatim u pogl. 105. propisuje uvjete, pod kojima se zamjenjene stvari mogu otkupiti. Poglavlje 84. donosi opći propis o kupnji stvari, kupljenih od općinskog službenika (glasnika). Statut svojim odredbama uređuje i pitanje odnošenja loza ili drva drugih plodonosnih stabala (pogl. 62), zatim nanošenja štete tuđim vinogradima, poljima i zemljama (pogl. 63) i o onima, koji budu, bez prava služnosti (servitus) prolazili tuđom zemljom i posjedom (pogl. 64). Kod posljednjeg propisa izuzimaju se samo oni, koji prolaze, makar neovlašteno ili bez prava služnosti, tuđim posjedom do izvora (vode) (pogl. 64). Jedno poglavlje (66) bavi se pomicanjem međa i ograda tuđeg posjeda, a posebno poglavlje (69) govori o nalaznicima tuđih stvari.

O pravu služnosti (servitus) puta³⁸⁾ preko tuđeg posjeda, određuje statut u 107. poglavlju, gdje predviđa mogućnost za vlasnika posjeda, da imaocu prava na put preko njegovog posjeda, dade u zamjenu drugi put, koji je više u interesu vlasnika posjeda, ali pod uvjetom, da i taj put bude za posjednika prava na put, jednako dobar ili čak bolji od onog puta. Pogl. 108. predviđa sudsko dodjeljenje prava na put onome, koji ne bi imao puta za prolaz do svog posjeda. Statut dopušta i mogućnost komasacije posjeda odnosno uzimanje neke malene čestice zemlje, koja sa svih strana graniči tuđim posjedom, i dodjeljenje te čestice posjedniku većeg (ostalog) posjeda, određujući uvjete za takvo izvlaštenje, uz plaćanje odštete za tu česticu, po procjeni triju poštenih ljudi. Od takvog su izvlaštenja bile izuzete, ma koliko bile malene, čestice, koje su se nalazile uz javni put (pogl. 106).

Služnost emfiteuze (emphyteusis) nije statutu poznata.

O založnom pravu (pignus) govori statut samo u dva posebna slučaja. Prvi slučaj propisuje statut u 51. pogl., gdje zabranjuje davanje zajma na zalog služničadi ili najamnicima, određujući pri tome pravne posljedice tog prekršaja. U drugom, pak, slučaju određuje, kako će biti kažnjen onaj, koji uskrati ili odbije da dade zalog općinskom blagajniku (komorniku, »camerarius«) ili glasniku (»praeco«), kada to oni od njega ovlašteno zatraže.

b) Obvezno pravo (ius ad rem, obligationes)

Obvezno pravo našeg statuta još je slabo razvijeno. Odgovaralo je razvoju dotadašnjih ekonomskih prilika. Statut se ograničuje na uređenje samo nekoliko obveznopравnih odnosa, o kojima će odmah biti

Ta služnost puta odnosno prava na put, obuhvatala je u sebi sve tri podvrste tog prava služnosti, koje je pravo potanje razvijeno u pandektarnom pravu, tj. pravo na »iter«, »actus« i »via«, što u našoj starijoj pravnoj terminologiji izražavalo izrazima »nogostup«, »pogon« i »kolnik« odnosno pravo prolaza pješke, pravo gonjenja životinja i pravo prolaza kolima.

riječi. Ipak iz spisa nekoliko puta spomenutog buzetskog notara Martina Sotolića, doista kasnijih za poprilično od jedno i po stoljeće, doznajemo i za druge obveznopravne poslove, o kojima statut ne govori (posebno nam i zakup). I ovdje se ponovno utvrđujemo u našem mišljenju, da je pravne odnose u Buzetu normiralo, i nakon donošenja statuta, u velikom dijelu pravnih odnosa običajno pravo, jer mnogi obveznopravni odnosi, koje statut ne spominje i ne uređuje, ipak su postojali, što vidimo iz sačuvanih notarskih spisa, gdje je napose zakupno pravo dosta pravno razrađeno, kako to čitamo u brojnim ispravama o zakupnim ugovorima.³⁹⁾ Zakupni ugovori su se sklapali među pojedinim (fizičkim) licima ili između pravnih (jurističnih) osoba i pojedinaca, kod kojih su te juristične osobe (poimence vjerske bratovštine i pojedine crkve) fungirale kao zakupodavci. Ugovor se u većini slučajeva sklapao na neodređeno, trajno vrijeme, te se takav zakup tada nazivao »affictum perpetuale siue ad liuellum«. Samo dvije isprave govore o zakupu s određenim rokom, devet godina (»nouem annorum«). U zakup su se davale različite vrste zemljišta: oranice, neobrađene zemlje, da bi se na njima najčešće zasadilo vinograd, čestice obrađene zemlje, često s posađenim maslinama, vinogradi, livade, šume, gajevi, pašnjaci, zatim čitave gospodarske kuće s pripadnostima, pojedine gradske kuće i konačno mlinovi (»mollendinus«), kao i idealni dijelovi mlinova (»medietatem vnius mollendini«). Zakupnina se plaćala godišnje (»singulo anno, annuatim«), a glasila je rjeđe samo u novcu (npr. 20 malih soldi za dvije male kuće, uz obavezu vršenja nužnih popravaka od strane zakupoprirnca, jedan zlatni dukat za gospodarsku kuću s pripadnostima, 3 libre i 2 solda za polovicu mlina), već i u naravi (desetina svega prihoda zemljišta, određene količine /3 spuda/ pšenice, zobi, polovice dobivenog ulja, često vezano s dužnosti zakupoprirnca da vrši za zakupodavca razne poljske radove) ili u naravi i u novcu. Iz tih notarskih spisa doznajemo i za druge vrste obveznopravnih ugovora, tako npr. ugovori o prijenosu dugovnih potraživanja ili o prenosu prava uopće (cessio), o diobi dobara (divisio), ženidbeni ugovori, iz kojih su često proizlazili ženidbeni imovinski sporovi, ugovori o dodjeljenju miraza (indotatio), zamjene (permutatio), zajmovi (mutuum) itd.

O posudbi (commodatum) ne govori ništa ni statut ni spomenuta notarska knjiga.

O nekoj vrsti ostave (povjeravanja stvari, depositum) govori statut u 70. pogl., koje propisuje kaznu za onoga, koji za sebe zadrži (utaji) stvari, koje je netko po njemu poslao drugoj osobi, uz obavezu da te stvari (novac ili druge stvari) preda onoj osobi.

O sekvestvu (zapljeni tuđe imovine) propisuje statut u 48. i 49. pogl., u kojima zabranjuje vršenje prinudnih mjera (represalija) prema drugom licu, bez dozvole vlasti, određujući uvjete njihovog izvršavanja.

Kao što smo na početku izlaganja o obveznom pravu rekli, statut se ograničava da uredi propisom samo neke obveznopravne odnose, i

³⁹⁾ Notarska knjiga buzetskog notara Martina Sotolića (1492—1517), listovi 16, 25, 26, 28, 36a, 40, 64a, 137a, 147a.

to: propisom 78. pogl. uređuje tiještenje maslina i plaćanje tjeska, 81. pogl. određuje, da se bužetski građanin ne obvezuje za stranca, 83. pogl. govori o onima, koji primaju novac za izvršenje nekog rada, propisom 110. pogl. zabranjuje primanje dugovnog potraživanja ili punomoći od stranca protiv nekog bužetskog građanina, 116. pogl. naređuje, da vjerovnici moraju pozvati pred sud svoje dužnike i njihove nasljednike, 123. pogl. kazuje o onima, koji obvezuju ili prodaju tuđu stvar, 129. pogl. donosi propis o vinu, koje se prodaje u krčmi, 130. pogl. naređuje, da se dug učinjen u Bužetu, mora ondje i platiti. Zanimljiv je propis 138. pogl.,⁴⁰⁾ koje govori o posebnoj vrsti ugovora (soceda). Taj se ugovor sastojao u tome, da je vlasnik životinja povjeravao nekome te životinja radi čuvanja i uzgajanja, s time da se je dobitak i gubitak dijelio na polovicu između tih ugovornika. Statut u spomenutoj odredbi propisuje obveze i ograničenja prava za takvog primaoca. Konačno statut propisom 139. pogl.⁴¹⁾ donosi obvezu za krojače, da preuzete i već isječene tkanine, moraju naručiocu rada dovršiti.

c) Nasljedno pravo (haereditas)

Nasljednopravne odnose uređuje statut nešto brižljivije i potpunije. Najprije u 90. poglavlju određuje, da se oporuke mogu pravovaljano sastaviti samo pred notarom i u prisustvu barem petorice (ili više)⁴²⁾ valjanih svjedoka. Koji su to pravno valjani svjedoci, statut ne određuje. Svakako se kao glavna pravna kvalifikacija valjanosti svjedoka pretpostavljalo, da svjedoci budu odrasli i da budu časne osobe. U pogledu svjedočenja žena pri oporukama, statut ništa ne određuje. Dakle, mogle su i žene biti pravovaljani svjedoci. O samoj formi i načinu sastavljanja oporuka, statut također ništa ne govori. Međutim, iz već spomenutih spisa bužetskog notara Martina Sotolića, u kojima nam se sačuvao znatan broj⁴³⁾ oporuka vidimo, da su oporuke redovito, iako su bile pisмено sastavljane, zadržavale pravnu narav takozvanih usmenih oporuka, te se takvim redovito i nazivaju (testamentum nuncupatiuum) Oporukom su oporučitelj ili oporučiteljica (testator, testatrix) izjavljivali svoju posljednju volju odnosno raspoložbu o svojoj imovini u prisustvu barem petorice valjanih svjedoka i notara, koji je o toj usmenoj oporučiteljevoj izjavi sastavljao ispravu odnosno oporuku. Unutrašnji sastav oporuke redovito je izgledao ovako: datacija, oznaka mjesta gdje se sačinjava oporuka, navod svjedoka, ime oporučitelja ili oporučiteljice, uvodne običajne formule (o prolaznosti i nestalnosti ljudskog života i o potrebi pravnog uređenja imovine za slučaj oporučiteljeve smrti), iza toga je dolazio bitni i najvažniji dio oporuke, sama raspoložba imovine (dis-

40) Danas se u izvorniku starijeg bužetskog statuta ne nalazi to poglavlje, iako iz indeksa naslova poglavlja na početku rukopisa, vidimo, da se je to poglavlje nalazilo izvorno u statutu. To smo poglavlje preveli iz novijeg bužetskog statuta (iz 1575. god.), u kojem se nalazi to poglavlje. Vidi bilj. uz odnosno pogl. u prijepisu i u prijevodu statuta.

41) Ni to poglavlje nije danas sačuvano u rukopisu starijeg statuta, već smo ga preveli iz novijeg bužetskog statuta. Vidi odnosnu bilj. uz prijepis i prijevod statuta.

42) Statut izričito propisuje »petorica ili više svjedoka«.

43) Spisi bužetskog notara Martina Sotolića (1492—1517) donose 29 oporuka, iz kojih crpimo gornje podatke o sastavu i sadržaju oporuka.

positio) i uvjeti te raspoložbe (klauzule), konačno (obično pri kraju oporuke) postavljanje oporučnog nasljednika, imenovanje povjerenika (commissarij) i izvršitelja oporuke (executores testamenti) i sasvim na kraju završne formule o valjanosti oporuke i potpis notara, koji je oporuku sastavio. Veliki dio raspoložbe (dispositio) oporuke, obuhvatala su određenja o zapisima (legatima). Kao predmeti oporučne raspoložbe pojavljuju se u prvom redu razne vrsti zemljišta: polja, vinogradi, pašnjaci, livade, oranice, neobrađena zemljišta, vrtovi, šume, gajevi («campus, vinea, pastenus, pratus, terrenus /terra/ arratiua, baretum, ortus, silua, nemus»), zatim kuće kako one u gradu, tako i seoske, gospodarske kuće («domus, mansus, cortiuus, mansus cortiui»), i to u cjelini ili dijelu, zatim mlinovi («mollendinus») ili idealni dijelovi prava na mlinove, domaće i tegleće životinje, razna muška i ženska odjeća i odjevni predmeti (posebno ogrtači, krzna, košulje), rublje: plahte, stoljnjaci, krevetnina (madraci, pokrivači i drugo), kad se radilo o zapisima crkvama: crkveno i misno ruho («pluuiuale, indumenta missalia»), zatim kućni i gospodarski predmeti (posebno razne vrste posuđa /»tinatium, mastellus, caldare aenea, caldariolus«/), pokućstvo («masaricie domus»), rojevi pčela («trum-bonus apum»), gotov novac, dugovna potraživanja («debitum») i drugo. Raspoložbe su se vršile najčešće u korist članova obitelji, rođaka, ali i crkava, bratovština i drugih lica, ponekad i u korist siromaha («quidam pauperae»). Raspoložbi se često stavljao i uvjet, tako za ženu, da ostane u udovištvu i da provodi častan život («si viduauerit, et vitam honestam duxrit»), za kćeri također, da provode častan život, a za sinove, da se podvrgavaju vlasti majke (i oca, ako je oporučiteljica bila majka), te da joj iskazuju dužno poštovanje jer bi u protivnom takvi sinovi mogli biti razbaštinjeni i od cijelog nasljedstva bi primali samo simbolički dio (kao što čitamo u jednoj oporuci na listu 54a. spomenutih spisa notara Martina Sotolića »tunc solum de bonis paternis habere debeant soldos quatuor paruorum pro quolibet ipsorum«). Ponekad se kao uvjet oporučne raspoložbe nalazila i obveza nasljednika da ne protuslove oporuci, već da se zadovolje s namjenjenim dijelom, jer bi u protivnom i takvi mogli biti razbaštinjeni, uz primanje samo spomenutog simboličnog dijela nasljedstva. Sve oporuke, pa i one najneznatnijeg sadržaja, završavale su redovito formulama (klauzulama) o osiguranju valjanosti oporuke (corroboratio).

Zatim donosi statut o nasljednom pravu druge iscrpne i detaljne odredbe. Tako o oporuci udate žene govori 88. pogl., a o oporuci žene bez muža 89. pogl. O nasljeđivanju dobara roditelja, umrlih bez oporuke, propisuje 91. pogl. O općenitom nasljeđivanju umrlih bez oporuke, govori 92. pogl. O imovini došljaka (advena), koji umru bez nasljednika i bez oporuke, raspoređuje propis 94. pogl. Zatim 115. pogl. određuje, da se oporuke, sastavljene izvan buzetske tvrđave, moraju u određenom roku predložiti buzetskoj općini. O tečevini braće za života oca, koju oni moraju nakon očeve smrti međusobno iskazati, kazuje propis 122. pogl. Odredbo 93. pogl. zabranjuje se otuđenje stvari, koja je nekoje data oporukom kao zapis na korištenje i konačno propisom 95. pogl. naređuje se oporučnim povjerenicima, da moraju ispuniti sve oporučiteljeve zapise.

Ipak kao što smo uvodno već rekli, najveći dio statuta, bavi se donošenjem krivičnopравnih propisa i odredba o postupku pred sudom.

Zbog održavanja redoslijeda uobičajene podjele правnih propisa na osobe, stvari i tužbe (postupak) (presonae, res, actiones), prije ćemo dovršiti iznošenje norma, kojima statut uređuje sudski postupak, a zatim ćemo se pozabaviti krivičnopравnim propisima statuta.

3) SUDSKI POSTUPAK (TUŽBE, ACTIONES)

Statut tačno ne razlikuje propise o sudskom građanskom postupku od onih o sudskom krivičnom postupku. Isto tako, iako statut govori o sucima (iudices) i o sudskoj odnosno općinskoj vlasti (potesta, regimen. comunitas, comune), ne propisuje ništa pobliže ni o sucima (o njihovom izboru, uvjetima i kvalifikacijama /ličnim ili stručnim/ njihove službe i roku vršenja odnosno trajanja njihove dužnosti) ni o sudskoj vlasti odnosno o sudskoj funkciji općinske vlasti. U svakom slučaju općinska je vlast bila stvarno i mjesno nadležna za sve građanske sporove, koji su se pred općinu iznosili, kao i za gonjenje svih krivičnih djela, koja su se dogodila u bužetskoj tvrđavi i njezinom području. U pogledu osobne nadležnosti znamo, da su pod vlast bužetske općine potpadali svi bužetski građani i stanovnici, kao i svi žitelji bužetskog područja (districtus), ali isto tako i došljaci (advenae) i stranci (forenses), koji su u tvrđavi stalno ili duže vrijeme boravili ili su se samo zatekli u tvrđavi u slučaju nekog krivičnog djela. Također je općina bila nadležna i za međusobne sporove svojih građana sa strancima. Pri tom se je redovito primjenjivalo pravo onako kako su njihove općine postupale prema bužetskim građanima u istim ili sličnim građanskim sporovima ili pri istim ili sličnim krivičnim djelima. Pri sudovanju vidimo, da je, po propisima statuta, sudsku funkciju obavljalo u Buzetu i veliko vijeće. O tome nema nekih općih propisa, već statut donosi samo odredbe za konkretne slučajeve. Tako npr. propis 11. pogl. određuje da vijeće odlučuje u postupku po sporovima između bužetskih građana i stranaca. Zatim po propisu 102. pogl. potrebna je skrbniku za otuđenje štćenikove imovine privola i ovlaštenje bužetske općine i vijeća. Isto tako po odredbi 133. pogl. može se optuženi zbog teže tjelesne povrede staviti na mučenje, radi priznanja, samo po odobrenju vijeća. Još i na nekim drugim mjestima svojih odredba, govori statut o sudskoj funkciji Velikog vijeća.

Posebnu je vrstu sudovanja predstavljalo suđenje izbranih sudaca (iudices arbitri, arbitratores, amicabile compositores), o kojima statut govori samo nuzgredno na jednom mjestu, tj. u 127. pogl., gdje propisuje, da rođaci u sporu, moraju svoju raspru zaključiti sklapanjem ugovora o izbranim sucima, iako o tom načinu sudovanja imamo brojnih potvrda u spisima već toliko puta spomenutog bužetskog notara Martina Sotolića.

Već smo ranije istakli, da statut ne donosi nikakve propise o zastupanju stranaka pred sudom, iako o tome u bužetskim notarskim spisima imamo brojnih potvrda, koje govore o postavljanju općih punomoćnika

(*procurator generalis*), kao i onih za pojedine konkretne slučajeve parničnih sporova (*procurator specialis*).

Također smo već naveli, da je za sporove vjerskih bratovština i crkava bio propisom 128. pogl. ustanovljen brzi i sumarni postupak.

Iznijet ćemo sada ostale konkretne propise statuta o postupku. U 9. pogl. statut određuje, kako treba podnijeti tužbu pred sudom. Taj se propis odnosi poglavito na podnošenje krivične tužbe (npr. zbog uvrede, tjelesne povrede, krađe, počinjene štete), koju načelno prepušta oštećenoj stranci da je sama podnese sudu u određenom roku, iako općina pridržava ovlaštenje, da po svojoj slobodnoj ocjeni povede postupak krivičnog gonjenja i u slučaju da oštećena stranka propusti da podnese tužbu u određenom roku od deset dana. Na kraju istog propisa ustanovljuje se, da stranka, koja je već jednom zapodjela sudski postupak, ne može više od njega odustati, već da se taj postupak, jednom započet po službenoj dužnosti produžava do njegovog okončanja.

Propis 12. poglavlja ustanovljuje rok optuženom, unutar kojeg on mora podnijeti sudu izjavu u svoju obranu. Tim se propisom određuje i pozivanje nepoznatog ili neprisutnog optuženika javnim proglašom, u svrhu pristupanja sudu i podnošenja svoje obrane.

Isto tako propis 36. pogl. predviđa pozivanje odbjeglih zločinaca javnim oglasom.

Propisima 48. i 49. pogl. uređuje se vršenje represalija i prinudnih mjera pojedincima, i to kako onih samovlasnih (u obliku prava samopomoći), tako i onih vršenih po ovlaštenju vlasti.

Odredba 111. pogl. propisuje o onima, koji se zlobno kriju, da ne pristupe u sporu pred sud.

Propisom 112. pogl. ustanovljuje se obvezni dokaz svjedocima u sporu zbog nekretnina.

U 125. pogl. određuje se, da je bez vrijednosti dokazivanje svjedocima u slučaju ako vrijednost spora prelazi 40 soldi, već da je za valjanost takvog dokazivanja potrebna pismena isprava. Taj propis donosi statut, kako sam u toj odredbi iznosi, zbog nepouzdanosti svjedočkih iskaza. Isto tako odredbom 124. pogl. određuje se, da će se dokaz isplate i priznanja duga, moći valjano vršiti samo javnom ispravom.

Propisom 109. pogl. određuje se, tko može odnosno ne može biti prisutan pri vijećanju o presudi.

U 131. pogl. propisuje statut sankcije za one, koji ponove pred sudom spor već jednom presudom riješen.

Propisom 119. pogl., govori se o ustanovljenju i određenju roka onima, koji budu taj rok tražili za dokazivanje isplate nekog duga. Statut svojim propisima ustanovljuje dva zastarna roka. Prvi je rok određen propisom 114. pogl. i iznosi deset godina, a odnosi se na dugovna novčana potraživanja i na potraživanja pokretnih stvari, dok se propisom 113. pogl. određuje drugi zastarni rok od petnaest godina za posjed nekretnina. Pri tome se određuje još duži zastarni rok od trideset godina, ako se radi o dosjedanju (*usucapio*) i zastari (*praescriptio*) općinskih dobara, dok se izvjesne kategorije nekretnina, isključuju uopće od zastare.

U pogledu sudovanja bez obzira na sudske dane (*dies feriales*) određuje 121. pogl., da se svaki dan mora izricati i dijeliti pravda u slučajevima spora zbog oružja,⁴⁴⁾ konja i drugih životinja, kao i radi neizvršenih radova, u pitanju dnevnic, a i u sporovima zbog obaveze davanja hrane i pića.

O parničnim troškovima govori 118. pogl.

O novčanim kaznama i o njihovom izvršenju određuje se u 1. i 2. pogl. Važno je ovdje istaći, da je propisom 1. pogl. ustanovljeno, da polovica sviju izrečenih i dosuđenih novčanih kazna, ima pripasti mletačkoj općini, (a druga polovica bužetskoj općini). Iz toga vidimo u koliku je financijsku i ekonomsku ovisnost došla bužetska općina odmah neposredno iza njezinog podvrgavanja (1421. god.) mletačkoj vlasti. Ne znamo tačno do sada je taj teret podnosila bužetska općina, ali znamo sigurno da se toga oslobodila bar 1575. god., jer u novijem bužetskom statutu ne nalazimo više te odredbe.

Za sporove između rođaka, propisuje 127. pogl. obavezu tih rođaka, da svoj spor dokažu putem izbora izbranih sudaca.

Postupak povodom priziva (*appellatio*) i zahtjeva zbog ništetnosti presude, uređuje odredba 117. pogl.

Zanimljiva je i neobična odredba 135. poglavlja, kojim se propisuje, da nije dozvoljeno osuđeniku povodom izrečene osude moliti od općine i vijeća oprost, milost ili otpust (*gratia, indulgentia*) od kazne, bilo u cjelini ili u dijelu. Dapače, u tom slučaju, predviđa se odredbom i kazna od deset malih libara. Međutim u istom propisu odmah se dodaje, da je dopušteno moliti milost za određenje odnosno produženje odgovarajućeg roka, ako osuđenik ne bi mogao odmah platiti dosuđenu kaznu. Taj je propis ostao u izvorniku nedovršen, jer danas u kodeksu manjkaju, mislimo, dva završna lista, na kojima je bilo dovršeno to poglavlje (i pet posljednjih poglavlja,⁴⁵⁾ za koje iz indeksa naslova (rubrika) na početku rukopisa vidimo, da su u rukopisu izvorno postojali). U novijem bužetskom statutu (iz 1577. god.), ne nalazimo više te odredbe.

B) Protežiti dio⁴⁶⁾ statutarnih propisa sadrži krivičnopravne odnosno kaznenopravne norme. Statut ne donosi pobliže propise o organizaciji sudske kaznene vlasti u općini ni o tome tko je vršio sudsku kaznenu vlast. Bit će da su tu funkciju obavljali različiti organi: gradski kapetan (*capitaneus*), gradski suci (*iudices*), ponekad i sam načelnik (*postestas*), ali je, iz statutarnih propisa, sigurno, da je tu funkciju obavljalo Veliko vijeće. Tako npr. po propisu 11. pogl. odlučuje skupa s općinom i većina vijeća (*«consistere debeat in discretionem, et arbitrio dominationis cum maiori parte consilij»*) u sporovima između građana i stranaca, bili ti sporovi zbog riječi ili djela (*«tam in verbis quam in factis»*), dakle i zbog krivičnih djela. Odredba, pak, 133. pogl. propisuje, da se s općinom mora saglasiti i vijeće, ako bi se htjelo nekog okrivljenika zbog teže tjelesne povrede staviti na mučenje (*«ponendi ad suplicium»*), radi otkriva-

44) Statut u 121. pogl. kaže samo *«ius reddatur de armis»* . . . , ne navodeći posebno o kakvim se to sporovima ili sudskom postupku radilo.

45) Tih posljednjih pet poglavlja, donijeli smo u prijevodu po tekstu novijeg bužetskog statuta.

nja istine o zločinu («pro ueritate huius modi malefij reperienda»). Svakako o postojanju neke posebne sudske, pa tako ni sudske kaznene vlasti, ne može biti u vrijeme našeg statuta ni govora, jer je tada još bilo vrlo daleko do modernih načela pravne i političke znanosti o razdiobi javne vlasti, posebno o podiobi i rastavljanju sudske od upravne vlasti i funkcije.

Kazneni progon odnosno pokretanje sudskog kaznenog postupka provodila je sama vlast (*ex officio*) samo u slučaju najtežih zlodjela (ubojstvo, silovanje itd.), dok su svi lakši slučajevi, bili, po odredbi 9. pogl., prepušteni volji odnosno inicijativi privatnog oštećenika, koji je trebao u roku od deset dana, nakon pretrpljene povrede ili protiv njemu počinjenog zločina, podnijeti tužbu općini. Ipak, propisom istog (9.) poglavlja, pridržala je općina sebi vlast, da sama (*ex officio*), po svojoj ocjeni, pokrene istragu, a po potrebi provede i kazneni postupak, i u slučaju da oštećeni privatnik ne podnese, u određenom roku, tužbu. Zanimljiv je i daljnji propis iste odredbe (9. pogl.), što smo već u vezi s drugim ranije istakli, po kojem privatni tužilac, kad jednom tužbom započne postupak, ne može više po svojoj volji odustati od daljnjeg postupka, već započeti postupak može sama vlast nastaviti do njegovog okončanja.

Dokazivanje u sudskom kaznenom postupku, provodilo se poglavito svjedocima. Za dokaz neke pravne činjenice odnosno krivičnog djela, bio je ponekad dostatan i jedan svjedok (15. pogl.). Za lažne svjedoke i one, koji takve predvedu sudu, bile su predviđene stroge kazne (8. pogl.). Kao dokaz vrijedilo je i priznanje (*confessio*), koje se nekad, po ovlaštenju vijeća, moglo iznuditi i mučenjem (133. pogl.). Statut poznaje i dokazivanje pravnom pretpostavkom (*praesumptio*). Tako se npr., po propisu 12. i 36. poglavlja, za zločinca, koji je bio pozvan javnim propisom, te ako ne bi pristupio sudu radi svoje obrane, pretpostavljalo, da zločin priznaje i da je kriv zbog zločina. Kao dokazno sredstvo primjenjivala se i zakletva (*iuramentum*), ali tek onda, kada sudu nisu bila na raspolaganju druga dokazna sredstva. Zakletva se dosuđivala bilo optuženiku bilo krivcu (*iuramentum purgatorium*) ili svjedocima, a za lažno podnošenje zakletve, primjenjivale su se stroge kazne. Ponekad se dokazom smatrala i sama prijava, te u tom slučaju nije trebalo više nikakvih svjedoka, tako npr. kod prijave onih, koji su na izvorima prali tkanine ili travu (82. pogl.), kod prijave onih, koji krađu tuđa drva, loze, sijeno ili slično (56. 57. pogl.) ili onih, koji prolijevaju vodu ili nečistoću na javne putove (58. pogl.) i u mnogim drugim slučajevima. Ne nalazimo u statutu na primjenu nikakvih »Božjih sudova« (*iudicium Dei*), »ordalia«⁴⁶ kao sredstva dokazivanja.

Sistem kazna u statutu bio je vrlo raznolik. Primjenjivale su se smrtno kazne, koje su se izvršivale vješanjem («za grlo», »suspendatur per gulam«, 42. pogl.), spaljivanjem («*comburatur*, taliter quod moriatur«, 42. pogl.) ili odsjecanjem glave («*amputetur sibi caput*«, 40. pogl.). Kazna smrti na ženama, vršila se po statutu, redovito spaljivanjem.

⁴⁶ Od ukupno 140 poglavlja, koliko ih sadrži statut, 61 donosi kazneno-pravne norme, kojima možemo dodati još desetak propisa, koji se nalaze na granici između kaznenopravnih i administrativnih (redarstvenih) propisa, kao što su to obrtni i tržišni prekršaji, koje ćemo posebno obraditi.

Zatim je postojao zatvor (»per mensem vnum . . . stando in iure«, »carceratus«, 25. pogl. 35. pogl.), a kažnjavalo se i različitim tjelesnim kaznama: bičevanjem (»frustetur«, 43. pogl.), žigosanjem (»buletur«, 43. pogl.), odsjecanjem uda (»debeat ei amputari simile membrum«, 31. pogl.). Kazne su se dosuđivale i u imovini (oduzimanje imovine, »perdet omnia sua bona, mobilia, et fixa«, 37. pogl.), i to u cjelini ili dijelu imovine, dok su se novčane kazne (»penae pecuniales, pecuniariae«) izricale gotovo svakom kaznenom odredbom.

Novčane kazne, kako smo već uvodno istakli, dosuđivale su se u korist općine, i to tako, da se iznos dijelio na polovicu između buzetske i mletačke općine (1. pogl.), a nekad su se dosuđivale i u interesu privatnika.

Odluka odnosno osuda o oduzimanju imovine (confiscatio), donosila se u slučaju težih zločina (npr. ubojstvo, 33. pogl., silovanje djevice, 37. pogl.), i to tako, da je polovica zločinčeve odnosno osuđenikove imovine pripala općini (buzetskoj i mletačkoj), a druga polovica oštećenima ili oštećenoj osobi (u slučaju ubojstva: sinovima ubijenog, a u slučaju silovanja djevici: povrijeđenoj ženi). Zanimljiv je i propis 33. pogl., kojim se propisuje kazna za ubojstvo (homicidium). Po tom, naime, propisu oduzima se odnosno zapljenjuje zločinčeva imovina, ali samo u slučaju da on pobjegne iz ruku vlasti, dok obratno, ako se taj preda općini, njegova se imovina ne zapljenjuje, već on može njome slobodno, prije osude oporučno raspoložiti i dodijeliti je komegod bude htio, a tek ako tom imovinom ne bi oporučno raspoložio, pripada ona onome, komu spada po zakonu (tj. tom se imovinom postupa po propisima o zakonskom bezoporučnom nasljeđivanju). Mislimo, da je ratio legis te odredbe bio u tome, što se time htjelo zločinca spriječiti da nakon počinjenog zločina bježe, već ih naprotiv ponukati, da se predaju u ruke pravde.

Izgon (»banitio, banum«, a sam izgnanik nazivao se »bannitus, forbanitus«), koji je bio sam po sebi posebna, dopunska, supletorna kazna, primjenjivao se protiv počinilaca težih zločina i izricao se osudom skupa s glavnom kaznom (npr. kod tvornog napadaja načelnika, sudaca ili drugih općinskih službenika, 25. pogl., kod počinjenog zločina čaranja (sortilegium), ako bi to prouzročilo teže posljedice, 43. pogl., u slučaju krađe, 55. pogl., kod teže tjelesne povrede, 30. pogl. itd.). Kazna izгона izricala se na određeno vrijeme ili trajno. Taj izgon, koji je imao pravni značaj supletorne kazne, trebamo razlikovati od onog izгона, koji je imao pravni značaj tjeralice, progona, i koji se izricao protiv odbjeglih težih zločinaca, kojim se tako prognato lice stavljalo izvan zakona, tako, da je tog prognanika svatko mogao, dapače i morao, hvatati i goniti, a u slučaju otpora ili pokušaja bježanja i nekažnjeno ubiti.

Za pomagače zločina (»dantes auxilium malefactoribus«) određuje statut u svojim propisima (3., 4., 34. i 35. pogl.) teške kazne, koje su se doista sastojale redovito u novčanim kaznama, ali statut predviđa i mogućnost, da takav pomagač bude kažnjen istom ili sličnom kaznom, kojom bi bio kažnjen glavni krivac (35. pogl.).

Isto tako radi sprečavanja zločina ili radi lakšeg pronalaženja i identificiranja počinitelja zločina, određuje statut dužnost prijave i prokazivanja zločinaca, pri čemu obećaje prijaviteljima neki dio, obično polovicu,

kazne, koja je zapriječena počiniteljima određenih zločina i prekršaja (npr. u slučajevima bogohuljenja, 10. pogl., nanašanja štete u šumi, 61. pogl., polju, vinogradima, 62, 63. pogl., kod prekršaja pekara 77. pogl. itd.).

Pored komisivnih delikata, tj. zločina, koji se sastoje u vršenju zabranjenih djela, poznaje statut i omisivne delikte, tj. one, koji se sastoje u propuštanju vršenja djela ili čina, koje statut naređuje (npr. ne izvršavanje naredaba vlasti o hvatanju zločinaca, 24. pogl., propuštanje hvatanja ili neprijavlivanje zatečenih prognanika 3. pogl.).

O sistemu kazna našeg statuta možemo općenito reći, da one, iako su bile stroge, nisu ipak prestroge ili strože od onih, koje nalazimo u savremenim statutima drugih općina. Dapače, imamo primjera dosta blagih i, za ono vrijeme, vrlo humanih kaznenih odredaba. Tako npr. po propisu 87. pogl. udata žena, koja za života svog muža počini preljub, biva kažnjena samo u svojoj imovini, tako da njezina dobra imaju pripasti uvrijeđenom mužu, dok o nekoj ličnoj kazni (proglašenje nečasnom⁴⁷⁾) ili tjelesnoj kazni nema ni govora. Isto tako propis 40. pogl. predstavlja koliko nam je poznato jednu osobitost bužetskog statuta. Po toj, naime, odredbi onaj, koji sobom povede neku udatu ženu ili redovnicu, ima se redovito kazniti smrću, a ona žena ima se spaliti. Međutim, statut predviđa i mogućnost, da ženin muž ne htjedne da se njegova žena spali ili da čovjek, koji ju je odveo bude pogubljen, u kojem slučaju statut dopušta, da je svaki od te dvojice slobodan i da ne potpada nikakvoj kazni. Svakako jedna široka liberalnost propisa te odredbe, koja je sa svoje strane, buduća da je predviđala tu mogućnost, psihički djelovala na muža, čija je žena odvedena, da se skloni na oprost i da ne zahtjeva nikakvu kaznu za počinitelje tog zločina.

I inače pokazuje statut u svojim odredbama, posebno krivičnim, mnoga napredna pravna načela, tako npr. kad u uvodu 24. pogl. kaže: »Budući da svatko mora biti u svojoj kući siguran, ustanovljujemo...« (Quoniam in propria domo securus debet permanere, statuimus...«), kao i pravna razlikovanja (distinkcije) i kvalifikacije krivičnih djela, tako razlikuje napadaj izvršen bez oružja (21. pogl.) od onoga, izvršenog s upotrebom oružja (22. pogl.), zatim udarac zadan nekome od onoga, nanesenog noću (32. pogl.), razlikuje također udarce, zadate nekome u srdžbi (»irato animo«, »irater«, 27. pogl.) itd.

Po sadržaju odnosno po vrsti pravnog dobra, koje se zaštićuje, razlikuju se krivične odnosno kaznene odredbe statuta, na one koje normiraju:

- a) **djela protiv pravne sigurnosti**, npr. sastav i predočenje lažne isprave, lažno svjedočenje pred sudom, podnošenje zlobne optužbe, uvreda notara, pomaganje zločinaca, lišenje slobode, bez dozvole vlasti itd. (5, 6, 7, 8, 17, 18, 19, 34, 35, 120, pogl.).
- b) **djela protiv vjere, javne vlasti, mira i reda**, npr. huljenje Boga i svetaca, uvreda i napadaj na općinskog načelnika, suce ili druge općinske službenike, dizanje nemira, nevršenja dužnosti straže,

47) Iako je statut, inače, za mnoge druge zločine predviđao mogućnot, dapače i određivao proglašenje nečasnim (infamnim).

nošenje vatre noću po tvrđavi, neodazivanje pozivu na oružje, prekršaj zabrane vlasti itd. (10, 13, 25, 44, 45, 60, 68, 80 pogl.).

c) **djela protiv života i tijela građana (i stranaca)**, npr. napadaj s oružjem, izazov na dvoboj, napadaj u nečijoj kući, tjelesne povrede, ubojstvo, silovanje, otmica, davanje otrovnog za jelo, (čaranje), preljub itd. (20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 87 pogl.).

d) **djela protiv časti i imovine građana (i stranaca)**, npr. klevete i laži, uvrede, uništavanje vinograda, kuća, otimanje blaga, prolijevanje vina, otimanje stvari, razne vrsti krađe, sječa loza, drva, pomicanje ograda i međa posjeda, otimanje tuđih najamnika, zadržavanje stvari, koje su nekome poslane (utaja) itd. (79, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 61, 62, 65, 66, 67, 70 pogl.).

Konačno dolaze propisi, koji reguliraju sudski krivični postupak, npr. propisi o izgnanicima i prognanicima (»bannitus«, »forbanitus«), o svjedočenju, priznanju, stavljanju na mučenje (»suplicium«), o milosti i oprostima kazne (»gratia«, »indulgentia«) itd. (1, 2, 3, 4, 133, 135 pogl.).

C) Među krivičnim odnosno kaznenim odredbama statuta nalazimo i takve propise, koje radije stavljamo u administrativno-redarstvene odredbe, kao što su obrtni, tržišni i trgovački prekršaji i propisi upravne naravi npr. odredbe protiv prekršaja mesara, pekara, krčmara, zabrana prolijevanja vode i nečistoće na javne putove, zabrana pranja tkanina i trava na javnim izvorima, zabrana loženja vatre po šumama i zabranama, o mjerama pri prodaji, o davanju krive mjere ili prikraćenju kupaca, o plaćanju isprava notara i općinskih kancelara itd (73, 74, 75, 76, 77, 52, 71, 58, 59, 72, 82, 136, 140 pogl.).

Posebno mjesto zauzima propis 134. pogl., koji detaljno predviđa odštete i pogodnosti, koje općina mora dati onima, koji budu u vršenju općinske službe (npr. pri poslanstvima, ali i u ratu i inače, »tam in prelio campestri quam in ambasiata uel pro aliquo alio modo«) zarobljeni ili ubijeni. Tako se predviđa, da takve osobe moraju biti iz općinskih dobara iz ropstva otkupljene i da im se mora, u roku od tri mjeseca, platiti sva šteta, koju su pri tom pretrpjeli. U slučaju da takve osobe budu tom prilikom ubijene, sinovi ubijenog oslobađaju se za dvadeset godina vršenja svih općinskih tereta, a ako tom zgodom netko izgubi neki ud, mora mu se u roku od tri mjeseca platiti stotinu malih libara, a bude li taj inače ranjen, moraju mu se platiti liječenje i troškovi. Od takve naknade i povlastice izuzimaju se oni, koji budu od tuđe vlasti uhvaćeni, oplijenjeni ili zatvoreni zbog vlastitog duga, osude ili zločina.

Na kraju, kako se statut nije pridržavao strogog reda i sistema u redosljedju i rasporedu građe svojih odredaba, kao što smo to uvodno već prije istakli, svrstat ćemo propise statuta po materiji ovako:

A) 1) **osobno i obiteljsko pravo (personae)**: 41, 85, 86, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103.

- 2) stvarno pravo (res u širem smislu):**
- a) stvarno pravo (u užem smislu, »ius in re«): 46, 51, 63, 64, 69, 84, 104, 105, 106, 107, 108, 113, 126, 132, 137.
 - b) obvezno pravo (»ius ad rem«): 78, 81, 83, 110, 116, 123, 129, 130, 138, 139.
 - c) nasljedno pravo (haereditas): 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 115, 122.
- 3) tužbe (actiones, sudski postupak):** 9, 11, 12, 36, 48, 49, 109, 111, 112, 114, 117, 118, 119, 121, 124, 125, 127, 128, 131, 135.
- B) krivičnopravni propisi:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 70, 79, 80, 87, 120, 133.
- C) administrativno-redarstveni propisi i druge odredbe:** 52, 58, 59, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 82, 134, 136, 140.

4.

Konačno preostaje nam još da izvršimo poredbenu pravnu analizu propisa starijeg i novijeg statuta odnosno da uočimo i istaknemo razlike među njima.

Stariji statut, kao što vidimo iz popisa naslova poglavlja (indeksa rubrika), koji se nalazi na početku rukopisa (od 2—4 lista), sadržavao je 140 poglavlja, od kojih, danas, u rukopisu nedostaju: drugi dio 108, zatim 109 do prvog dijela 114 pogl. (31 i 32 list izvorne numeracije rukopisa) i nastavak 135 do zaključno 140 pogl. (39 i 40 list izvorne numeracije rukopisa).

Noviji statut, što opet vidimo iz popisa naslova poglavlja, koji se nalazi na početku rukopisa (1—3 list rukopisa), koji se danas čuva u Historijskom arhivu u Rijeci,⁴⁸⁾ sadržavao je 135 poglavlja, od kojih posljednje (135. pogl.) nije u rukopisu dovršeno. Objavljeno izdanje novijeg statuta sastoji se od 134 poglavlja, dok je nedovršeno, posljednje, poglavlje ispušteno.

Od odredaba starijeg statuta, u novijem su statutu ispuštena slijedeća poglavlja: 1, 25, 26, 50. i 135. pogl., dakle, ukupno 5 poglavlja. Sadržaj tih ispuštenih odredaba, bio je ovaj:

- Pogl. 1. Od svih novčanih kazna, koje izreče i dosudi bužetska općina, polovica ima pripasti mletačkoj općini, a druga polovica bužetskoj općini.
- Pogl. 25. O tvornom napadaju na općinskog načelnika, suce i rektore.
- Pogl. 26. O kazni načelnika ili sudaca, ako oni nekoga udare.
- Pogl. 50. O onima, koji uništavaju (tuđe) vinograde, spaljuju (nečije) kuće ili otimaju tuđe blago (životinje) ili prolijevaju (nekome) vino.

⁴⁸⁾ Kao što smo uvodno prije istakli, bilo je više rukopisa novijeg bužetskog statuta i mi opisujemo rukopis, koji se čuva, danas, u Historijskom arhivu u Rijeci.

Pogl. 135. O onima, koji od vijeća mole milost ili otpust.

Redosljed poglavlja starijeg statuta, upoređen s onim novijeg statuta glasi ovako:

	Stariji buzetski statut	Noviji buzetski statut	Stariji buzetski statut	Noviji buzetski statut
Poglavlje	1.	ispušteno	31.	28.
	2.	1.	32.	29.
	3.	2.	33.	30.
	4.	3.	34.	31.
	5.	4.	35.	32.
	6.	5.	36.	33.
	7.	6.	37.	34.
	8.	7.	38.	35.
	9.	8.	39.	36.
	10.	9.	40.	37.
	11.	10.	41.	38.
	12.	11.	42.	39.
	13.	12.	43.	40.
	14.	13.	44.	41.
	15.	14.	45.	42.
	16.	15.	46.	43.
	17.	16.	47.	44.
	18.	17.	48.	45.
	19.	18.	49.	46.
	20.	19.	50.	ispušteno
	21.	20.	51.	47.
	22.	21.	52.	48.
	23.	22.	53.	49.
	24.	23.	54.	50.
	25.	ispušteno	55.	51.
	26.	ispušteno	56.	52.
	27.	24.	57.	53.
	28.	25.	58.	54.
	29.	26.	59.	55.
	30.	27.	60.	56.
	61.	57.	101.	97.
	62.	58.	102.	98.
	63.	59.	103.	99.
	64.	60.	104.	100.
	65.	61.	105.	101.
	66.	62.	106.	102.
	67.	63.	107.	103.
	68.	64.	108.	104.
	69.	65.	109.	105.
	70.	66.	110.	106.
	71.	67.	111.	107.

Stariji buzetski statut	Noviji buzetski statut	Stariji buzetski statut	Noviji buzetski statut
72.	68.	112.	108.
73.	69.	113.	109.
74.	70.	114.	110.
75.	71.	115.	111.
76.	72.	116.	112.
77.	73.	117.	113.
78.	74.	118.	114.
79.	75.	119.	115.
80.	76.	120.	116.
81.	77.	121.	117.
82.	78.	122.	118.
83.	79.	123.	119.
84.	80.	124.	120.
85.	81.	125.	121.
86.	82.	126.	122.
87.	83.	127.	123.
88.	84.	128.	124.
89.	85.	129.	125.
90.	86.	130.	126.
91.	87.	131.	127.
92.	88.	132.	128.
93.	89.	133.	129.
94.	90.	134.	130.
95.	91.	135.	ispušteno
96.	92.	136.	131.
97.	93.	137.	132.
98.	94.	138.	133.
99.	95.	139.	134.
100.	96.	140.	135.

Na neke razlike između teksta odredaba starijeg i novijeg statuta, upozorili smo na odgovarajućim mjestima prijepisa i prijevoda starijeg statuta. Ostale razlike između obaju tekstova, sastoje se u različitom stilu i u izmjenama ili ispuštanju pojedinih riječi ili dijelova rečenica. Tako npr. u 2. pogl. statuta izraz »per regimen Pinguenti«, izmjenjen je u odnosnom poglavlju (pogl. 1) novijeg statuta »per il clarissimo Capitano«. Naslov 13. pogl. starijeg statuta, »De uituperantibus potestatem uel iudices«, izmijenjen je u novijem statutu »Contra quelli che hauessero ardimento di uituperar il clarissimo capitano«. Riječ »tempore« na kraju odredbe 101. pogl. starijeg statuta, izmijenjena je u novijem statutu (97. pogl.) s riječi »stato« itd.

Nekad te izmjene u novijem statutu idu na štetu i izopačenje pravog smisla odredbe, koja je u starijem statutu pravilno izražena. Tako npr. 97. pogl. starijeg statuta, koje govori o zakonskoj dobi štićenika, kaže, da se

taj propis ima primjenjivati » in p r e c e d e n t i b u s , e t f u t u r i s«, tj. da ima i retroaktivno djelovanje, što se u novijem statutu u odgovarajućoj odredbi (92. pogl.) sasvim netačno navodi, »c o s i n e i p r e s e n t i c o m e n e i f u t u r i«. Isto tako dio rečenice pri sredini 125. pogl. starijeg statuta, »e t e t i a m i n m e r c a t i s u i t u a l i u m«, na istom mjestu novijeg statuta (121. pogl.) posve je krivo stiliziran, »e t i n c a n t i d e u i t t u a g l i e«. Takve razlike možemo objasniti samo nerazumijevanjem i krivim čitanjem⁴⁹⁾ teksta starijeg statuta, od strane redaktora novijeg statuta.

Napose na kraju trebamo istaknuti, da noviji statut na svim mjestima, na kojima se određuju novčane kazne, mjesto »comunibus Ueneciarum, et Pinguenti«, kao što to nalazimo u starijem statutu, kojom je klauzulom bilo ustanovljeno da odnosne novčane kazne teku u korist mletačke i bužetske općine, i to svakoj općini posebno po polovica iznosa, određuje naprosto »al fisco«, tj. samo u korist bužetske općinske blagajne. To je, u novijem statutu, uslijedilo stoga što je novijim statutom dokinuta tegotna odredba 1. poglavlja statuta, koja je dotad bila temelj tog financijskog tereta bužetske općine, o čemu smo već ranije uvodno govorili.

Završno napominjemo, da smo prijepis teksta statuta, kako starijeg tako i novijeg, kao i njegov prijevod, popratili najnužnijim kritičkim bilješkama.

⁴⁹⁾ U opisu teksta starijeg statuta, već smo uvodno istakli, da je tekst na dosta mjesta teško čitljiv.

1. The first part of the document discusses the current state of the industry and the challenges it faces. It highlights the need for a comprehensive regulatory framework to address these challenges and ensure the long-term sustainability of the sector.

2. The second part of the document outlines the proposed regulatory framework, which includes a range of measures designed to address the identified challenges. These measures are intended to create a more level playing field for all participants in the industry and to promote transparency and accountability.

3. The third part of the document provides a detailed analysis of the proposed measures and their expected impact on the industry. It discusses the potential benefits of the proposed framework, including increased competition, improved service quality, and enhanced consumer protection.

4. The fourth part of the document discusses the implementation of the proposed framework, including the role of the relevant regulatory bodies and the need for ongoing monitoring and evaluation. It also addresses the potential challenges to implementation and provides suggestions for how these challenges can be overcome.

Measure	Objective	Impact
1.1	1.1.1	1.1.1.1
1.2	1.2.1	1.2.1.1
1.3	1.3.1	1.3.1.1
1.4	1.4.1	1.4.1.1
1.5	1.5.1	1.5.1.1
1.6	1.6.1	1.6.1.1
1.7	1.7.1	1.7.1.1
1.8	1.8.1	1.8.1.1
1.9	1.9.1	1.9.1.1
1.10	1.10.1	1.10.1.1

5. The fifth part of the document discusses the need for a strong regulatory framework to ensure the long-term sustainability of the industry. It highlights the importance of ongoing monitoring and evaluation and the need for a transparent and accountable regulatory process.

6. The sixth part of the document provides a summary of the key findings of the study and the recommendations for action. It emphasizes the need for a comprehensive regulatory framework that addresses the identified challenges and promotes the long-term sustainability of the industry.

7. The seventh part of the document discusses the implications of the study for the industry and the public. It highlights the potential benefits of the proposed regulatory framework and the need for ongoing monitoring and evaluation to ensure its effectiveness.

8. The eighth part of the document provides a conclusion and a call to action. It emphasizes the need for a strong regulatory framework to ensure the long-term sustainability of the industry and the need for ongoing monitoring and evaluation to ensure its effectiveness.

STATUT BUZETSKE OPĆINE
IZ 1435. GODINE

(Statuta comunis Pinguenti ab anno 1435)

STATUS CASTRI PINGUENTI INCIPIUNT:

- L. 5. Ad extol(1)enda iustorum premia, et deprimendam insolentiam tran(n)s-
gressorum, prouidens ex celo iusticia erexit in populis regnantium
solia, et in orbis terrarum urbis (!) inclita Venetorum potentia, glo-
riosissimi leonis dextra uibrante ensis racione dominium sublimauit,
quod iustis premia pacis impenderet, et condignas penas infligeret
mortis delinquentibus, aliter et enim impunita licentia scelerum a
mundo pacis armentantem (!) expel(1)eret et (ad) bonorum perniciem
manus atroces sanguine macularent. Fuit ergo necessitas ut natura
subesset iustitie, que laxiuos hominum motus in uia equitatis reduceret
choartante libramine rationis. Verum quod sicuti uarietate temporis,
et morum mutatione dominij, uelut sol a hyemali frigata nequitia ueris
tempore blandicia seu infusione potentie cuncta germinando frutifi-
ficare (!) disponitur, ita inclitum Venetorum dominium, nobis ut nou-
um, sic ultra merita graciossum ad fructum fidelitatis, et alia bona
quolibet calore sue mirando potentie, nos aliciendo componit, ita ut
ad morem etiam aliorum (!) sui incliti principatus subditorum fidel-
lium (!), statuta, et ordinamenta nostra, iam uitio uetustatis obnubila-
tione confusa, et que nunc requirebant a suis primordijs uarietate
distantiam similiter componamus. In nomine igitur illius, qui fecit
celum, et terram, et cuius nutu moderantur omnia que sub celi ambitu
continentur, inuocata humiliter gratia euangeliste sanctissimi; sancti
Marci, urbis almifice Venetiarum uexilliferi (!) gloriosi, et sancti
L.5a. Georgij huius opidi Pinguenti deuo (L.5a)tissimi protectoris, habita
primitus, et obtenta licencia spectabilis, et actionibus strenuis extol-
lendi uiri domini Georgij de Georgio, ciuitatis Iustinopolis, nomine
serenissimi principatus antedictae dominacionis nostre Veneciarum,
potestatis, et capitanei (dignissimi), et honorabilis, et ordine nobis
exhibito a nobili, et nobis gratiffico (!) uiro domino (Ioanne Ferro)¹⁾
a dicto domino potestate, et capitaneo Iustinopolis, nomine prelibate
serenissime dominationis nostre Veneciarum, huius opidi Pinguenti
potestate laudabilij, et cum eo, et in eius opinione concordēs nos iud-
ices Pinguenti presencialiter residentes, uidelicet Matheus Gorchoaliz,
et Georgius Caruauiciz, et etiam maioris consilij eiusdem opidi pars
maior, et senior ad sonum campane, et uoce preconis more solito con-
gregatis, omnia, et singula statuta, et ordinamenta, que in hoc uolu-
mine compilata, vnanimiter, et concorditer statuimus, et ordinamus,
laudamus, decernimus, iubemus, et approbamus, et ea robore nostri
consensus, et as(s)ensus vnanimi, et decreto potestatis et iudicatus
officij ac predicti consilij, tota interposita potestate autoritate predicta

1) U izvorniku tekst na tom mjestu sasvim izbljedio. Ime bužetskog načelnika, koji je bio u to vrijeme, interpolirali smo na osnovu podatka iz štampane (objavljene) potvrde novijeg bužetskog statuta iz 1575. godine.

in bona gratia confirmamus, mandantes, et statuantes ea pontualiter ut iacet ad litteram sine allicuius (!) diminutionis effectu firme, et inuolabiliter obseruari, tam per regimen, et officiales, quam per quilibet priuattas (!), et speciales personas, ciues uel habitantes aut mobile seu stabile possidentes in hoc opido Pinguenti, tam in presenti quam etiam per tempora decetero secutura cur(r)entis annis in fine huius uoluminis an(n)otatis (M)CCCCXXV, indictione terciadecima, die ultimo mensis Augusti, et cetera.

CAPUT (CAPITULUM) J.2)

QUALITER OMNIUM PENARUM PECUNIALLIUM MEDIETAS SIT COMUNIS VENECIARUM.

- L. 6. Vt omnes igitur cauti sint, et causam, habeant precauendi ne in nostri comunis penas aut condenationes incurant, sancimus, et in presenti pagina declaramus, quod omnium penarum, et condenationum pecunialium, que de cetero fient per regimen Pinguenti, medietas spectet, et esse intelligatur comunis Veneciarum, altera uero medietas remaneat in comune Pinguenti.

CAPUT II.

QUALITER POTESTATES EXIGERE DEBENT PENAS PECUNIALES.

Preterea ne quis se credat penas aut condenationes suas per dilationem temporis aliquantulum mitigare iubemus, et statuimus, quod omnes, et quilibet mendentes ad penas uel condenationes aliquas pecuniarias per formam nostri statuti uel per regimen Pinguenti debeant soluisse penas, et condenationes suas predictas infra unum mensem a die qua incidierint ad dictas penas seu apelatione condenationum suarum, alioquin trasacto dicto mense liceat domino potestati Pinguenti, et teneatur debito sui officij sollicitare ad exactionem pennarum, et condenationum ipsarum, habendo ipse dominus potestas soldos quatuor paruorum pro libra de omnibus penis, et condenationibus quas exiget, uidelicet soldos duos a reo siue condenato, et soldos duos a nostro comuni Pinguenti.

CAPUT III.

DE NON RECIPIENDO FORBANITOS.

- L. 6a. Item uolumus et ordinamus, quod nullus ciuis uel habitator castris Pinguenti audeat dare auxilium, consilium uel fauorem alicui forbanito a castro Pinguenti, qui esset banitus pro condenatione pecuniaria, nec ipsum banitum ponere in laborerio, sub pena soldorum centum paruorum, diuidendorum ut supra. Et quod nullus audeat uel presumat (L. 6a.) sumere uel recipere in domo sua uel aliena in castro Pinguenti aliquem qui esset forbanitus pro homicidio uel pro condenatione castris Pinguenti uel quacunque allia occasione, nec eidem dare auxilium uel fauorem, sub pena librarum centum paruorum. Et si ille forbanitus ueniret aliter in castrum, quod ille uel illi qui eum viderint uel hoc scuerint teneantur ipsum capere modis omnibus suo posse, et illum presentare dominationi, sub dicta pena, et si eum capere non possent, quod teneantur clamare post eum ubique locorum super districtu Pinguenti quo reperiretur (!).

2) Velikim »J« obilježujemo »i- longa«, znak, kojim izvornik označuje posljednju znamenku brojke, koja svršava na »I«.

CAPUT IIIJ.

DE PENA ILLORUM QUI PERCUSSE RINT FORBANITOS.

Statuimus, et ordinamus, quod si quis fuerit forbanitus a castro Pinguenti, et a comuni pro uiolatione mulieris uel pro aliquo uulnere quod fecisset in aliquem cum effusione sanguinis ex quo mors sequeretur seu membrum amitteretur uel debilitaretur uel pro aliqua robaria, proditione, homicidio seu furto seu alio quocunque malo modo ex quo penna mortis uel amissionis membri de iure uel statuto aut consuetudine Pinguenti in presenti deberet, et aliquis eum forbanitum offenderit uel interfecerit, non teneatur ad aliquem penam illi aut comuni ille talis qui illum talem forbanitum offenderit uel interfecerit. Et si pro aliqua allia ferita sine sanguinis effusione a qua mors non fuerit secuta uel amissio membri uel eius debilitatio uel pro aliqua allia condensatione aliquis (banitus) fuerit a comuni, et castro Pinguenti, et aliquis illum talem offenderit uel percusserit, neque illi neque comuni ad penam aliquam teneatur.

CAPUT V.

DE NOTARIJS FACIENTIBUS FALSUM INSTRUMENTUM.

- L. 7. Si aliquis notarius fraudulenter falsum instrumentum condiderit in publico sine omni fenore, amputetur sibi manus dextra, et semper deno(tet) infamis, et tale instrumentum omni careat firmitate.

CAPUT VIJ.

DE FACIENTIBUS FIERI FALSUM INSTRUMENTUM.

Et quisquam fraudulenter falsum fieri fecerit instrumentum, perdat manum dextram, et semper denotet infamis, et tale instrumentum irritum sit, et uacuum, et nullius ualoris in quantum dictum instrumentum tangeret comodum dicti facientis seu fieri procurantis modo eius, ut supra demum teneat si pars contra quam fuerit factum uoluerit.

CAPUT VIJ.

DE PRODUCENTIBUS FALSUM INSTRUMENTUM.

Item si aliquis fraudulenter falsum instrumentum in ius produxerit, condemnetur in libras quinquaginta paruorum, et illud sit nullius ualoris, et si soluere non poterit frustetur, et bulletur, et tamen denotetur infamis tam si soluerit penam predictam quam si non soluerit.

CAPUT VIIIJ.

DE FALSIS TESTIBUS, ET DE PRODUCENTIBUS EOS.

Et si quis in causam ciuilem uel pecuniariam coram dominio aliquo productus fuerit ad testimonium prestandum, et manifeste falsum reddiderit testimonium, soluat libras quinquaginta paruorum comuni, et si non haberet ad soluendum, puniatur in persona iuxta uoluntatem dominationis, et tamen, si soluerit dictam penam uel non, denotetur infamis. Et similiter ille qui temptauerit testes fraudulenter in ius producere, et eos produxerit fallere, in dicta pena decadat. Si uero falsum testimonium produxerit in causa criminali,³⁾ tunc puniatur iuxta dis-

³⁾ U izvorniku na tom mjestu stoji zapravo »criminandi«. Mislilo se na predočenje krivog svjedočanstva radi lažne optužbe nekog lica.

cretionem dominij Pinguenti qualitatis personalis, et circumstantijs alijs diligenter attentis.

L. 7a.

CAPUT VIIIJ

DE DEBENTIBUS CONQUERI REGIMINI PINGUENTI.

Quilibet decetero teneatur, et debeat conqueri coram dominio si uoluerit de uilanijs sibi illatis, et de percussionibus sibi factis infra spacium decem dierum, et si non fecerit non audiatur inde, remanendo tamen in discretionem dominij de inquirendo super predictis. Et quilibet teneatur accusare dominationi omnes quos uiderit furando uel accipendo (!) bona alterius uel faciendo aliquod aliud damnum alteri infra terminum dierum trium, quod si non fecerit tunc non audiatur. Et si que⁴⁾ persona fecerit uel deponerit aliquam accusam coram dominio non possit ille qui accusauerit abstinere se uel se mouere ab ipsa accusa, et quod si uolet se abstinere uel remouere ab ipsa accusa postquam fata (!) fuerit, dominium non stet propter hoc de procedendo, et inquirendo, et concedendo in ipsa accusa secundum formam iuris, et statuti comunis iuxta declarationes, et probationes quas poterit habere.

CAPUT X.

DE BLASFEMANTIBUS DEUM VEL SANCTOS.

Si quis decetero blasphemauerit uel uituperauerit Deum aut gloriosam matrem eius aut alios sanctos, componat libras decem paruorum comuni, et si non habet unde soluere, proiciatur in lacum sancti Iohannis tribus uicibus cum omnibus indumentis, que habuerit supra se, et quilibet possit accusare, et denunciare huiusmodi blasphemantes, et teneri debeat de credentia, et credatur ei tantum con⁵⁾ uno teste, ita quod sit necessarius tantum unus testis apud accusatorem uel denunciatores ad probandum accusam uel denunciationem, cuius condemnationis, et pene pecuniarie medietas accidat dominibus Uneciarum, et Pinguentorum, et alia medietas accusatori seu denunciatori.

CAPUT XIJ.

DE QUESTIONIBUS INTER CIUES, ET FORENSES.

L. 8.

Si questio fuerit decetero inter ciuem Pinguenti, et forenssem tam in uerbis quam in factis, ex qua penna aliqua (L. 8.) ocurerit comuni uel parti, uolumus quod illa talis penna seu questio consistere debeat in discretionem, et arbitrio dominationis cum maiori parte consilij in huiusmodi penna, considerando conditiones, et qualitates personarum, et delicti. Et simili modo si questio fuerit inter forenssem aut inter illos qui habuerint etatem quindecim annorum, et si questio fuerit inter non habentes etatem predictam, in ipsorum discretionem, et prouidentia debeat permanere.

CAPUT XIJ.

DE TERMINO DANDO ACCUSATO AD SE EXCUSANDUM.

Item si qua denunciatio uel accusa siue inquisitio contra aliquem uel aliquos per dominium facta fuerit, dominium teneatur reo siue ac-

4) U izvorniku na tom mjestu stoji »qua«.

5) Tako u kodeksu, zapravo točnije »con Jo teste«.

cusato, si reus haberi poterit, personaliter siue ore proprio faciendo concitari coram se, statuere terminum ad octo dies ad suam excusationem (!) faciendam et si reus haberi non poterit dominio, teneatur ipsum facere cridari per preconem comunis publice quod compareat in terciam diem post dictos octo dies ad octo dies ad se excusandum de predictis, et fiat dicta exclamatio publice super plathea comunis ubi aderit populi multitudo, et dictam cridam scribi per notarium comunis. Et si predictus inuentus, et citatus personaliter, et etiam si non inuentus, et cridatus non comparuerit in numerum dictorum dierum ei datum ad se excusandum a dicta denuntiatione, a causa uel inquisitione contra eum facta, habeatur pro confesso, et ut culpabilis de ipso malefitio de quo fuerit inculpatus, (et) procedatur contra eum rationabiliter secundum formam statuti tanquam contra publicum, et confes(s)um malefactorem ipsius delicti uolentes etiam, et statuentes, quod testes debeant, et posse recipi, et examinari contra denunciatum, accusatum, et inquisitum tam ante responsionem, et citationem eius quam absente, et tam si uiderit eos iurare quam non, et ualeant dicta eorum testium (L. 8a) tanquam si denunciatus, accusatus, et inquisitus fuisset presens, et similiter eos iurare.

I. 8a.

CAPUT XIIIJ.

DE UITUPERANTIBUS POTESTATEM (UEL IUDICES).

Quoniam a Deo omnis potestas est, et qui potestati resistit diuine potentie contradicit, statuimus igitur, ut si quis decetero sua temeritate uituperauerit potestatem urbis, eo presente, componat comuni Ueneciarum, et Pinguenti soldos decem grossorum, et pro domino potestate quatuor mensibus stet extra, et pro iudicibus mensibus duobus, et pro alijs officialibus per mensem unum predictis stando in iure, et si quis uituperauerit iudices componat libras decem paruorum, et si uituperauerit aliquem alium officialem de consilio componat soldos centum, salua semper parte comunis, et dominij nostri Ueneciarum de iniurijs, et rusticitatibus antedictis.

CAPUT XIIIJ.

DE OFFICIALIBUS REFFERENTIBUS UILANIAM ALTERI.

Si uero aliquis ex iudicibus aut officialibus de consilio dixerit uilaniam alicui alteri ciui uel habitatori Pinguenti, teneatur ad penam sequentis statuti continentis.

CAPUT XV.

DE UILANIJS RELATIS ALICUI.

Si quis utriusque sexus dixerit alteri uilaniam, uidelicet: latro, depredator, periurus, infamis, proditor, infidelis, mentiris per gulam, cornutus, forbanitus; aut mulieribus: putana, fura, bacata aut similem uilaniam, presentibus, et audientibus uituperatis, componat comuni Pinguenti dimidiam marcam, et partem pertinentem dominio nostro Ueneciarum, preterquam si ille uel illa cui talia erunt dicta, fuerit publicus in eo quod sibi dictum erit uel quod sibi probatum fuerit ad minus per unum testem, tunc non teneatur (L. 9.) ille talis qui dixerit nisi ad penam de simplicibus uilanijs, uidelicet de soldis quadraginta paruorum, secundum antiquam consuetudinem.

I. 9.

CAPUT XVII.

DE UILIBUS MULIERIBUS DICENTIBUS UILANIAM MULIERIBUS BONE FAME.

Si qua⁶⁾ mulier male fame, et que erit in adulterio comprehensa dixerit uilaniam alicui alteri mulieri bone fame, soluat decem paruorum, et partem condenationis pertinentem dominationi nostro Ueneciarum iuxta consuetudinem (!) antiquam, et si soluere nequiuert frustetur, et perpetuo baniatur a castro Pinguenti, et si illa talis mulier bone fame sibi dixerit aliquid dicta causa supradicte mulieri male fame, non teneatur illa mulier bone fame ad aliquam penam.

CAPUT XVIIJ.

DE REFFERENTIBUS UILANIAM ALICUI NOTARIO.

Et si qua persona dixerit alicui notario: falsarius uel fecisti falsum instrumentum siue similem uilaniam, componat libras decem paruorum comuni Ueneciarum, et Pinguenti diuidenda, preterquam si ille talis notarius esset publicus in eo aut sibi probasset.

CAPUT VIIIJ.

DE VOLENTIBUS PROBARE FALSITATEM NOTARIJ.

Set (!) (si)⁷⁾ ille, qui talia dixerit notario: »falsario« (!) siue »facisti falsum instrumentum aut falsam scripturam«, obtulerit se ad probandum hoc coram dominio Pinguenti, et hoc non potuerit legitime probare, componat comuni libras decem paruorum, ut supra diuidendas.

CAPUT XVIIIJ.

DE ACCUSANTIBUS FRAUDULENTER.

Item si aliqua persona accusauerit fraudulenter siue inculpauerit dominio aliquem de furto, teneatur in duplo ad penam pecuniariam, quam ille accusatus uel inculpatus (L.9a.) debuisset pati. Si uero aliquis accusauerit aliquem fraudulenter de alijs maleficijs, hoc permaneat, et stet in discretione dominij usque uiginti quinque libras paruorum, consideratis qualitatibus personarum, at loci.

L. 9a.

CAPUT XX.

DE CUNUITANTIBUS (! conuitantibus) ALIQUEM AD PROBAM IRATO ANIMO.

Si quis uocabit, et cunuitabit aliquem ad probam irato animo, et per odium, componat comuni soldos centum, et quicumque illorum duorum uel plurium a dicta conuitatione ibit extra castrum uel ad alium locum inter castrum ad dictam probam, soluat libras decem paruorum comuni expresso,, et nihilominus si aliquem rumorem uel prelium uel excessum fecerit, teneatur etiam ad penam statutorum, que specificata est secundum excessum, et offensiones, quas fecerint.

6) Izvornik na tom mjestu, a i drugdje gotovo redovito, upotrebljava oblik zamjenice »qua« mjesto »que«.

7) Ovdje u kodeksu ispušteno »si«. Pred tim riječ »set« stoji mjesto »sed«.

CAPUT XXJ.

DE INSULTU FACTO SINE ARMIS.

Quicumque ciuis uel habitator Pinguenti siue forensis impetum siue insultum fecerit sine armis in alium ciuem uel habitatorem extra terram faciendo asinatiam ferendi uel capiendi eum, componat dimidiam marcā comuni Uneciarum, et Pinguenti, sed si in terra fuerit siue in castris, componat libras octo dictis comunibus, et seldos uiginti paruorum.

CAPUT XXIIJ.

DE INSULTU FACTO CUM ARMIS.

Et si aliquis ciuis uel habitator Pinguenti insultum fecerit siue impetum in alium ciuem intra, et extra castrum Pinguenti cum armis, componat libras decem comuni Uneciarum, et Pinguenti.

CAPUT XXIIIJ.

DE INSULTU FACTO CORAM DOMINIO SEU REGIMINE.

I.. 10.

Si quis ciuis, habitator uel forensis insultum siue impetum fecerit sine armis in alium ciuem uel habitatorem Pinguenti uel forensem coram dominio faciendo uillaniam (L.10.) capiendi uel ferendi eum, soluat libras uiginti quinque paruorum (comunibus) ⁸⁾ Uneciarum, et Pinguenti. Et si cum armis fecerit dictum insultum uel impetum, componat libras quinquaginta paruorum dictis comunibus.

CAPUT XXIIIIJ.

DE INSULTU FACTO IN PROPRIA DOMO.

Quoniam in propria domo securus debet permanere, statuimus, quod si quis ciuis, habitator siue forensis fecerit insultum in alium ciuem uel habitatorem Pinguenti cum armis in sua propria domo, siue quod ipsam domum ad pensionem haberet siue eam habitaret, soluat libras quinquaginta paruorum comunibus Uneciarum, et Pinguenti. Et si percusserit aut interfecerit inuadentem uel eum adiuuantem (!) in ipso impetu, non teneatur ad aliquam penam nec illius (!) nec comunibus, preter in ecclesijs, tabernis, molendinis, et alijs locis publicis ubi homines conuenire solent, de quibus locis exceptis in ipsa pena predicta permaneat in puniendo secundum formam statuti comunis Pinguenti. Et si insultum fecerit sine armis componat libras uiginti quinque paruorum dictis comunibus. Et si inuadens uulnerauerit inuasum non minus teneatur etiam soluere penam capitalem de uulnerantibus aliuem. Et si inuasus siue iuuans eum se deffendendo in ipso impetu, et instanti percusserit inuadentem uel iuuantem ipsum, non teneatur ad aliquam penam nec illi nec comunibus. Et si dictum insultum factum fuerit in domo aliena, dictus insultans teneatur comunibus ut superius exprimitur pro medietate dicte condenationis, nominibus, et iuribus omnibus et affirmatis (!) ⁹⁾ antiquis.

8) U izvorniku ispuštena riječ »comunibus«

9) Tako u kodeksu. Mjesto te riječi, trebalo je biti pisano »affirmationibus« ili »confirmationibus«.

CAPUT XXV.

DE INIACENTIBUS MANUS IN POTESTATEM, IUDICES, ET RECTORES.

- L. 10a. Statuimus, et ordinamus, quod si aliquis irato animo, et causa (L. 10a.) offendendi iniacerit manus, et percusserit potestatem, componat nomine pene comunibus Ueneciarum, et Pinguenti libras ducentas paruorum, (et) si fuerit cum sanguine stet ad confinia per duos annos extra castrum lunginque per uiginti quinque miliaria. Et si fuerit sine sanguine soluat librarum medietatem, et per medietatem termini stet ad confinia. Et si uulnerauerit uicarium uel iudicem, soluat libras centum paruorum, et stet per annum unum ad dicta confinia.

CAPUT XXVI.

DE PENA POTESTATIS UEL IUDICUM SI QUEMQUAM PERCUS(S)ERINT.

Si uero potestas, uicarius, iudices seu rector comunis Pinguenti, non exercendo suum officium, percutiet aliquam personam: ciuem uel habitantem Pinguenti, paciantur penam statutorum comunis consilij quemadmodum alij ciues paciuntur, nisi percuterent inter risantes causa sectandi eorum discordiam uel causa diuidendi eorum rixam. Et si percuterent forenses aliquem, illud sit in discretionem (!) consilij (!) si foret irato animo.

CAPUT XXVII.

DE PERCUCIENTIBUS ALIQUEM IRATER SINE ARMIS.

- Quicumque irato animo, et per odium percus(s)erit aliquem, componat marcham unam paruorum comunibus Ueneciarum, et Pinguentinorum. Et si quis percuciet aliquem cum pugnibus aut con (!) pede aut alaphum (!)¹⁰ siue cum lapide aut allia re sine effusione sanguinis siue per capillos traxerit aliquem, soluat marcas duas soldorum comunibus predictis. Et si ille talis, cui talia erunt comissa, illi (illum), in ipso instanti impetu sine armis percucie(n)tem, percus(s)erit siue per capillos traxerit, si hoc saltem cum tribus idoneis testibus probare poterit, neque comunibus neque illi ad penam aliquam teneatur, saulo tamen si per allia talia aut pressura ille paciens (L. 11.) moriretur, quod ille qui percus(s)erit habeatur pro homicida (!), et puniatur tanquam homicida iuxta formam statuti de homicidijs continentis.
- L. 11.

CAPUT XXVIII.

DE PERCUCIENTIBUS ALIQUEM CUM PARUO VULNERE.

Si quis impetu percuciet aliquam personam, et eam uulnerabit con (!) paruo uulnere uel si sanguinem effudit, componat comunibus predictis libras quinque paruorum.

CAPUT XXVIIIJ.

DE PENE ILLORUM QUI PERCUS(S)ERINT HEBRIACOS.

Si qua persona, que esset publice ebriacha seu ribalda uel homines uilis conditionis aut meretrices publice facerent tedium aut uiliani-

¹⁰ Tako u izvorniku, »aut alaphum« mjesto »aut alapam«. Tu manjka još riječ »dederit« ili »dederit«.

dicerent uel facerent alicui persone aut percuterent aliquem, et ille uel illi, cui uel quibus dicti tales facerent aut darent uel datum est percuciet uel percus(s)erint illos tales ribaldos, et hebriacos et ullis conditionis, et meretrices publicas, probando ille talis per bonos homines quod di(c)ti ribaldi uel meretrices sibi dixer(i)n(t) uilianiā, condemnando de soldis quadraginta ulterius in prouidentia, et arbitrio dominationis permanere debeat, consideratis conditionibus personarum, et qualitate facti statuto aliquo contrario non obstante.

CAPUT XXX.

DE OBTRU(N)CANTIBUS MEMBRUM.

L. 11a Quicumque ciuium uel habitatorum Pinguenti uulnerauerit aliquem ciuem uel habitatorem uel forensem, perdat¹¹⁾ simile membrum absque remis(s)ione ex tali uulnere, quod obruncet membrum uel debilitabit ipsum taliter quod cum ipso membro adiuuare non possent, soluat marcas decem lexo uel percusso, et quinque marcas comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et soluat medicaturam, et stet ad cofinia per unum annum per uiginti quinque milliaria (L. 11a) distantia ubi sibi placuerit, et si fugeret bona eius uendantur usque ad satisfactiōnem dicte condemnationis, et tamen nihilominus stet ad confinia ut dictum est. Et si talis excessor fugeret, et non haberet unde soluere di(c)tam condemnationem, priuaretur a castro, et districtu Pinguenti, et nunquam repatriare possit in Pinguenti nisi prius habuerit gratiam comunis, et lesy, et nisi prius soluerit dictam condemnationem. Si autem talis uulneratus moriretur pro dicto uulnere, et pro dicta obruncatione membri, ille uulnerator habeatur ut homicida, et condanetur in pena capitali tanquam publicus homicida.

CAPUT XXXJ.

SI CIUIS OBTRUNCABIT MEMBRUM FORENSI VEL ECONUERSO.

Et si aliquis forensis obruncabit alicui ciui uel habitatori Pinguenti aliquid membrum uel ipsum taliter percus(s)erit quod debilitaret eum ed membro taliter quod cum ipso membro se adiuuare non posset, penitus sine remissione amputetur ei simile membrum. Et si aliquis cuius obruncauerit membrum alicui forensi uel eum taliter percus(s)erit quod debilitaret eum de membro ita quod se adiuuare non posset cum ipso membro, debeat ei amputari simile membrum, saluo quod si dominio uidebitur quod id deuenit pro sua culpa, et deffect(u), quod dominium possit illum percussorem condenare in quinque marchis denariorum uenetorum tantum, et si soluere non poterit dictam condemnationem, debeat sibi amputari simile membrum, ita quad a corpore separatur.

CAPUT XXXIJ.

DE PERCUCIENTIBUS ALIQUEM DE NOCTE

L. 12. Volumus, et statuimus quod si quis fecerit aliquam dictarum percus(s)ionum uel si percuciet aliquam pesonam in nocte (L. 12.) ab occasu solis usque ad ortum solis, soluat penam duplicatam, que super ipso casu specificata est.

11) Ovdje u izvorniku, radi potpunosti smisla, manjka riječ »qui« ili »quod«.

CAPUT XXXIIJ.

DE PENA HOMICIDARUM.

Statuimus, et ordinamus, quod si quis decetero interficiet aliquam personam: ciuem uel habitatorem Pinguenti seu forensem, penitus perdat personam,¹²⁾ et condanetur in pena capitali taliter quod moriatur. Et uolumus, quod si forte ille talis homicida fugeret, et capi non posset, quod omnia sua bona, mobilia, et fixa, intromittantur statim, quorum bonorum medietas deueniat comuni Ueneciarum, et comuni Pinguenti, et allia medietas filijs interfecti, et si filios non haberet propinquieribus interfecti deueniat, et nihilominus ille talis homicida perpetuo sit banitus a castro, et districtu Pinguenti, ita, et taliter quod si quo tempore perueneret in forcias comunis Pinguenti, amputetur (ei)¹³⁾ caput a corpore, taliter quod moriatur, et nihilominus bona homicide eiusdem ueniant¹⁴⁾ comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et filijs interfecti, ut dictum est, sicuti foret, et reperiretur sententiatum, et cundenatum (!) esse. Sed si dictus homicida caperetur ante quam cundenatus fuerit, et banitus, et ante bona sua publicata fuissent comunibus, et filijs, ut supra, seu propinquieribus interfecti, et fieret¹⁵⁾ iustitia de dicto homicida, et amputaretur sibi caput occasione dicti homicidij per eum facti, quod bona ilius homicide non intromittantur nec per comune nec per diuissum (!) nec perdat bona sua, imo possit, et ualeat testari sua bona, et dimittere cui uel quibus uoluerit, et si non testaretur, deueniant eius bona cuicumque de iure ea succedere debbit, non intelligendo de puro homicidio, sed solummodo de asansinio (!), et de homicidio cogitato

L. 12a. CAPUT XXXIIIJ.

DE PENA DANTIUM AUXILIUM MALEFACTORIBUS

Quocienscunque aliquis potestas, uicarius, iudices seu rectores, et quilibet ipsorum precipiet alicui persone ipsum debere ire ad capiendum aliquem malefactorem, qui aliquod comisisset, quod illa talis persona teneatur statim obedire ipsi precepto, et ire quo sibi precipietur, et ordinabitur, et facere, et addimplere (!) suo posse, bona fide, et studiosse (!) ac solícite omnia que sibi imposita, et ordinata erunt, sub pena librarum uiginti quinque paruorum, componendarum comunibus Ueneciarum, et Pinguenti. Si ille malefactor haberi non poterit, et aliqua persona prestabit auxilium, consilium aut fauorem alicui malefactori, tam in faciendo malificium (!), quam in fugiendo consilij, condanetur in libris ducentis paruorum comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, sine remissione. Et si potestas, uicarius, iudices uel rectores predicti de Pinguenti irent cum familiaribus suis uel cum dictis conuocatis (!) ad capiendum aliquem malefactorem uel si aliquem captum ducerent secum, et ille talis captus uel ille talis malefactor fuerit rebelis dominationi uel alicui uolenti eum capere, et detinere, et non permiserit se capi, et deduci in forcias dominationis se deffendendo, et aliquis ipsorum uulnerauerit eum malefactorem, se taliter deffendentem, uel eum qui uellet ipsum deffendere uel adiuuare, quod ille qui illum malefactorem uel ipsum iuuantem percus(s)erit, uulnerauerit uel interfecerit, ad nullam penam ulatenus teneatur.

12) Riječ »personam« ovdje znači »caput«.

13) Tu manjka riječ »ei«.

14) Pravilnije je bilo reći »deueniant«.

15) Pred »fietet« podrazumijevaju se riječi »ante quam«.

CAPUT XXXV.

DE DEFFENDENTIBUS DETENTOS A REGIMINE.

- L. 13. Nuli persona liceat intromittere, deffendere, substinere uel accipere uiolenter, palam uel occulte aliquam personam preter officiales seu noncios (!), quam detinerent captam, (L. 13.) sub pena librarum decem paruorum, componenda comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et soldorum decem paruorum inclito ducali dominio. Et si sub specie uel causa aliquarum personarum premissarum illa talis persona, que esset taliter detenta, fugeret, et non posset haberi, illa talis persona que taliter substinerit, occultauerit, def(f)enserit, (et) iubuerit duci ad dominium illam talem personam taliter captam, et detentam, ut dictum est, paciatur etiam di(c)tam penam, quam ille qui erat detentus debuisset pati pro ea deffensa,¹⁶⁾ et occasione¹⁷⁾ pro qua erat taliter captus, et detentus. Et si qua persona taliter accipiet uiolenter aliquam personam de potestate dominij, quam captam in sua potestate detineret, soluat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti libras quinquaginta paruorum, et si soluere non poterit perdat manum dextram, et tamen nichilominus paciatur penam, quam ille detentus debuisset pati pro ea offensa, et occasione qua erat detentus. Et si qua persona clam uel occulte seu palam, de die uel de nocte, aliquo modo extraserit (!), acciperit uel fugere seu exire fecerit aliquam personam detentam a dominio uel carceratam uel auxilium uel fauorem ei dederit in fugiendo, condenatur in libris quinquaginta paruorum, et similem, et talem penam, quam ille detentus, et carceratus debuisset pati. Et si auxilium, et fauorem qui prestaret de die uel de nocte, palam uel occulte, dummodo propter dictum auxilium¹⁸⁾ non fugeret nec extraheretur a forcis, et carceribus dominationis, soluat solummodo libras uiginti quinque paruorum comunibus antedictis.

L. 13a. CAPUT XXXVI.

DE CRIDIS FIENDIS SUPRA CULPATUM DE ALIQUO MALEFFICIO.

Si aliquod malefficiu factum fuerit in castro uel in districtu Pinguenti, et ipso die comissi maleficij siue in tercium diem postquam aliqua persona fugeret siue aliter recederet a castro Pinguenti, que esset denunciata esse culpabilis de ipso ma(le)ificio, dominium teneatur uocari facere, et cridari illam talem personam per preconem comunis super plathea, quod coram ipso dominio compareat personaliter infra octo dies ad excusandum se de ipso maleificio, de quo fuerit inculpatus (! inculpata). Et si infra dictum terminum octo dierum ad excusandum se recusauerit uenire, et non uenerit, tunc habeatur ut culpabilis, et ut uerus malefa(c)tor illius maleficij, et dominium teneatur tunc procedere racionabiliter contra illam talem personam tanquam contra publicum ma(le)factorem illius ma(le)fitij, de quo fuerit inculpata, ipsius absentia non obstante.

CAPUT XXXVII.

DE PRESUMENTIBUS UIOLLARE FEMINAM VIRGINEM.

Nullus audeat uel presumat aliquam mulierem uirginem de uirginitate sua, ipsa inuita, et non consenciente, secum ducere, et si quis hoc

16) Riječ »deffensa« napisana je na tom mjestu greškom. Mjesto nje trebala je stajati riječ »offensa« kao što čitamo dalje u slijedećoj rečenici istog poglavlja, osim ukoliko se pod »deffensa« mislilo reći »deffensa personae«.

17) Tako u izvorniku »occasione«, s jednim »c«, a dalje u tekstu nalazimo tu riječ pravilno pisanu »occasione«.

18) Na tom mjestu manjka riječ »detentus« ili »carceratus«.

L. 14.

fecerit, penitus condenetur in pena capitali, ita quod moriatur. Et si talis malefactor fugeret a castro Pinguenti, et de districtu, ponatur in banno capitis, et persone, et quod debeat (in) perpetuo baniri a dicto castro, et districtu, et perdat omnia sua bona, mobilia, et fixa, quorum bonorum comunia Veneciarum, et Pinguenti habeant medietatem, et femina uiolata al (L. 14.) liam medietatem aut accipiat eam in uxorem de uoluntate dicte mulieris, et de uoluntate patris aut matris aut fratris si existerent uel de uoluntate aliorum propinquorum proximorum, sub quorum prote(c)tione foret, si di(c)ta uiolentia poterit legitime probari. Et si aliquis uoluerit uiolare aliquam uirginem, et non poterit, condenetur in libris centum paruorum comunibus supradictis, et si soluere non poterit dictam condenationem, perdat manum uel pedem, sicut placuerit dominationi.

CAPUT XXXVIII.

DE PRESUMENTIBUS UIOLARE FEMINAM MARITATAM UEL UIDUAM.

Si quis uiolare presumpserit aliquam feminam maritatum uel religiosam, et eam uiolauerit inuitam, et contra suam uoluntatem, que quidem mulier sit bone fame, et (per)maneat sub prote(c)tione mariti sui, omnino condenetur in pena capitali, ita quod moriatur, si huiusmodi uiolentia legitime probari poterit. Si uero uiolare uoluerit, et nequie-rit, condenetur in libris centum paruorum comuni Veneciarum, et Pinguenti, et soldis decem inclito ducali dominio, contine (!)¹⁹⁾ interloquendo uigore consuetudinis antique de forcijs. Et si quis uiolaret aliquam uiduam inuitam, et contra suam uoluntatem, que sit bone fame, simili modo perdat personam, taliter quod abscedat sibi caput a corpore, taliter quod moriatur uel accipiat ipsam mulierem in uxorem, si placebit ipsi mulieri ipsum accipere in maritum. Et si uiolare uoluerit eam, et non poterit, condenetur in libris centum paruorum, et soldis, ut supra, et pro qualibet uiolatione predi(c)ta mittatur ad confinia eitra terram per uiginti quinque miliaribus.

L. 14a.

CAPUT XXXVIII.

DE UIOLANTIBUS FEMINAM, QUE NON SIT BONE FAME.

Si quis uero uiolauerit aliquam aliam feminam, que publice fuisset alias in adulterio comprehensa (!), puniatur, et condenatur in bonis tantum seu in pena pecuniaria, secundum arbitrium, et uoluntatem domini iuxta condiciones personarum. Et si uiolare uoluerit, et non poterit, ut di(c)tum est, in pecunia tantum condenetur secundum uoluntatem, et discretionem domini, consideratis qualitatibus, et conditionibus personarum.

CAPUT XXXX.

DE RAPTORIBUS UIRGINIS UEL ALIARUM MULIERUM.

Nullus audeat secum ducere uel portare extra terram Pinguenti aliquam puel(l)am uirginem, quod si fecerit accipiat eam in uxorem de uoluntate, et consensu illius puel(l)e, et patris, matris aut fratris, quorum existerent, aut de uoluntate aliorum proximorum propinquorum, sub quorum gubernatione esset di(c)ta puel(l)a. Et si eam non acciperet in uxorem, puniatur, et condanetur in pena capitali, ita, quod moriatur, si poterit haberi. Et si non poterit haberi, baniatur perpetuo a

19) Ta riječ treba da znači »continue«.

castro Pinguenti, et districtu, ita quod si quo tempore peruenerit in forcius dominationis, amputetur sibi caput, ita quod moriatur. Et si quis duxerit secum aliquam uxoratam seu religiosam, sine remissione perdat personam, et illa talis mulier comburatur, excepto tamen quod si non placebit marito illius mulieris, quod talis uxor sua comburatur uel quod ille uir interficiatur, tunc utriusque ipsorum sit liber, et absolutus, et quod ad aliquam penam ambo ipsi predicti non teneantur. Et si predicti tales raptores fugerent, perpetuo baniantur. Sed si aliquis (L. 15.) taliter duxerit aliquam aliam mulierem, hoc maneat, et consistat in discretione dominij, et prouidentia dominationis.

CAPUT XXXXJ.

DE PENA ILLORUM, QUI CONTRAHUNT MATRIMONIUM CUM ALIQUA, SINE VOLUNTATE PARENTUM.

Nullus decetero sit ausus per se uel per alios contrahere matrimonium uel facere contrahi cum aliqua (puel(l)a ente in potestate patris uel matris uel fratrum aut sororum siue submis(s)a tutoribus, commissarijs uel procuratoribus, nisi prius esset de uoluntate predictorum habentium ad regendum di(c)tam puel(l)am, et ille talis seductor (! seductor) siue contrahens dictum matrimonium, ut dictum est, condenetur in libris quingentis paruorum, cuius pene medietas deueniat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas supradictis rectoribus dicte puel(l)e. Et si non solueret dictam penam seu fugeret, sit perpetuo forbanitus a castro, et districtu Pinguenti, taliter quod si aliquo tempore perueniret ad manus siue in potestate dominij, quod tunc dominatio teneatur procedere contra eum iuxta penam predictam infra quindecim dies, sub debito sacramenti, et sub pena componendi dictam penam comunibus antedictis in duplo. Et hoc semper firmum sit.

CAPUT XXXXIJ.

DE DANTIBUS MALEFICIUM ALICUI AD MANDUCANDUM.

Quicumque dederit alicui ad manducandum uel ad bibendum aliquod maleficium siue fecerit aliquod aliud maleficium uel sortilegium animo, uoluntate, (et) intentione, ut pro ipso maleficio uel sortilegio aliquis homo uel mulier seu alia persona deberet mori, si erit uir suspendatur per gulam, taliter quod moriatur, (L. 15a.) et si erit mulier comburatur, taliter quod moriatur. Si uero pro illo tali maleficio aut sortilegio, facto uel dato alicui, aliqua persona amittetur membrum uel in bonis²⁰⁾ iuxta arbitrium, et uoluntatem dominationis.

CAPUT XXXXIIJ.

DE FACIENTIBUS SORTILEGIA SEU FATURAS.

Si aliquis homo uel mulier fecerit aliquod sortilegium seu maleficium pro quo aliquis homo uel mulier se odio habeant aut maliciose fecerit id quod dicitur amatoria uulgo, et hoc legitime probatum extiterit, condenetur illa talis persona predicta, que aliquod predictorum fecerit, in libris quinquaginta paruorum comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, quod si soluere non poterit istam condenationem, frustetur, et baniatur perpetuo a terra, et districtu Pinguenti.

20) Taj dio rečenice »uel in bonis«, greškom je stiliziran u izvorniku. Trebalo je stajati »condemnetur in bonis« ili »puniat in bonis«. U tom je smislu interpretiran taj izraz u novijem bužetskom statutu iz 1575. god.

CAPUT XXXXIIIJ.

DE SAGITANTIBUS, BALISTANTIBUS UEL LANCEANTIBUS IN ALIQUO STRIDO.

Si quis in Pinguento sine licentia dominationis in aliquo rumore uel rixa aliquem irato animo sagitauerit, balistauerit uel lanceauerit, soluat libras decem, et si proiecerit lapides soluat libras quinque paruorum comunibus predictis, nisi ad deffensionem sue domus proprie nec illud esset contra comune Pinguenti, perdat²¹⁾ manum dextram uel eam redimat pro marchis decem a comunibus Uneciarum, et Pinguenti.

CAPUT XXXXV.

DE NON EUNTIBUS AD FACIENDUM CUSTODIAM.

L. 16.

Ordinamus quod si preceptum fuerit alicui ciui uel habitatori Pinguenti per dominium uel per preconem comunis uel per suum capitaneum decene (!)²²⁾ facere custodiam, tam de die quam de nocte, et ipse non faciet dictam custodiam seu non ibit, et non custodiet ac obediet uel si recedet a dicta custodia sic sibi data, et ordinata, et imposta, nunquam^{22a)} sit sibi licitum recedere, et non²³⁾ perseuerabit in ea custodia facienda usque ad horam quam debet custodire, prout sibi ordinabitur, soluat comunibus antedictis soldos decem paruorum si fuerit custodia noctis, si uero fuerit custodia diei soluat gros(s)os duos uenetos.

CAPUT XXXXVJ.

DE RECUSANTIBUS DARE PIGNUS CAMERARIO COMUNIS.

Si camerarius seu preco comunis Pinguenti ex parte domini pecierit pignus sibi dari ab aliqua persona, tam a uiro quam a femina, qui uel que sit sui iuris, scilicet patronus uel patrona sue domus, et sue familie, et si ille uel illa cui dictum pignus petetur a dicto camerario seu precone recusauerit seu denegabit aut nolet neque dabit dictum pignus illi camerario uel preconu, condenetur illa talis persona, que non dederit dictum pignus, ut dictum est, in soldis quadraginta paruorum comunibus Uneciarum, et Pinguenti, et soldis decem paruorum inclito ducali dominio nomine sforcij (!),²⁴⁾ et quod in hoc credatur tantum relationi, et dicto seu uerbo illius talis camerarij uel preconis, qui dictum petierat.

CAPUT XXXXVIJ.

DE CAPIENTIBUS ALIQUEM SINE LICENTIA REGIMINIS.

L. 16a.

Nulli liceat decetero intromittere seu capere uel tenere aliquem ciuem uel habitatorem castri Pinguenti seu forensem personaliter, absque licentia domini, nisi esset fur uel latro manifestus uel malefactor aut debitor inuentus in fuga uel seruus proprius uel mercenarius, sub pena librarum uiginti (L. 16a) paruorum, cuius pene medietas deueniat comunibus Uneciarum, et Pinguenti, et alia medietas illi detento.

21) Ispred riječi »perdat«, trebalo je, radi potpunosti smisla, još biti pisano »et in tali casu«.

22) Tako u izvorniku. Nejasno je da li ta riječ stoji greškom mjesto »decenter« (facere) ili je pisana omaškom umjesto »debere« (facere). Najmanje je vjerojatno, da je imala da znači »decenne«, tj. »capitanium decenne«, jer bi nam bilo neshvatljivo zašto se tražila desetgodišnja služba kapetanova. U novijem statutu, taj je dio rečenice ispušten.

22a) U izvorniku pred »nunquam« manjka još »a qua«.

23) Pred »non« trebalo je, radi smisla, još doći »si«.

24) Tako u izvorniku.

CAPUT XXXXVIIIJ.

QUOD NULLUS FACIEAT (1)²⁵⁾ REPREHENSALIAS²⁶⁾ SINE LICENTIA REGIMINIS.

Item nullus cuius uel habitator castris Pinguenti audeat facere aliquas reprehensalias siue pignerare aliquem forensem sine licentia dominationis Pinguenti nec aliquis audeat eum sociare ad dictas reprehensalias faciendas, sub pena librarum uiginti quinque paruorum, componenda comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et restituendi dicta pignera, et res acceptas sine omni tenore, et tamen teneatur satisfacere omne damnum, quod inde posset accidere tam comuni quam diuisione predicta seu occasione. Insuper illi qui licentia dominationis reprehensalias totaliter fecerint, teneantur die qua uenerint in Pinguentum presentare illas reprehensalias, et pignera integre dominio, sub dicta pena, et huiusmodi presentatio, et omnes res presente (!) manu notarij scribantur, et denotentur.

CAPUT XXXXVIIIJ.

DE REPREHENSALIS FACTIS SUPER ALIQUO CIUE UEL HABITATORE PINGUENTI CAUSA ALTERIUS.

Si uero represalie facte fuerint super aliquo ciue uel habitatore Pinguenti occasione alterius cuius uel habitatoris nostri, uolumus quod ille pro quo seu cuius causa uel cuius facto uel debito dicte represalie facte fuerint, teneatur, et debeat excutere seu satisfacere bona, taliter accepta, integre cum suis propriis bonis, et expensis, sub pena terciij pluris. Et hoc faciat sine damno comunis uel diuisi, intelligendo si dicte represalie rationabiliter essent facte.

CAPUT L.

L. 19.27) DE DESTRUENTIBUS UINEAS, ET COMBURENTIBUS DOMOS AUT (L. 19.27) AUFERENTIBUS BESTIAS ALIENAS SEU EFFUDENTIBUS UINUM PER TERRAM.

Si alicui persone in castro Pinguenti eiusque districtu clam uel occulte seu palam tam in die quam in nocte, fuerint uinee seu uites inoise aut aliter deuastate aut domus fuerint combuste uel uinum tractum aut efusum per terram aut equi siue boues aut aseli fuerint occisi aut vulnerati malo modo inter castrum Pinguenti, et malefactor huiusmodi non poterit reperiri, comune teneatur, et debeat integre domino rei omnia damna sibi facta refficere, et restaurare. Si uero malesactor capi poterit, et haberi, emendet ille malefactor domino rei damnum illud in duplo, et soluat libras decem paruorum comunibus Ueneciarum, et Pinguenti. Si damnum datum fuerit a centum soldis superius usque ad decem libras paruorum, similij modo emendet domino rei in duplo damnum, et soluat comunibus antedictis libras uiginti quinque paruorum, et si damnum datum fuerit a decem libris paruorum superius, malefa(c)tor emendet domino rei damnum in duplo, et comunibus antedictis soluat libras quinquaginta paruorum. Et si talis malefactor non habuerit unde possit soluere, perdat manum dextram, et sit perpetualiter in banno castris Pinguenti, et comune teneatur satisfacere

25) Tako pisano u kodeksu.

26) Također tako u kodeksu.

27) Naslov (rubrika) 50. poglavlje (caput), kao i sam tekst, prelazi u izvorniku s 16. lista (folio) na 19. Na 17. i 18. listu naknadno je, drugom rukom, ispisana isprava koparskog načelnika i kapetana, Andrije Bembo, povodom predstave izaslanika (orator, nuntius) bužetske općine u predmetu izmjene (reformatio) ovog poglavlja. Tu reformaciju donosimo iza ovog poglavlja.

domino rei damnum. Intel(l)igatur tamen de predictis omnibus penis: de domibus combustis, de uineis (trun)catis, incisus uel destructis, et de uino tracto seu ef(f)uso per terram, de equis uero bobus, et aselis occisis, inter castrum Pinguenti ille qui (L. 19a.) occiderit, emendet domino rei damnum in duplo, et soluat comunibus Ueneriarum, et Pinguenti libras decem paruorum, et si malefactor huismodi non poterit reperiri, comune satisfaciatur domino rei damnum. Et si talis malefactor poterit capi, et non haberet unde soluere supradictam penam, frustetur, et buletur, et baniçetur perpetuo a castro Pinguenti. De alijs uero bestijs, ille qui occiderit, emendet domino damnum in duplo, et quadraginta soldos comunibus antedictis componat, tam inter quam extra castrum Pinguenti. Verum tamen si equus, bos uel aselus oc(c)isus fuerit extra castrum, ille qui occiderit emendet domino rei damnum in duplo et comunibus Ueneriarum et Pinguenti soldos centum paruorum. Et similiter intelligatur de foenis, et paleis combustis, et bladis, et si malefactor haberi non poterit, et si poterit teneatur ad penam predictam, (et) nihilominus comune debet refficere damnum, ut supra.²⁸⁾

L. 19a.

L. 17²⁰⁾

Nos Andreas Bembo pro illustrissimo ducali dominio Venetiarum potestas et capitaneus Iustinopolis, cognitor delegatus a prelibato illustrissimo dominio nostro, prout patet eisdem ducalibus litteris ad corrigendum quoddam statutum comunitatis Pinguenti de damnis occulte factis, (et) soluendis per dictam comunitatem, quando dator damnorum non reperitur, et cetera, prout in eo. Quarum quidem litterarum serie capitali, (et) particularis inter cetera in eis descriptis, tenor talis est uidelicet:

Cristophorus Mauro, Dei gratia dux Uenetiarum, et cetera, nobilibus, et sapientibus uiris Andrea Bembo, potestati, et capitaneo Iustinopolis, et successoribus suis fidelibus dilectis salutem, et dilectionis affectum. Venerunt nuper ad nos oratores, et nuncij fidelis comunitatis nostre Pinguenti exponentes inter cetera, quod in plerisque casis occursis, et cetera. Ceterum quoniam prefati subditi nostri pecierunt certum statutum suum quod nos alias ad eorum instanciam confirmauimus de damnis que occulte inferiuntur satisfaciendis per comunitatem Pinguenti, quando dator damnorum non reperitur, per Nos impresentiarum (!) reuocari, quoniam cedit in graue damnum suum, et Nos tunc reseruauimus facultatem nobis addendi, corrigendi, et minuendi, tam ipsum quam reliqua alia statuta per Nos confirmata, remittere ad Uos deliberauimus cognitionem istam, mandantes uobis, quod audire, et intelligere debeatis prefatos fideles nostros, deindeque disponere, et deliberare in re ista, sicut melius, et decentius esse noueritis. Has autem registrari faciatis in actis cancellarie, deinde registratas presentanti restitui. Datum in nostro ducali palatio die XXIIJ mensis Nouembris, indictione IIJ MCCCCLVIIIJ.

A tergo nobilibus, et sapientibus uiris Andree (Bembo), potestati, et capitaneo Iustinopolis, et successoribus suis. Recepte die XXVIIIJ Decembris 1470.

Intellectus discretis uiris magistro Petro, sartore, et Bertono Rumenich, nuncijs (! nuncijs) predicte comunitatis (L. 17a.) Pinguenti, cum litteris credencialibus spectabilis (domini Tadei) de Quirino, potestatis Pinguenti diei quinti Februarij presentis, nomine dicte comunitatis exponentibus, quod cum in uolumine statutorum dicte comunitatis Pinguenti, inter cetera statuta continentia, hoc speciale statutum,³⁰⁾ quod cum emergit in castro Pinguenti, et eius districtu, quod damnum aliquod infertur alicui persone occulte in uineis, domibus combustis,

L. 17a.

28) Stil te posljednje rečenice poglavlja nepotpun. Svakako vidi se, da se i u tim ostalim slučajevima imaju analogijom primjenjivati prednja načela.

29) Vidi bilj. uz poglavlje 50. Ovdje donosimo izmjenu (reformatio) tog poglavlja.

30) U izvorniku na tom mjestu manjka još riječ »inuenitur« ili slično.

L. 18.

vino extracto uel effuso, equis, bobus, (et) aselis oc(c)isis uel malo modo uulneratis, (et) dator talis damni non reperitur, dicta comunitas Pinguenti teneatur ad emendationem illius damni, sicut in dicto statuto diffusius declaratur: vigore cui(us) persepissime euenit eandem comunitatem talia uel eque similia damna soluere, et emendare oportere, et pro obseruantia huiusmodi statuti in dies infinita occurrunt damna, impossibilia dicte comunitati et hominibus Pinguenti in totalem eorum consumptionem, et detrimentum, eo maxime considerato quod vicinantur cum territorijs serenissimi imperatoris, per cuius incognitos subditos, se in territorium istud Pinguenti extendentes, occulte huiusmodi infinita perpetrantur damna, ad que reficienda predicta comunitas, et homines Pinguenti grauantur, quod inhumanum est, et penitus a iure alienum, propter quod petierunt cum instancia auctoritate nobis commissa circa cor(ri)ectionem eiusmodi statuti sibi de opportuno iuris remedio subueniri, et dictum statutum in ea parte tantum corrigi, ut sine hoc dispendio, et iactura uiuere pacifice possint, sub umbra prefati illustrissimi ducalis dominij nostri, et pro delinquentibus taliter penam non pati. Visa quidem facultate, et auctoritate nobis attributa a prelibato illustrissimo dominio nostro, visoque, et diligenter examinato dicto statuto, et inspectis omnibus proinde inspiciendis, considerato(L. 18.)que, quod nulla dispositio, tam diuini quam humani iuris, patitur, quod inscius pro culpabili pena inc(usatur), quod si per dispositionem alicuius ordinis siue municipalis legis aliter statutur, penitus a iusticia, et equitate absurdum, et alienum est, atenta etiam adherentia confinium inter dictam comunitatem, et subditos imperialis maiestatis a quibus perfacile dicta damna commit(t)i possunt, ut superius allegatum est, vtque prebeatur materia unicuique rem suam custodiendi, volentes igitur huic tali inhumane dispositioni statuti prouidere, et corrigere, merito quantum corrigendum uenit, et perspicere iuris equitate seruata, ad indemnitatem dicte fidelis comunitatis, auctoritate predicta nobis commissa, statutum predictum sub dispositione, et tenore premissis in hac parte tantum de damnis predictis datis, et reficiendis per dictam comunitatem, sententialiter cassamus, irritamus, et an(n)ullamus, illudque penitus aboleri, et annull(ar)ari mandamus, ita quod decetero quantum ad hanc partem nullius sit ualoris, declarantesque ac corrigentes, quod decetero si talia aut similia damna in Pinguento aut districtu occulte data fuerint (! fuerint) in uineis, domibus, uino uel interfecta, uulnerata siue derobata (! derubata) fuerint (! fuerint) animalia aut aliter quouis modo perpetrata, et commissa fuerint (! fuerint), sicut per dispositionem dicti statuti declaratur, et si dator talium damnorum haberi non poterit, dicta comunitas, et homines Pinguenti ad emendationem siue refectionem huiusmodi damnorum siue damni nullatenus (! nullatenus) inquietari (! inquietari) aut molestari possit (!) vigore huius presentis nostre declarationis, et correctionis, sed contra damnatores principales, et culpabiles habeatur inquisitio. Reliqua uero in dicto statuto declarata, et ordinata in sui roboris firmitate duratura relaxamus.³¹⁾ (Idcirco auctoritate ducali premissa, et in execu-

31) Na tom mjestu svršava prijepis preinake (reformatio) 50. poglavlja bužetskog statuta. Prepisan je bitni, meritorni, dio reformacije statuta, uz ispuštanje završnih formula. Mi smo dalje u zagradama dali i te završne formule reformacije, pogotovo zbog datacije, koja je u prijepisu, koji se nalazi u našem, rukopisnom statutu, na 17. i 18. listu, ispuštena. Iz završnih formula te reformacije vidimo, da je tadašnji bužetski načelnik (potestat) Tadej Quirino (Quirinus) bio obavezan da sačini prijepis spomenute reformacije i da ga uvrsti u sam svezak (volumen) statuta na odgovarajuće mjesto. To je on ovim prijepisom i učinio, uvrstivši taj prijepis u statut uz poglavlje 50., na koji se reformacija odnosila. Pri transkripciji prijepisa reformacije, koji se nalazi u našem, rukopisnom, statutu, utvrdili smo dosta razlika u pisanju između tog prijepisa i službenog teksta reformacije, objavljenog uz novi, štampani, bužetski statut iz god. 1575. Posebno je važna razlika u tom što se jedan od dvojice izaslanika (orator, nuntius) bužetske općine, koji su u ime svoje općine tražili u reformaciju statuta, zove u službenom, štampanom, tekstu reformacije »Bertono Cullenida«, dok se taj isti u prijepisu reformacije, koji se nalazi u

tione ipsius requirimus Vos spectabilem dominum Thadeum Quirino, honorandum potestatem Pinguenti, et successores vestros, quatenus hec prescripta per Nos sit, ut premittitur, annullata, declarata, et correcta quantum ad Vos spectat obseruare, et obseruari inuolabiler facere debeatis, facientes has nostras in volumine statutorum istius fidelis comunitatis ad futurorum memoriam registrarari, et registratas dicte comunitati restitui. Quas in premissorum fidem ac robur iussimus sigilli Sancti Marci impressione muniri.

Datum Iustinopoli quinto Feruarij millesimo quadringentesimo septuagesimo, indictione tertia).

Franciscus Foschari, Dei gratia dux Venetiarum, et cetera, nobilibus (!), et sapientibus uiris Ioannj Fer(r)o, de suo mandato potestatj Pinguenti suc(c)essoribus suis fidelibus dilectis salutem, et dilectionis effectum (! affectum).

Pro parte comunitatis Pinguenti suplicatum est nostro dominio, ut statuta, et ordines sue ciuitatis confirmare dignemur, cor(r)igendo ea in tabulis (! talibus) capitulis, sicut in foleo (!), quod presentibus introclusum vobis mittimus, videbitis contineri. Eorum itaque ciuium supplicationibus an(n)uentes ipsi (! ipsa) eorum statuta tenore presentium confirmamus, et uolumus, quod, factis illis cor(r)ectionibus, que (in) incluso foleo continentur, dicta statuta obseruare, et obseruari facere, in eo quod ad Uos attinet, faciatis. Nostro tamen dominio arbitrium reseruamus addendi, mjuendj (!minuendi), et cor(r)igendj statuta predicta, sicut, et quando uidebitur dominio nostro. Data in nostro ducali palatio de XXVIJ mensis Maij, XV^a indictione 1437.

(A tergo). Nobilibus, et sapientibus uiris Ioanni Ferro, potestatj Pinguenti, et suc(c)essoribus suis.³²)

L. 19a³³) CAPUT LJ.

DE NON MUTUANDO SUPER PIGNERE ALICUI SERUO UEL MERCENARIO.

Aliquis tabernarius uel aliqua alia persona non recipiet nec mutuet super pignus aut super aliquas res seruorum uel mercenariorum aut subpositorum alicuius ciuis uel habitatoris Pinguenti, et filiorum minoris etatis alicuius ciuis uel habitatoris Pinguenti, sub pena soldorum quadraginta paruorum, componenda comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et res totaliter (! taliter) recepte sint et(iam) restituende domino rei seu patrono sine tenore, (L. 20.) et sine denarijs, neque fiat ratio de dicto famulo seu mercenario uel filio, non habente etatem, illi qui recipierit dictum pignus.

L. 20.

našem. rukopisnom, statutu naziva »Bertono Rumenich«. Svakako je točan taj posljednji naziv, jer je bužetski načelnik znao bolje prezime svog izaslanika. Do te je razlike u pisanju sigurno došlo krivim čitanjem prvotnog, izvornog teksta reformacije, pri njegovoj objavi odnosno štampanju.

32) U našem, rukopisnom, statutu, na donjem rubu lista 17., na kojem je listu ispisana i spomenuta izmjena (reformatio) 50. poglavlja (caput) statuta, nalazimo i prijepis potvrde (confirmatio) starog bužetskog statuta, iz 1435. godine, koji ovim radom objavljujemo. Ta je potvrda statuta već objaljena u uvodnom dijelu novijeg, štampanog, bužetskog statuta iz 1575. godine. Ipak je donosimo ponovno u prijepisu, radi potpunosti prijepisa starog bužetskog statuta, kao i radi nekih razlika u čitanju teksta. Posebno ističemo, da je indikcija u objavljenoj, štampanoj, potvrdi našeg, starog, statuta označena s brojem »XII«, dok ta indikcija u prijepisu uvrštenom u naš, stari, statut, odakle, kako rekosmo, prepisujemo tu potvrdu statuta, nosi broj »XV«, tj. decima quinta. Ta je oznaka indikcije točna, jer se slaže s godinom 1437., kad je bio od strane mletačkog dužda, Franciscus Foschari, potvrđen stari bužetski statut iz godine 1435.

33) Iza prijepisa isprava, koje su interpolirane u izvorniku na listovima 17. i 18., nastavljamo s donošenjem daljnjeg teksta statuta.

CAPUT LIJ.

DE NON TENENDO TABERNAS APERTAS POST TERCIAM CAMPANAM.

Nullus tabernarius audeat tenere tabernam apertam uel uendere uinum nec aliquis audeat stare uel intrare tabernas de nocte post sonum campanae terciae, sub pena soldorum quadraginta pro quolibet contrafaciente, et qualibet uice, cuius pene medietas accidat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas accusatori.

CAPUT LIIJ.

QUOD NULLUS RECEDAT CELATE PER FRAUDEM.

Nullus sit ausus recedere a taberna celate uel uolenter nixi prius soluat tabernario uinum receptum ibidem, sub pena soldorum uiginti paruorum, comunibus Ueneciarum, et Pinguenti applicanda pro rixis euitandis.

CAPUT LIIIJ.

DE ACCIPIENTIBUS CAPUTHEUM UEL PILEUM A CAPITE ALTERIUS.

Quicumque accipiet caputheum, pileum, cultelum uel aliam rem alicui contra uoluntatem eius, si ciuis erit uel forensis, soluat soldos decem paruorum, quorum medietas deueniat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas illi cui acceptum fuerit, et restituat statim rem acceptam illi cui erat.

CAPUT LV.

DE FURANTIBUS REM ALIENAM.

Quiconque (!) furatus fuerit uel depreddatus rem ualoris unius soldi, emendet uiginti soldos, et si (q)uique ad decem soldos furatus uel derobatus fuerit, emendet pro quolibet soldo uiginti soldos paruorum (L. 20a.) comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et emendet furtum seu derobationem domino rei, et si soluere nequuerit, frustetur, et buletur, et baniatur a castro Pinguenti. Si uero ab inde superius furatus fuerit uel depreddatus, hoc remaneat, et sit in arbitrio dominationis ad puniendum, et condenandum in maiori pena iuxta conditiones personarum, et rei.

CAPUT LVJ.

DE FURANTIBUS LIGNA, SARMENTAS, PALEAS SIUE FOENUM AUT HERBAS.

Quicumque furatus fuerit alienas paleas siue alienum foenum, sarmenta seu ligna aut herbas alienas, componat comunibus antedictis soldos uiginti paruorum, et uiginti domino rei, et uiginti accusatori, et emendet damnum domino rei in duplo, saluo quod si illi qui non habuerint etatem furati fuerint, solua(n)t medietatem pene tantum. Ac etiam nulla persona, masculus uel femina, paruus uel magnus, audeat ire per alienas uineas accipiendo uites, paleas, sarmenta uel buscando uel faciendo aut dando damnum, sub pena uiginti soldorum, compo-

nendorum comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et uiginti soldorum accusatori, et uiginti soldorum domino rei, et satisfaciendi damnum in duplo domino rei, et quilibet possit accusare supra suum uel alienum damnum, et eius accusa ualeat, et teneatur, licet non haberetur (!) testem.

CAPUT LVIIJ.

DE FURANTIBUS VUAS (! UVAS), ALIENAS, ET ALIENAS FRUGES.

- L. 21. Siquis furatus fuerit alienas uvas, fruges, fructus, et herbas in ortis, soluat libras tres paruorum, uidelicet soldos uiginti comunibus antedictis, et soldos (L. 21) uiginti accusatori, et soldos uiginti domino rei,³⁴⁾ et soluat³⁵⁾ domino rei in duplo, saluo quod si illi, qui non habuerint etatem hoc fecerint, solua(n)t medietatem pene tantum. Et siquis ultra unum galerum furatus fuerit alienas uvas, fructus, et herbas, soluat libras decem paruorum, de quibus accusator soldos quadraginta habeat, et comunia Ueneciarum, et Pinguenti residuum, et illi qui furati fuerint soluant domino rei damnum in duplo. Et siquis furatus fuerit in nocte dictas uuas, fructus, et herbas, ab occasu solis usque ad ortum solis, soluat penam duplicatum, ut supra, et damnum extimari debeat, et quilibet habens etatem accusare possit semper (!)³⁶⁾ suo, et alieno damno, et eius accusa ualeat. licet non habeat testes.

CAPUT LVIIJ.

DE PROICIENTIBUS AQUAM IN VIAM PUBLICAM DE ALTO.

- L. 21a. Decetero alicui persone non liceat de die nec de nocte proicere a balchionibus siue scalis, fenestris seu lobiis, et fosolis de alto aquam inondam in uiam comunis nec aliquam turpitudinem, sub pena uiginti soldorum comunibus antedictis, et decem soldorum accusatori. Et si qua persona proiciet dictam aquam uel turpitudinem, ut dictum est, super aliquam personam, soluat dictam penam duplicatam. Ac etiam nulla persona, parua uel magna, audeat ponere uel proicere a basso uel ab alto in aliqua strata publica uel in aliqua uia consorcium nec in fosato comunis aliquam turpitudinem fetidam, uinacias nec fimum, sub pena (L. 21a.) uiginti soldorum pro qualibet persona contrafaciente, et quod hoc³⁷⁾ semper dominatio teneatur accusatores secretos, et credatur dicte accuse accusatori per sacramentum, absque testibus, habente accusatore medietatum pene, et comunibus Ueneciarum, et Pinguenti aliam medietatem.

CAPUT LVIIIJ.

DE PONENTIBUS IGNEM IN SILUIS, ET IN TERRITORIJS COMUNIS DIUISSIS.

Nulla persona audeat portare ignem in siluis comunis uel in alenis banitis seu in districtu castris Pinguenti, pro quo igne fiat damnum comuni uel diuersis personis, sub pena librarum octo paruorum, cuius pene medietas accidat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas illi qui eum accusauerit. Et siquis contrafaceret soluat damnum totum in duplo, quod reperatur fore factum nomine dicti ignis. Et si soluere non poterit dictam penam, et dictum damnum, amittat manum dextram, taliter quod separatur a persona sua, et si fugeret, quod per-

34) Iz tog vidimo, da je jedna libra sadržavala 20 malih soldi.

35) Na tom mjestu izvornika iza »soluat« manjka još riječ »damnum«.

36) Riječ »semper« pisana greškom mjesto »super«.

37) Ispred riječi »hoc« još manjka u izvorniku riječ »super«.

petualiter sit banitus a castro, et districtu Pinduenti, et semper existat in dicta pena, et hoc intel(l)igatur ante quindecim dies mensis Marcij.

CAPUT LX.

DE PORTANTIBUS IGNEM DE NOCTE.

L. 22. Statuimus, et ordinamus, quod nulla persona, parua uel magna, audeat portare per castrum Pinguenti de nocte ignem, sub pena uiginti soldorum, pro quolibet contrafaciente in qualibet uice, excepto quod in casu rumoris possint accendi (L. 22.) faces, et alia luminaria ad honorem dominij, et conseruationem, et deffensionem castrum Pinguenti.

CAPUT LXJ.

DE INCIDENTIBUS, ET APPORTANTIBUS LIGNA DE SILUIS.

Nullus ciuis uel forensis, paruus uel magnus, masculus uel femina, audeat incidere uel asportare de siluis uel nemoribus banitis comunis Pinguenti seu diuersarum personarum linea (! ligna) sicha uel uirida, sub pena librarum trium paruorum, et pene medietas accidat comunibus Uneciarum, et Pinguenti, et alia medietas accusatori, sine aliqua remissione, et termino, et quelibet persona, habens etatem, super suo, et alieno damno accusare possit, et eius accuse credatur, et ualleat absque sacramento.

CAPUT LXIJ.

DE PORTANTIBUS UITAS (!)³⁸⁾ UEL LIGNA ARBORUM.

Nullus decetero audeat conducere uel apportare in castro Pinguenti uites uinearum, oliuaria uel ligna alicuius arboris fructifere, sine licentia dominationis, per totum annum nisi a festo sancti Michaelis de mense Septembri usque ad festum Omnium Sanctorum, sub pena soldorum quadraginta paruorum pro qualibet uice, cuius pene medietas sit comunium Uneciarum, et Pinguenti, et alia medietas accusatoris.

CAPUT LXIII.

DE FACIENTIBUS DAMNUM IN UINEIS, CAMPIS, ET TERRIS ALIENIS.

Siquis fecerit damnum in uinea, campo seu terra alterius, uidelicet arando, ligonizando uel incidendo de terra alterius uel aliter deuastando,, emendet, et satisfaciet domino pos(s)essionis totum damnum in duplo, et componat comunibus predictis libras quatuor paruorum.

L. 22a. CAPUT LXIIIJ.

DE EUNTIBUS PER POS(S)SESSIONES ALTERIUS.

Quicumque publicaerit (!)³⁹⁾ iuerit uel transitum fecerit per uineas, campos uel pos(s)essiones seu ter(r)itorium alterius, sine licentia domini uel pos(s)essoris, componat soldos decem comunibus antedctis, et soldos decem paruorum domino pos(s)essionis, et soldos decem accusatori, et satisfaciat damnum, quod fecerit, domino rei in duplo,

38) »uitas« znači »uites«, kao što uostalom dalje u tekstu pravilno stoji.

39) »publicauerit« greškom mjesto »publice«. Do te je greške sigurno došlo misaonom asonancijom pri pisanju te riječi »publice« i iduće »iuerit«.

et quilibet accusare possit, tam supra (!)⁴⁰⁾ suo quam alieno damno, et eius accusa ualeat, et credatur sibi, licet non habeat testes, saluo quod illi qui iuerint ad fontes, per alienas pos(s)essiones, non teneantur ad dictam penam.

CAPUT LXV.

DE FACIENTIBUS HERBAM IN PRATIS, UINEIS SEU CAMPIS SEMINATIS.

Nullus paruus uel magnus audeat facere herbam in pratis uel uineis seu in campis alterius, alienis, seminatis, sub pena componendi soldos decem comunibus predictis, et soldos decem accusatori, et soldos decem domino pos(s)essionis, et satisfaciat damnum domino rei in duplo, et quilibet accusare possit, tam super suo quam alieno damno, et eius accusa ualeat, licet non habeat testes.

CAPUT LXVI.

DE EREDICANTIBUS⁴¹⁾ LIMITES UEL CONCERNES (!) ALICUIUS POS(S)ESSIONIS.

L. 23. Quicumque limites uel concernes (!) alterius, qui essent in aliqua pos(s)essione, eredicauerit uel occultauerit uel extra acceperit, componat libras octo paruorum comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, uide licet medietatem, et alteram medietatem illi cui damnum factum fuerit seu iniuriam intulerit, et tamen nihilominus (L.23.) concernes siue limites ad statum, et locum suum pristinum reducantur.

CAPUT LXVIJ.

DE SUBTRAHENTIBUS MERCENARIOS ALICUI PERSONE

Quicumque subtraxerit aut fecerit subtrahere aliquo modo mercenarium alterius ciuis uel habitatoris Pinguenti, donec morabitur con (!) illo et obligatus fuerit tam cum carta quam sine carta, componat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti mediam marcam, et mediam marcham domino mercenarij.

CAPUT LXVIJ.

DE AUDIENTIBUS CRIDARI AD ARMA, ET NOLENTIBUS IRE AD EA.

Statuimus quod quicumque (!) cridari audiet uel clamari arma uel ad arma, et non ibit uel non curet illuc, sit, et habeatur ut periurus, et soluat soldos centum comunibus antedictis, et quilibet qui uidebit aliquem non euntem illuc ad dictam clamationem armarum, quem credat audisse dictam clamationem armarum, teneatur sacramento manifestare, et denunciare (!) eum regimini Pinguenti.

CAPUT LXVIIIJ.

DE INUENIENTIBUS RES ALIENAS.

Quicumque inuenerit aliquas alienas res siue rem, apertas, et apertam portare debeat, ut omnes uideant, et illa die quam cicius poterit rem

⁴⁰⁾ Greškom mjesto »super ili »supra«, ali je tada iza toga trebalo slijediti »suum quam alienum damnum«.

⁴¹⁾ »eredicantibus« mjesto »eradicantibus«.

uel res presentare regimini, et qui contrafecerit soluat comunibus antedictis soldos centum paruorum, et nihilominus emendet rem acceptam seu repertam domino, cuius erat, in duplo.

CAPUT LXX.

DE RETINENTIBUS RES MIS(S)AS AB ALIQUO ALICUJ.

Si per aliquem nostrum ciuem uel habitatorem Pin(L.23.a.)guenti denarij seu res alicue mitterentur alicui conuicino seu conuicine, habitatori uel habitatrici nostre ab aliquo ciue uel habitatore uel a forense, quod ille qui dictos denarios receperit, teneatur dare, et designare, seu res alias, illi uel illis, cui uel quibus, mit(t)erentur infra terciam diem postquam applicuerit Pinguento, et si non dederit, et presentauerit dictos denarios uel res illi uel illis, quibus mit(t)erentur, ut supra, quod ille qui dare, et consignare deberit transmis(s)a, decidat, et componat comunibus Ueneciarum, et Pinguenti libras uiginti quinque denariorum paruorum, et in duplo rem uel denarios restituere, et refficere illi cui mit(t)entur. Et si ille talis, cui mit(t)entur, non esset in Pinguento, ille portator denariorum seu rerum, eos denarios seu res presentare debeat regimini Pinguenti infra terminum supra dictum, sub eadem pena.

CAPUT LXXJ.

DE MERCATORIBUS DEBENTIBUS HABERE IUSTAS MENSURAS.

Vilus quisque mercator in castro Pinguenti teneatur, et debeat habere iustam stateram, balantiam, libram, braçolarium, et quamlibet aliam mensuram uel pondus, cum quibus vendat emet, et mensuret, sub pena librarum decem paruorum, componenda comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, pro quolibet, et qualibet dictarum mensurarum, et ponderis(!): statere, balantie, et aliarum mensurarum, que reperirentur esse false seu non iuste, et insuper satisfaciat damnum illi, quem defraudauerit in uenditione uel emptione.

L. 24.

CAPUT LXXIJ.

DE DANTIBUS MINUS PUNDUS (!) ALIENIS.

Siquis mercator aut stacionarius, becarius siue tabernarius dederit minus pondere uel mensura, componat comunibus antedictis soldos uiginti, et res malle (!) ponderate (!) seu mensurate remaneant iusticiarijs, et ille qui malam mensuram fecerit, emendet damnum in duplo ementi.

CAPUT LXXIJJ.

DE BECARIJS VENDENTIBUS CARNES MORTISINAS.

Nullus becarius nec alia persona audeat ducere uel apportare seu apportari facere uel uendere uel uendi facere in becaria comunis carnes, que forent murtisine (!), nec in aliquo loco dicti castri, absque licencia regiminis Pinguenti, sub pena soldorum centum paruorum, que pena deueniat comunibus antedictis.

CAPUT LXXIIJJ.

QUOD BECARIJ NON UENDA(N)T DUAS CARNES INSIMUL.

Nullus becarius sit ausus uendere duas carnes insimul, sed quaslibet carnes pro se, et separatim incipiendo a melioribus, et postmodum a

peioribus, sub pena soldorum quadraginta paruorum, componenda comunibus Ueneciarum, et Pinguenti pro quolibet, et qualibet uice.

CAPUT LXXV.

QUOD BECARIJ NON UENDANT CARNES PRO ALTERA QUALITATE QUAM SINT.

Statuimus, et ordinamus, quod nullus becarius uel alia persona audeat uendere carnes pro altera qualitate quam fuerint, uidelicet de pecude, de moltono pro castrato uel de ircho uel simili, sub pena librarum trium paruorum, componenda comunibus predictis pro qualibet uice.

CAPUT LXXVI.

QUOD BECARIJ UENDANT CARNES SECUNDUM EXTIMATIONEM IUSTITIARIORUM.

Nullus becarius audeat uendere carnes nisi (L. 24a.) prius fuerint estimate a iusticiario comunis Pinguenti, et teneatur uendere dictas carnes secundum quod per iusticiarios fuerint estimate (!), et non ultra, sub pena soldorum centum paruorum, cuius pene medietas sit comunium Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas iusticiariorum pro qualibet uice. Et omnes alias carnes uendant secundum consuetudinem positam in Pinguento, et non plus, sub pena antedicta.

CAPUT LXXVII.

STATUTA CONTRA CLIBARIOS (!)⁴²⁾

Clibanarij non⁴³⁾ accipiant pro coctura panum: de uiginti panibus unum panem, et non ultra, et illum panem accipiant coctum tantum, et non aliter nec plus recipiant (!), sub pena soldorum quadraginta paruorum, quorum medietas sit comunium Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas accusatoris et teneatur de credentia. Et quod nemo audeat eis plus dare, sub dicta pena. Et si clibanarij uel clibanarie deuastabant conuendo panes uel aliquo alio malo modo, satisfaciant statim damnum totum illi cuius erant dicti panes taliter deuastati.

CAPUT LXXVIII.

DE FACIENTIBUS FIERI OLEUM, ET DE SALARIO TORCULARUM.

L. 25. Quicumque faciet fieri oleum, teneatur, et debeat dare decem libras olej pro centenario, et⁴⁴⁾ decem libris unam, et expensas torcularijs, secundum pos(s)ibilitatem patronum⁴⁵⁾ fieri facientium oleum, et non plus, sub pena librarum decem paruorum, cuius pene medietas sit comunium Ueneciarum, et Pinguenti, et alia medietas accusatoris, et teneatur de credentia. Et quilibet patronus (L. 25.) torcularum habere debeat mensuras sibi datas per regimen uel per iusticiarios Pinguenti, uidelicet urnam, et libram signatas, et non plus, sub dicta pena.

CAPUT LXXVIIIJ.

DE DICENTIBUS UANA UEL MENDATIA DE ALIQUO.

Si qua persona dixerit uel denar(r)auerit aliqua noua⁴⁶⁾ uel mendatia alicui persone in Pinguento, propter que noua⁴⁷⁾ uel mendatia scando-

42) »clibarios« greškom mjesto »clibanarios«.

43) U stilu te rečenice »non« nije potreban.

44) Mjesto »et« trebalo je, po smislu, u tekstu stajati »scilicet pro«.

45) Tako u izvorniku »patronum« mjesto »patronorum«.

46) U tekstu nalazimo na tom mjestu, i dalje, riječ »noua« u značenju riječi »uana«, koju čitamo u naslovu poglavlja.

47) Vidi prethodnu bilješku.

lum (!)⁴⁸), briga uel rumor oriri possit, condenetur illa talis persona per regimen castrī in libris decem paruorum comunibus Veneciarum, et Pinguenti, et regimen possit, et ualeat dictam talem personam con- finare a castro, et districtu Pinguenti per quatuor menses.

CAPUT LXXX.

DE CONTRAFACIENTIBUS PRECEPTUM DOMINATIONIS.

Si per dominationem castrī Pinguenti preceptum fuerit alicui persone, quod non dicat alicui alij (!) uilaniam persone uel iniuriosum uerbum aut quod non offendat aliquam personam dictis uel factis, et sibi fue- rit accepta securitas (!) uel non, dunmodo (!) sit sibi preceptum, ut dictum est, et ille talis cui preceptum fuerit contrafecerit, decedat (!) ad totam penam precepti, et securitatis, si fecerit, et dicta pena non possit modo aliquo minuj nec mitigari.

CAPUT XXXJ.

QUOD ALIQUIS CIUIS UEL HABITATOR PINGUENTI NON OBLIGET SE PER FORENSEM, SINE LICENTIA REGIMINIS.

Aliquis ciuis uel habitator Pinguenti non audeat decetero se obligare fide iubere uel securitatem aliquam facere uel prestare pro aliquo fo- rense, absque licentia dominationis, sub pena librarum decem paruorum, componenda comunibus Veneciarum, et Pinguenti, et insuper illa talis obligatio, et fideiussio careat firmitate.

CAPUT LXXXIJ.

DE LAUANTIBUS PAN(N)OS UEL HERBAS IN FUNTIBUS (!)⁴⁹

L. 25a.

Nulla persona tam masculus quam femina, paruus uel magnus (L. 25a.) audeat lauare pannos uel herbas in aliquo fonte penes Pinguentium uel in districtu nec qu'estare⁵⁰) uel facere uituperium⁵¹) prope uel circa fontem, sub pena uiginti soldorum paruorum pro quolibet contrafacien- te, et pro qualibet uice, cuius pene medietas sit comunium Veneciarum, et Pinguenti, et (alia) medietas⁵²) accusatoris, et tenebitur de credentia absque alijs testibus.

CAPUT LXXXIIJ.

DE ACCIPIENTIBUS DENARIOS CAUSA LABORANDI.

Quicumque acceperit denarios ab aliquo causa laborandi uel si ire pro- miserit ad laborandum, absque eo quod prius acceperit denarios, et in die promissa uel ordinata non iuerit ad laborandum illi cui promiserit soluat soldos uiginti comunibus antedictis, et operam duplicatam illi⁵³)cui⁵³) promiserat laborare, et statim de presenti, si acceperit de- narios, restituat illi a quo receperat. Et si aliquis ciuis uel habitator Pinguenti acceperit aliquos in operibus suis, et statim non soluerit in sero, decedat in eadem pena, ut supra dictum est.

48) »scandolum« mjesto »scandalum«.

49) »funtibus« mjesto »fontibus«.

50) To je talijanska riječ u latinskoj formi: »quietare, quietare«, a znači »ponere, posare« — postavili, položiti, ostaviti.

51) »uituperium«, neklasična latinska riječ, stvorena od glagola »uituperare« i od supstantiva »viputeratio«, a znači »non, što je za prijekor, sramotno«. Ovdje znači »nečistoća, prljavost, ne- čist«.

52) U izvorniku pred »medietas« trebalo je još doći riječ »alia«.

CAPUT LXXXIIII.

DE EMENTIBUS DE MANU PRECONIS.

Quicumque emerit aliquod mobile uel stabile de manu preconis Pinguenti, teneatur statim uel eadem die, qua emerit, soluere denarijs pro quibus emerit, sub pena centum soldorum comunibus antedictis, preter si pactum aliud esset inter uenditorem, et emptorem uel si uenditio illa esset conditionata, quod tunc pacta illa obseruentur.

CAPUT LXXXV.

DE FORENSIBUS, HABITANTIBUS IN PINGUENTO.

- L. 26. Quilibet forensis, qui uenerit, et steterit in castro Pin(L. 26.)guenti, et habitauerit per vnum annum uel ultra, teneatur statim facere in comuni guardas⁵⁴), et omnes alias faciones dicti castri, quemadmodum alij uicini faciunt, et teneatur ad quelibet factura dicti comunis, et habeatur pro uicino, et habitatore.

CAPUT LXXXVI.

QUOD MULIER POSSIT UENDICARE POSSESSIONEM SUAM A UIRO ALIENATAM.

- Statuimus, et ordinamus, quod siquis uir habens vxorem, qui fuerit ut frater, et soror cum dicta eius uxore in omnibus eorum bonis, mobilibus, et fixis, secundum consuetudinem castri Pinguenti, uendiderit uel obligauerit uel aliter alienauerit de bonis ipsorum iugalium uel possessionem aliquam in qua uel in quibus eius uxor partem haberet, et ipsa eius uxor non as(s)entiret expresse ipsi uenditioni, obligationi uel alienationi illius possessionis uel aliorum bonorum, quod statim, et quandocumque ipsa talis mulier uxor illius, tam uiuente ipso uiro eius (!)⁵⁵), quam dis(s)oluto matrimonio per mortem illius mariti suj, possit, et ualeat repetere, et uendicare partem suam illius possessionis, taliter alienate, a quolibet pos(s)essore, pos(s)idente ipsam possessionem uxoris sue, quam⁵⁶) ipse uendiderit ratione fratris, et sororis, uiuente uxore uel mortua ipsa. Et simili modo dicimus, si pro debitis alicuius uiri bona ipsius uiri uendentur ad extimariam (!) comunis Pinguenti, quod etiam dicta uxor eius possit defendere, petere (!), et uendicare suam partem illius pos(s)essionis siue aliorum bonorum, uidelicet dimidietatem (!), secundum consuetudinem Pinguenti. Et si forte dicta uxor illius talis uiri, cuius bona uendentur pro debitis illius, uellet emere partem uiri sui illius possessionis (L. 26a.) que uendetur, quod illa pos(s)essio seu pars uiri, quam emeret dicta uxor, libere, et integre sit dicte mulieris, et dictus eius maritus nullam partem habeat in perpetuum⁵⁷) ratione fratris, et sororis in dicta pos(s)essione uel in aliquibus bonis emptis uel (re)cuperatis per dictam eius uxorem, que bona essent uendita pro debitis illius uiri. Et hoc statutum ualeat, et locum habeat, et uendicat sibi locum in preteritis, et futuris. Et si mulier uiuente uiro suo non peteret suam partem illius pos(s)essionis, et bonorum, taliter uenditorum, et alienatorum (!)⁵⁸), quod nulla prespicio (!)⁵⁹) temporis incurat uel preiudicium inducat dicte mulieri uiuen-
- L. 26a

53) U izvorniku te dvije riječi pisane zapravo grafijom »illj cuj«.

54) »guardas« znači »guardias«, tj. straža.

55) »eius« omaškom pisano mjesto »eius«.

56) »quam« odnosi se na prednju riječ »partem«.

57) U izvorniku stoji zapravo »imperpetuum«. Kako taz izraz znači »ono, što nije vječno, trajno«, a ovdje se mislilo na »nešto trajno«. Mi smo tu riječ transkribirali, kako je trebala biti napisana tj. »in perpetuum«.

58) »alienatorum« greškom mjesto »alienatorum«.

59) Tako u izvorniku »prespicio« greškom mjesto »prescriptio«.

te uiro suo. Et si contigerit quod uenderetur uel quod oporteret uendi de bonis aliquibus, que fuissent acquisita per ipsos iugales uel aliquem eorum post eorum contra(c)tum matrimonij, pro debitis alicuius ipsorum, quod tunc cogatur per regimen Pinguenti, tam vir quad uxor, qui uel que reccusaret soluere uele dictum debitum, ad recipiendum partem debitorum factorum, et bonorum acquisitorum per ipsos iugales tantum usque illum presentem diem, quo acceperit dictam partem. Et tunc quis ipsorum iugalium uoluerit habere partem bonorum, per eos acquisitorum post contractum eorum matrimonij, teneatur etiam ad debita omnia facta, per eos uel alterum eorum, post contractum eorum matrimonij usque illum presentem diem capte seu accepte dicte partis, licet non esset obligatus uel obligata in instrumento uel instrumentis debiti uel debitorum.

CAPUT LXXXVIJ.

DE MULIERE IN ADULTERIO COMPRENHENZA (!).

- L. 27. Ordinamus, et statuimus, quod si aliqua mulier uxor alicuius (L. 27.) cuius uel habitatoris castri Pinguenti, uiuente dicto suo uiro, comiserit seu fecerit adulterium cum aliquo, et de hoc fuerit publica uox, et fama uel manifeste apparebit regimini, quod bona dicte mulieris, que taliter comiserit adulterium, deueniant marito suo, qui uerecundiam, et iniuriam passus est, et dicta mulier nihil de dictis bonis percipere debeat nec habere, et regimen Pinguenti infra unum mensem, facta sibi querimonia, debeat diffinire, declarare, determinare, et sententiarē supradicta cum debito sacramenti, et sub pena quinquaginta librarum paruorum, componenda comunibus antedictis.

CAPUT LXXXVIJ.

DE TESTAMENTO MULIERIS, HABENTIS UIRUM.

Quelibet mulier, habens uirum, uolens condere testamentum, faciat illud testamentum coram uiro, suo, et saltem coram uno de propinquo-ribus suis, que potterit (!) reperiri, et conuitari a uiro eiusdem. Et si forte uir illius mulieris non esset in terra Pinguenti aut nollet aliquem conuitare uel testamento huiusmodi interesse, tunc regimen teneatur mittere ad dictam mulierem unum ydoneum nuntium, coram quo ipsa mulier testari possit sua bona. Et si aliter factum fuerit, non ualeat dictum instrumentum siue testamentum, et quicunque conuitauerit aliquem siue⁶⁰⁾ nontius (!) regiminis fuerit, hoc teneatur ostendere per publicum instrumentum, et aliter ostendi non possit.

CAPUT LXXXVIIIJ.

DE TESTAMENTO MULIERIS, NON HABENTIS UIRUM.

- L. 27a. Item quelibet mulier non habens uirum, uolens condere testamentum, teneatur conuitare uel conuitari facere vnum uel plures de suis propinquis ad testandum bona sua coram ipso uel ipsis, et si ipsa non haberet propinuos uel si eius propinqui non essent in castro Pinguenti aut non possint inueniri, tunc ipsa talis mulier teneatur mittere (L. 27a.) uel ire ad regimen, et petere unum nontium⁶¹⁾ aut plures, et regimen teneatur mittere unum nuntium aut plures ad dictam mulierem, coram quo uel quibus illa talis mulier debeat facere testamentum de bonis suis, (et)⁶²⁾ si aliter testamentum factum fuerit, non ualeat.

60) Mjesto »siue«, bilo bi jasnije da je stajalo u tekstu »etiam si«.

61) Tako u izvorniku na tom mjestu »nontium«, a dalje nuntium«.

62) Tu manjka još »et«.

CAPUT LXXXX.

QUOD IN QUOLIBET TESTAMENTO INTERSI(N)T⁶³⁾ TESTES QUINQUE.

Ii quolibet testamento, et contra(c)tu⁶⁴⁾ testamenti intersint notarius publicus, et quinque testes ydonei, aut plures, bone fame, et si aliter factum fuerit non ualleat illud testamentum, et nulla persona ualeat uel presumat modo aliquo contradicere uel inhibere alicuj persone uolenti condere testamentum, et si forte interdixerit uel inhibebit notario uolenti illud scribere, tale interdictum non ualeat, et notarius pro tali interdicto non dimittat scribere illud tale testamentum, ymo scribat illud secundum uoluntatem testatoris, et licitum sit cuilibet uiro facere suum testamentum quandocunque uoluerit. Et ultimum testamentum semper firmum in omnibus habeatur, dummodo in dicto testamento sit notarius publicus, et quinque testes ydonei ad minus.

CAPUT LXXXXJ.

DE SUC(C)ESSIONE⁶⁵⁾ BONORUM PARENTUM, DECEDENT(I)UM⁶⁵⁾ AB INTESTATO.

Siquis uero utriusque sexus ab intestato decesserit, filij, et filie, et alie persone ⁶⁶⁾ ipsius deffuncti des(c)endentes⁶⁶⁾, qui non fuerint ema(n)cipati⁶⁵⁾, succedant in bonis ipsius⁶⁷⁾. Tamen si dictus deffunctus⁶⁸⁾ habeat etiam alios filios⁶⁸⁾ aut fillias⁶⁸⁾ emancipatos, et uoluerint ipsos habere partem in bonis paternis, et maternis, teneantur reducere omnia bona sibi data in emancipacione seu in maritacione simul cum bonis paternis uel maternis talis deffuncti uel deffuncte, et tunc dicta bona comuniter parci(L.28.)antur inter ipsos heredes, intelligendo de bonis tantum que pater, et mater habebant tempore emancipationis iam dicte. De alijs uero bonis acquisitis per eos post emancipationem siue maritacionem, talis maritatus seu emancipatus nihil habeat, salua tantum ratione propinquitatis. Et si (e)mancipatus⁶⁹⁾ uel maritatus uoluerit habere partem in bonis paternis uel maternis, vt dictum est, eligat partem infra duos menses, si fuerit in Pinguento uel Uenecijs, et si fuerit ultra partes Uenciarum, debeat tamen medium annum post decessum patris uel matris eligere dictam partem, alioquin nullam partem habeat transa(c)to⁶⁹⁾ tempore predicto nec de predictis pettere possit. Et intelligatur esse emancipatus quilibet cui data fuerit duos (!)⁷⁰⁾ a patre uel a matre.

CAPUT LXXXXIJ.

DE SUC(C)EDENTIBUS⁶⁹⁾ AB INTESTATO DEFFUN(C)TIS.⁶⁹⁾

Siquis utriusque sexus ab intestato deces(s)erit⁶⁹⁾ liberis seu alijs personis ab eo uel ea des(c)endentibus⁶⁹⁾ non extantibus, bona omnia illius talis deffuncti deueniant fratribus, et sororibus illius deffuncti, si

63) U izvorniku stoji »intersit«, a trebalo je stajati »intersint«.

64) Zanimljivo je, da se oporuka na tom mjestu našeg statuta tretira i kao »contractum«, tj. ugovor. To nije pravno tačno, jer iako je oporuka pravnovaljana tek prihvatom od strane određene odnosno postavljenog nasljednika, ipak se ona mora smatrati jednostranim pravnim poslom, jer premda je ona za oporučitelja perfektna, tj. obavezna samom njegovom izjavom volje, on tu svoju posljednju volju može za života, po volji, i višeput mijenjati i preinačivati.

65) Na svim tim mjestima, mi smo u zagradama dodali još potrebno slovo riječi.

66) To »et alie persone« nije potrebno u tekstu.

67) Iza »ipsius« podrazumijeva se »deffuncti«.

68) Ta su riječi u izvorniku pisane takvom grafijom.

69) Na svim tim mjestima, mi smo u zagradama dodali još odgovarajuće slovo riječi.

70) Tako u izvorniku »duos«. U novijem buzetskom statutut iz 1575. god., koji je pisan talijanskim jezikom, to je mjesto statuta stilizirano »al qual sarano sta dati doni dal padre o dalla madre«. Mi mislimo, da u našem statutu ta riječ, »duos« stoji u značenju »dos«.

- fuertint ex utroque parente. Sed si ille talis deffun(c)tus ⁶⁹⁾ haberet fratres, et sorores tantum ex parte patris, bona omnia que fuissent illius talis deffun(c)ti⁶⁹⁾ ex parte patris deueniant illis fratribus et sororibus supradictis. Et econuerso si habuerit fratres uel sorores ex parte matris tantum, bona omnia que ipse deffunctus habuisset ex parte matris deueniant fratribus, et sororibus ex parte matris. Alia uero acquisita⁷¹⁾ illius deffuncti, si qua⁷²⁾ fuerint, omnia comuniter diuidantur inter fratres, et sorores illius deffun(c)ti⁶⁹⁾ tam ex parte (L. 28a.) patris quam ex parte matris, hoc tamen semper intellectu, et reseruato, quod si ille talis deffunctus habuerit patrem uel matrem uiuentes, quod dicti tales fratres uel sorores, qui in dictis bonis succedentur, teneantur prouidere, et subuenire de dictis bonis patri, et matri eorum ad eorum comodum in expensis de ui(c)tu, et vestitu, quod si non fecerint, regimen Pinguenti teneatur eos constringere ad predicta, si per dictos patrem, et matrem fuerit postulatam, secundum condiciones, et status (!) parcium. Et si ille talis deffun(c)tus non haberet fratres uel sorores ex parte patris, et patrem haberet, omnia bona que fuissent siue habuisset ex parte patris deueniant patri. Et econuerso omnia bona que habuisset ex parte matris deueniant matri. Et si non haberet fratres uel sorores nec ex parte patris nec ex parte matris, et parentes habuerit ille talis deffunctus, omnia bona ipsius parentibus deueniant. Et si tantum patrem haberet, et non matrem, omnia bona, que dictus deffunctus habuisset ex parte patris, et acquisita omnia deueniant patri. Bona autem omnia que habuisset ex parte matris, deueniant propinquioribus uel propinquiori illius deffuncti ex parte matris. Et econuerso si matrem habuerit, et non patrem, omnia bona, que talis deffu(n)ctus habuisset ex parte matris, et acquisita, deueniant matri. Bona autem que habuisset ex parte patris, deueniant propinquiori uel propinquioribus illius deffuncti ex parte patris. Sed si talis deffun(c)tus, carens parentibus, haberet fratres uel sorores tantummodo et parte patris (L. 29.) uel tantummodo ex parte matris, et non ex utroque parente, talis frater uel soror succedat in bonis illius deffuncti, uidelicet in ipsis bonis, que dictus deffun(c)tus habuerit ex linea parentelle illius fratris uel sororis, et omnia acquisita, si qua erunt, illius deffuncti. Et alia bona illius deffuncti, que habuisset ex altera linea parentele, deueniant propinquiori uel propinquioribus ipsius, que erunt ex alia linea. Et si ille deffunctus careret fratribus, et sororibus, tunc omnia sua bona diuidantur per medium, quorum una⁷³⁾ medietas deueniat propinquiori ex parte patris, et alia medietas deueniat propinquiori ex parte matris.
- L. 28a.
- L. 29.

C A P U T LXXXIII.

DE NON ALIENANDO REM SIBI LEGATAM AD USUFRUCTUM.

Si alicui persone fuerit aliquid legatum ad usufructuandum, et gaudendum in uita sua uel aliquid(!)⁷⁴⁾ aliud certum tempus, non liceat illi cui legatum est aliquid, illud quod sibi legatum extiterit, alicui uendere, dare, donare, obligare seu modo aliquo alienare, sine uerbo, et licentia aut consensu illius uel illorum, qui successuri sunt in illis bonis, sub pena perdendi statim ad presens illud quod alienauerit de predictis, sine omni tenore, et sine aliqua exceptione, ueniendo illos qui illam rem succedere debent, quoniam priuilegium tenetur amittere qui promissa sibi abutitur potestate. Et si in testamento continetur rem cunseruari(!)⁷⁵⁾ debere in culmine, et modo aliquid allienauerit uel abu-

71) Pred »acquisita« podrazumijeva se riječ »bona«.

72) Tako »qua« u izvorniku.

73) U izvorniku riječ »una« pisana numeričkom grafijom, »j«.

74) »aliquid« mjesto »aliquid«.

75) »cunseruari« mjesto »conseruari«.

sus fuerit, alienata bona solummodo amittat, de presentia(!)⁷⁶⁾ in successorem ipsum ueniendo, ex quo contra testamentum comissit, quoniam qui in uno precepto legis offendit, factus est omnium reus.

L. 29.a

CAPUT LXXXXIIII.

DE ADUENIS AB INTESTATO⁷⁷⁾, ET SINE HEREDIBUS DEFFUN(C)TIS.

Siquis forensis, conuicinus⁷⁸⁾ uel habitator Pinguenti sine testamento, et absque heredibus morietur in Pinguento uel in districtu, volumus, quod comune Pinguenti succedat in bonis illius, quia castrum nostrum est mater ciuium, et protectio generalis, et dicta bona seruentur per comune dicti castris usque ad annos quinque completos, ita, et taliter, quod siquis propinquus (!) dicti deffuncti uenret infra dictum terminum quinque annorum, quod omnia dicta bona dentur sibi a comuni. Et si non ueniret infra dictum terminum quinque annorum, quod medietas dictorum bonorum detur pro anima dicti deffuncti, et altera medietas sit comunium Ueneciarum, et Pinguenti.

CAPUT LXXXXV.

QUOD COMISSARIJ TENEANTUR ADIMPLERE LEGATA TESTATORIS

Statuimus, et ordinamus, quod omnis tutor⁷⁹⁾ seu commissarius⁸⁰⁾ in testamento ab aliquo constitutus teneatur, et debeat facere, adimplere, dare, et satisfacere cuilibet persone, et omnia relicta, et ordinata, et omnia comissa a testatore pro anima eius siue quocunq; alio modo adimplendum in omnibus omnia, que sibi in ipso testamento a testatore comissa sunt, infra duos menses post terminum contentum⁸¹⁾ in ipso testamento, sub pena decem librarum, componenda comunibus Ueneciarum, et Pinguenti, et insuper teneatur infra alios duos menses insequentes omnia adimplere, ut dictum est, sub dicta pena. Si uero terminus datus, (L.30.) et constitutus a testatore non fuerit in testamento suo, tunc ipsi tutores siue comissarij, quibus comissum fuerit, teneantur, et debeant infra duos menses post mortem testatoris omnia sibi comissa facere, (et)⁸²⁾ adimplere, ut dictum est, sub dicta pena.

CAPUT LXXXXVI.

QUOD PATER HABEAT TUTELLAM FILLIORUM.⁸³⁾

Omnis uero genitor seu pater habeat tutelam filliorum⁸³⁾ suorum, et filliarum⁸³⁾ suorum bonorum, matre deffuncta, et dictos suos fillios,⁸³⁾ et bona ipsorum ipse pater eorum habeat, et teneat in sua potestate, et protectione, absque tutela, donec ipsi fillij sui uenerint ad etatem legitimam in statuto Pinguenti contentam, et declaratam, hinc proxime sequentem, si se bene habebit in ea.

76) Tako u izvorniku »de presentia« greškom mjesto »de presentia«.
77) U naslovu (rubrici) tog poglavlja zapravo čitamo »ab instrumento«. To je sigurno pisano omaškom mjesto »ab intestato«, jer se odmah na početku tog poglavlja kaže »Siquis forensis . . . sine testamento . . .«.

78) U izvorniku najprije bilo pisano »conuicinus«, te popravljeno u »conuicinus«. S filološkog je gledišta zanimljivo, da naš izvornik vrlo često zamijenjuje »o« s »u«.

79) Iz toga vidimo, da naš statut za povjerenika oporuke (commissarius) ima i sinoniman naziv »tutor«.

80) Tako na tom mjestu, »commissarius«, pisano s dva »m«.

81) Tako pisano. Vidi bilj. 78.

82) Tu manjka »et«.

83) Tako u izvorniku na svim tim mjestima pisano »filliorum, »filliarum« i »fillios« s dva »l«.

CAPUT LXXXXVIJ.

DE ETATE PUPILLORUM, ET PUPILARUM.

Declaramus, statuimus, et ordinamus, quod quilibet pupillus masculus sit, et intelligatur esse legitime, et complete etatis quando⁸⁴⁾ erit quindecim annorum, et pupila quelibet femina sit, et esse intelligatur legitime, et complete etatis, quando ipsa erit tredecim(!⁸⁵⁾) annorum, et hoc intelligatur in precedentibus,⁸⁶⁾ et futuris.

CAPUT LXXXXVIIJ.

QUOD MATER SIT TUTRIX FILLIORUM, SI PATER ALIUM NON INSTITUERIT.

Mater uero quelibet sit, et esse debeat tutrix filliorum, et filliarum, mortuo patre, si pater ipsorum non instituerit alium tutorem in suo testamento dictis fillijs suis, et habeat dicta mater ipsorum pupillorum dictam tutelam donec uixerit uiduata uel pupillus seu pupilla peruenerit ad etatem legitiman, superius in precedenti capitulo contenta, nixi ipsa mulier tutrix de uicio incuntinentie(!⁸⁷⁾) accusarentur(!⁸⁸⁾) uel dilapidatione ipsorum bonorum dictorum (L. 30a.) pupillorum, quod quidem coram preside cognoscatur. Et si contigerit, et reperiretur ipsam tutricem minus bene fecisse, et dictam tutelam non bene regeret, a regimine Pinguenti dicta tutela alteri plus ydoneo propinquo pupillj⁸⁹⁾ uel pupille tribuatur. Illi uel illis, aut qui vtroque parente deffuncto remanserint sine tutore, a pretore detur eis tutor, qui sit magis ydoneus, et sufficiens ad utilitatem ipsorum pupillorum.

CAPUT LXXXXVIIIJ.

QUOD TUTOR DETUR A PRETORE ILLI, QUI SINE TATORE REMANSERIT.

Statuimus, et ordinamus, quod si aliqui pupilli remanserint sine tutore, constituto a patre uel a matre ipsorum, tunc per regimen Pinguenti compellantur propinqui ipsorum pupillorum, uidelicet ex parte patris, et matris ipsorum, et ipsis diligenter exalatis(!⁹⁰⁾) a dicto regimine et⁹¹⁾ detur eisdem pupillis tutor uel tutores ex ipsis propinquis, qui(!⁹²⁾) uel quos dictum regimen, et maius consilium⁹³⁾ crediderint esse meliores circa uitam, statum ac utilitates dictorum pupillorum, statuto aliquo non obstante.⁹⁴⁾

CAPUT C.

QUOD TUTORES TENEANTUR FACERE INUENTARIA PUPILLORUM INFRA OCTO DIES.

Quilibet tutor seu tutrix, tam testamentarius quam datus, teneatur, et debeat facere inuentarium, et abreuiarium omnium bonorum, mobil-

84) Ta riječ »quando« u izvorniku pisana nepravilnom kraticom koju smo razriješili tako, po kontekstu. Osim toga u novijem buzetskom statutu, iz god. 1575., na tom mjestu stoji »quando«.

85) »tredecim« mjesto »tresdecim«.

86) Naš statut određuje, dakle, da ta odredba ima i retroaktivnu moć. Noviji buzetske statut, iz naprijed spomenute godine, na tom mjestu, možda krivo shvativši stariju odredbu ili htijući je preinačiti, određuje »casi nei presenti, come nei futuri«.

87) Tako u izvorniku. Već smo spomenuli u prednjim bilješkama, da naš statut često zamjenjuje »o« s »u«.

88) »accusarentur« greškom mjesto »accusaretur«.

89) Takvom grafijom pisana ta riječ u genitivu. Tako često i na drugim mjestima.

90) Tako u izvorniku pisano, »exalatis«, greškom mjesto »examinatis«.

91) »et« na tom mjestu suvišno.

92) »qui« greškom mjesto »quem«.

93) Dakle, po odredbi statuta, i veiko je vijeće trebalo u tom slučaju da suodlučuje s općinskom upravom (regimen).

94) Odredba ovog statuta samo je prošireni propis posljednje rečenice prethodnog poglavlja.

L. 31.

lium,⁹⁵⁾ et fixorum, pupillj uel pupillorum aut pupillarum, cuius uel quorum tutor fuerit, et hoc infra octo dies post patris uel matris ipsorum decessum, uidelicet tutor seu tutrix testamentarius seu datus infra octo dies postquam datus fuerit, et institutus tutor, quod inuentarium faciat coram duobus propinquis pupillorum seu pupillarum ex parte patris eorum, et coram (L. 31.) duobus propinquis ex parte matris, et coram nuncio dominationis, et si non fecerint condenentur ipsi tutores in libris decem paruorum comunibus Veneciarum, et Pinguenti, et nihilominus iterum tenea(n)tur facere dictum inuentarium infra alios octo dies, sub dicta pena, et tenea(n)tur emendare pupillis uel pupillabus⁹⁶⁾ id quod ipsi non ponerint in inuentario in tercium pluris. Qui tutores seu tutrices teneantur statim confacere debuerint(!)⁹⁷⁾ dictum inuentarium, et abreuarium,(et)⁹⁸⁾ comparere coram regimine, et potestate Pinguenti, et pettere (!) constituj debere tres bonos, et ydoneos uiros, qui debeant sacramento suo, et bona fide extimare omnia bona mobillia dictorum pupillorum, et pupillarum, quamlibet rem pro se, que habebitur, et extimari poterit, et huiusmodi extimatio scribi, et abreuari debeat in autentico inuentario bonorum dictorum pupillorum. Et ille talis tutor penes quem dicta bona remanebunt, teneatur tenere, et conseruare dicta bona in culmo, et eo statu in quo extimata fuerint, et tempore quo pupilli uel pupille peruenerint ad etatem, et⁹⁹⁾ ille tutor uel tutrix teneatur restituere dictis pupillis, (et) pupillabus dicta bona iuxta formam statutorum Pinguenti ita bona, et eo statu que fuerint extimata in dicto inuentario, et dicti pupilli uel pupille teneantur recipere (!) dicta eorum bona mobillia secundum dictam extimationem, et predicti tutores uel tutrices teneantur pettere (!) dictos tres homines, et facere fieri predicta, prout suprascriptum est, sub dicta pena librarum decem paruorum.

(Nastavak u slijedećem svesku)

95) Ta na tom mjestu pisana ta riječ, »mobillium«, s dva »l«.

96) Tako u izvorniku. Nepravilan gramatički oblik, (jer je takav oblik u pluralu dopušten u klasičnom latinskom jeziku samo za »deus, dea« i »filius, filia«), ali ovdje dobro primijenjen za razlikovanje riječi »pupillus« i »pupilla« u pluralu, koje uostalom nisu klasične riječi.

97) Tako u izvorniku nalazimo na tom mjestu tu riječ u nepravilnom gramatičkom obliku i bez potrebe, jer je tek bez te riječi tekst gladak i razumljiv.

98) »et« na tom mjestu ispušteno u izvorniku.

99) »et« na tom mjestu suvišno.

R É S U M É

LE STATUTUM DE LA COMUNE BUZET (Pinguentum) EN ISTRIE.

L'auteur publie le statutum (= la loi de la commune) de la commune Buzet (Pinguentum) en Istrie, qui est conservé parmi les manuscrits et documents du Moyenâge aux Archives historiques à Rijeka (sous la signature: N° 69, I/4).

Parmi les documents précités, conservés aux Archives historiques à Rijeka, il existent deux manuscrits du même statutum. Le premier, plus vieux, porte la datation 31. VIII 1435., et est composé de 40 feuilles en parchemin du format 21,6×30 cm, entre lesquelles 31. et 32. sont manquantes, rédigé en langue latine dont l'écriture est gothique libraire, assez endommagé par l'humidité et lacéré, jusqu'aujourd'hui pas encore publié. L'autre, plus récent, et daté 15. VI 1575, est composé de 50 feuilles en papier du format 22,6×32,9 cm, écrit en italienne et l'écriture de même gothique, mais plus nouvelle, assez bien conservé, et déjà publié.

L'auteur prend pour la base de cette publication le manuscrit plus vieux, pas encore publié, en accentuant quelle différence en matière du texte y a-t-il entre ces deux manuscrits.

Après avoir donné un bref aperçu historique de la commune Buzet, qui à l'époque de ces manuscrits, comme toute l'Istrie, était soumise à la domination de la république de Venise et de la part de laquelle elle recevait chaque année son *p o t e s t a t s* (= le maire), l'auteur passe à l'élucidation de la structure de la commune, de son organisation et fonctionnement politiques, administratifs et judiciaires, comme même de son système de droit.

L'auteur a considéré utile d'y ajouter aussi la version du statutum en langue nationale, croate, accompagnant de même toute la transcription du manuscrit par les notes, concernant surtout la critique et la compréhension correcte du texte original.